FRAN CISCI VALLESII

Couarruuianij, in ſchola complutenſi profeſſoris commentaria in quartum librum meteorωn Ariſtotelis.

Compluti.

In officina Ioannis Brocarij.

Anno. 1558.

Ad Franciſcum Valleſium medicinę profeſſoré, Gaſparus Cardillus Villalpandeus.

COMMENTARIUM tuum longe eruditiſsimum in quartum librũ meteorologicorum Ariſtotelis quem ad me miſsit ad modum Reuerendus Vicarius Complutenſis legi diligenter. Ex eius vero lectione tantum voluptatem cæpi vt ego ſane eo perlecto non moleſte tulerim grauioribus meis occupationibus illud temporis detraxiſſe, quod euoluendo tuo commentario impenderam. Quis eſt enim vt cætera ta-

ceant, quem non reficiat ac recreet tã recondita eruditio, tãtaq; rerum va rietas quantam tu magno iudicio in tuum istum cõmentarium contulisti. Ego vero Vallesij doctissime sic existimo non solum istum tuum laborem quẽ in enarratione huius partis Aristoteleæ philosophiæ succepisti, dignũ esse quem studiosi bonarum artium vtraq; manu excipiant, Sed ex eo etiam coniicio quantum abs te academia nostra, si processeris sperare debeat. perge igitur fœlicibus auspicijs vir doctissimè, neque te inuidorum turba solicitet. crede mihi facile inuidiam gloria superauis. Et vigiliarũ tuarum vberrimum fructum feres.

Illuſtri ad modum ac reuerẽdiſsimo viro Andreæ à Cueſta, Secræ Theologiæ Doctori, & compluti profeſſori, & legionenſis apud Hiſpanos Eccleſiæ epiſcopo, Franciſcus Valleſius Couarrubianus. S. P. D.

NON EST qđ ego modo cauſam reddã P. Ill. qua per motus opuſculum hoc tuę autoritati dicare decreui: cum nemo neſciat, eorum qui nos ambonorunt (nam alijs hac in re ſatisfacere nihil refert) te mi-

hi perpetuò patronum extitiſſe atq; patrocinio & fauore me in hac academia ſemper retinuiſ-ſe: itaq; tibi deberi in primis labores meos, & quicquid mea ſtudia pepererint. Verũ eſt qđ dicam, quæ res animum fecerit vt tam exiguum commentariolum, ad eum virum, quem tanti faciam, mittere non dubitauerim. Certè cum libello huic patronum elegi, qui cum autoritate valeret plurimũ, acri ſtudio id patrocinium eſſet ſuſcepturus, quod te facturum intellexi, cùm quod ea eſt tua bonitas, atq; ita ſoles, cum quidpiã tuæ fidei commendatur, tum etiam, quòd nõ minus videtur

tua

tua refferre quàm mea, à ple-
risque probari mea opera, quip
pequæ ſint per te publice to-
tiens commendata, vt nihil
me adeo animauerit ad docen
dum publice, & ad ſcriben-
dum, ac tua commendatio.
Nam, vt alia omittam, quid
adeo cæſaris permouit ſena-
tum, ne me inuidia medico-
rum complutenſium obrui pa
teretur, in magna illa conſpi-
ratione quæ in me eſt facta
quam quod apud illum, te ma
gnifice de me ſentire, declari-
ſti. adhibebis ergò nunc liben
ter tuam autoritatem, fereſ-
que non ægre, libellum hunc
in tuo nomine apparere, vt
 hac

hac ſaltem de cauſa, quod tu toties comendaſti, nemo vituperet. Eſt verò mihi, maior humanæ gloriç pars nulla, quã q; à te aliquando commendatus ſim. Intelligunt enim omnes, te nulla gratia, nullo ſingulari affectu, laudando aut vituperando permoueri ſolitum, ſed ſumma integritate, & fide ſemper hui⁹ litterariæ rei publicæ incolumitatem procuraſſe vſq; adeo, vt vix ſciam gaudẽdum magis ſit an dolendum, quod ea relicta, ad Epiſcopatum gerẽdum proficiſcaris. nam ex te, vbi vbi ſis, maximum honorem ei acceſſurum non dubito, ſed ne in rebus gerendis tua fides multum deſide-

desideretur, timeo. Faciat Deus optimus maximus, vt tibi fœlix profectio contingat, & accademiæ nostræ viri tui similes nunquam desint.

Vale.

Commentaria in quartum librum metheorón Aristotelis.

Procemium.

VIDEO medicorũ scholã indigere summopere libelli huius enarratione aliqua, & libellum hunc indigere nõ minus medico enarratore. Non quidem quod nõ habeat multorum, atq; adeo doctissimorum virorum præclara cõmentaria, sed quod illorum optimi, fuerint quidem philosophi præstantissimi, sed medicinæ (qua vt quæ hic liber continet penitus assequerentur imprimis erat opus) minus periti. Alii vero nonulli, qui medicinę videbãtur studiosi, minus sunt versati in bonorum autorũ scriptis, præcipue Galeni cuius ego vellẽ quã maxime cõmentaria in hoc opus nobis cõtigisse. haberemus enim proculdubio, qđ modò videtur đsiderari. Sed

Sed qñ hęc nõ habemus, videmur nos posse nobis ipsis illa quādā ratione cõparare, ea nempe, quæ in multis Galeni libris scripta sunt, in huius libelli Aristo. cómētatiõnem trāsferentes. Est enim liber hic de passionibus, quæ mistis corporibus accidunt gratia elementorũ, quales sunt in primis, putredo & cõcoctio, atq; harũ species: deinde, & emollitio induratio: densatio, & rarefactio, fragilitas & contrariũ, aliaq; his similia, de quibus quā plurimis in locis cogitur Gelenus disputare, & propter mẽbrorũ substātiā, & morbũ efficientis succi putredinem, & cũ ciborũ, tum excremẽtorum concoctionẽ, & propter medicamenta. Est enim ad horú omniũ notitiam apprime necessarius, ac reconditæ philosophiæ magnā partem continet hic libellus, quem nonnulli tertium de ortu & interitu. quā quartũ metheorω̃n, meli⁹ posse appellari, recte mihi iudicare vidētur, cũ de sublimiũ rerũ cõtēplatione minime sit. Verũ hæc habeāt vtcũq;, minus moror, nihil em̃ reffert: maxime, cũ hos metheorω̃n libros, operi de ortu & interitu annectat ipse Aristo. ꝙ ex ꝓhęmio primi libri satis patet. Sed his omissis primi capitis enarrationem iam aggredior.

Caput.

Cap. primum.

QVANDO quidem quatuor elementorum cauſæ expoſitę iam ſunt, atq; pro earum cōiugijs quatuor etiam elementa eſſe cōtingit: illarum quidem duæ agentes habentur calidum & frigidum: duę patibiles, ſiccum & humidum. Horum autem omnium fides ex inductione eſt. Nam calor & frigus in omnibus videntur finire coniungere, & tum quę eodem genere, tum quę diuerſo ſunt, mutare, humectare, exicare, du

rare & mollire: sicca autē & hu
mida, cùm illa per se, tū quæ ex
illis ambobus compacta sunt
corpora, finibus describi, & a-
lia pathemata dicta pati. Ratio
nibus etiā quibus naturas illo-
rū definire consueuimus, fit ma
nifestum. calorē enim & frigus,
vt agens dicimus. nam quod co
gendi vim habet, vt agēdi vim
habens est, humidum autem
& siccum, vt quod pati potest.
quoniā & quod facile, & quod
egre finibus describitur, sic di-
ci solet, quod vtriusq; natura a
liquid patiatur. Quod quidē er
go aliȩ agendi causȩ, aliȩ patien
di sint, manifestum.

Vallesij comment.

ACCIPIT in praesentia Aristoteles pro libelli huius exordio, qd in secūdi libri d̄ ortu & interitu. 2. & 3. capite nix⁹ est ostēdere, puta qualitatū elemētorū, quas quatuor esse diximus, calorem frigus, humorē, & siccitatē, duas esse agentes, calorē & frigus, duas patibiles, humorē & siccitatē, atq; adeo harū qualitatū, binas singulis elemētis inesse, alterā in summo gradu, alterám prope illū: Ita vt igni insit summ⁹ calor, aquae frigus summū, terrae siccitas summa aëri humor summus, & ignis calori siccitas, aquę frigori humor, humori aëris calor, frigus siccitati terrae accedat. Appellat vero Aristoteles has quatuor qualitates, elemētorū causas, quādoquidē illis elemēta agunt & patiūtur, & hę qualitates cōmutationis elementorū in se mutuò, & productionis mixtorum causae sunt. ꝙ verò calor & frigus agentes qualitates sint, humor & siccitas patientes, mōstrat Aristoteles duobus argumentis. primo inductione: omnia quae circa res natura constantes videmus agi, calore & frigore aguntur. Nam hae duae qualitates figu-

rant

rant, describunt suis finibus, coagmentant & quæ eiusdem generis sunt, & quæ diuersi: mutant, humectant, siccant, molliunt, durant, & si quæ alia circa res aguntur, contrà, passiones omnes in humore, & siccitate videntur consistere. Nam humor & siccitas, cum separatim, vt cum in elementis sunt, humor scilicet in aqua, siccitas in terra, tùm etiam cum sunt in his quæ ex ipsis fiunt per mistionem, à calore aut frigore continentur, describuntur, & patiuntur affectiones alias. Accedit aliud argumentum ex illarum qualitatum definitionibus. Calida enim res est, quæ congregat similia & segregat dissimilia. frigida quæ cogit congregatq; omnia, humida quæ ductilis est ad alienos terminos, sed propriis malè continetur: sicca, quæ propriis bene describitur, sed ad alienos non est ductilis. (has diffinitiones scripsit ipsemet Aristoteles 2. de ortu & interitu capit. 2.) sed constat diffinitionibus priorum qualitatum actionem significari, definitionibus posteriorum passionem. nã cõgregare aut segregare agẽtis est, terminari facile aut ægre passiones sunt. Sũt ergo calor & frigus qualitates agẽtes, humor & siccitas patientes. hæc dicuntur

ab

ab Aristotele, quæ refert quã multũ ad ea
quę in hoc libello dicentur,& intelligere,
& memoria tenere. Nam cũ agendum sit
de his pasionibus,quæ in mistis substãtiis
contingunt, cùm scitum sit, calorem, &
frigus esse agentes qualitates, vbi de efficiẽ
ti causa cuiusq; pasionis cæptum fuerit di
sputare,iam hinc intelligemus,eam in ca=
lore esse aut frigore: cùm verò de patiendi
rei potentia,illam proculdubio in humo=
re aut ariditate collocabimus. quare ad se-
quentem speculationem optimũ accepit
Aristoteles principium. Sed duorum quę
in hoc principio dicta sunt, alterum con=
uenit Aristoteli cũ Galeno (est verò hoc
quod ad ea quæ dicentur sternit viã) nem
pe calorem & frigus esse qualitates agen=
tes humorem & siccitatem esse patientes,
alterum non conuenit, ꝙ scilicet non est
hoc in loco necessarium, sed obiter ta-
ctum, putà elementa singula habere bi=
nas qualitates,in summo vnã, alteram pau
lo infra. Nam galenus multis in locis vide
tur dicere aquam esse elementum omniũ
humidisimum, potisimum in primo li-
bro de temperamentis,& primo etiam de
simplicium medicamentorum facultate,
quæ loca nos de ipsa re disputantes addu=
ximus

An aqua sit summe humida.

ximus primo libro controuersiarum me=
dicarum, quãquam quod ad aquæ humo-
rem attinet, scripsimus illic modum quen
dam satis ideoneum quo cum Aristotele cõ
poni posit Galenus. quem modo breui di
cam, esse scilicet aquam humidissimam in
ter omnes substantias vt medicamentum
hocq; dictum esse à Galeno, vt pote medi
co. aërem humidissimum in seipso, & vt
elementum, dictumq; hoc esse à philoso-
pho, modos quibus vt medicamenta alte
rant minus curante. Tamen, quanquam
de humore aquæ hæc probabiliter saltem
dicerentur, vt non dissentirent, in calore
aëris non cõsentiunt proculdubio. Nam.
8. de vsu partium capit. 3. falsam appellat
hanc Aristotelis assertionem, aërem esse
calidum. Ergo in hac parte apertè discre-
pant. Ego in prodenda verissima senten=
tia hac in parte non multum loborabo. cũ
quoniam hoc non est instituti huius libri,
sed vt dixi obiter tangitur, tum etiã, quia
in his ipsis rebus satis à me elaboratum est,
quo loco dixi, in controuersiis, vbi verissi
mam sententiam aperui, & confirmaui.
Modo illud vnum dicam obiter, leuissi=
mum esse Aristotelis argumẽtum. quo in
secundo de ortu, & interitu hæc nititur

monstrare, nam, cùm (inquit) res contrariæ quatuor enumerentur, & ex illis sex paria connectantur, & contraria vnà iugari sua pte natura non queant (nam fieri non potest, vt calidum & frigidum idem sit, nec contra siccum & humidum) satis liquet elementorum paria tantummodo quatuor esse conficienda, caloris & siccitatis, caloris & humoris, frigoris & siccitatis, frigoris demum & humoris, Atque etiam optima ratione corpora sequi, quæ simplicia existunt, ignem (inquam) aërem aquã, & terram, hæc Aristote. Sed quæ obsecro vis est, quæ cogat, si secundum hæc cõiugia possunt qualitates illæ copulari, secundum eadem inueniri in elementis? An non satis est posse hæc temperamenta inueniri. Immo vero inueniri re vera in omnibus mistorum generibus, nisi in elementis etiam ita coniugatæ inueniãtur? Quæ optima ratio est, duplices illas intẽperies in omnibus elementis inueniri? An non melior est, aërem à quo homines & perfectissima animantia erant perpetuò perpessura, in agentium qualitatum nulla, mediocritate excedere, sed temperatum esse, vt illa mediocriter efficeret. Ego quidẽ arbitror, atq; proinde sentio, ꝙ in contro-

tronersiis cōfirmaui, aerē neq; calidū neq; frigidū esse, sed in hac oppositione tēperatum. Nā præter dicta: quod aliqua qualitate est natura præditum, difficile trahitur ad contrariā, sed aëre nihil est quod citius mutetur, de calore ad frigus, & cōtra de frigore ad calorē, vsq; adeo vt eadem die calidus & frigidus, & vtrūq; impense frequenter sit, ergo neq; calidus neq; frigidus est, sed hæc ex dicto loco petātur. Dicta enim à nobis hic sunt vt ab ipso autore obiter, & strictim. Quod ad aliā dictionis partē attinet, qua dicitur calorē & frigus esse qualitates agētes, humorē & siccitatē patientes non dubito errare turpiter oēs (inter quos est leonhart⁹ fuchsius in cōmētariis libelli primi de causis sympto.) qui inter Aristo. & Galenū dissidiū volūt, nā dicūt Galenū nō omnē actionē tollere ab humore & siccitate, sed illud vnū dicere (dicit verò id. c. 6. primi de causis sympto. & libello de inequali intēperie & alibi millies) calorē & frigus esse qualitates efficacissimas, humorē, & siccitatē minus efficaces, tñ quāquā minus efficaces dicat, omnino sine actiōe nō dicere. Quasi verò Aristoteles neget, aut quisquam alius phylosophus, qualitates has quatuor agentes esse omnes, idest ge-

Arist. & Gal. eodē modo sentiūt de humore, & siccitate.

 neran

nerantes sibi similes, atq; humidum humectare p se, vt calidũ calefacit. An nõde mutatione ignis in aërẽ ita scripsit Arist. c. 4. 2 de ortu & interitu, Ignis, ex quo aër prodibit, cõtrario altero solũ mutato, alterius enĩ calor & siccitas alteri⁹, vero calor & humor erat. Quamobrem si ab humore siccitas vincatur, aër exierit? docet his verbis apertè Aristoteles humorem corrumpere siccitatem, & sibi similem qualitatem producere. Num neget Aristoteles, aut alius quispiam, qui sensu non indigeat, aquam humectare ea quæ contingit? Non arbitror. Num neget aërem perinde facere? neque hoc neget. Si ergo aër quem calidum esse dicunt, aqua quæ frigida est, humectant ambo: humore humectant, idq; per se. nam si alterũ, faceret calore, alterũ non posset, quod frigidum est, aut etiam contrà. Ergo si res eadem & à calido & à frigido humectatur cum illis accedit humor, ab humore illud patitur per se, non à calore aut frigore. An censendum est Aristotelem tollere medicamenta humida tã tùm, & medicamenta tantùm sicca? Certè nullatenus. Sed consentaneum est Aristotelem aliud sibi velle, cum humorem & siccitatem qualitates patientes dicit, quod

Alterius enarrationis refutatio.

illi

illi non intelligunt. hoc nos aperiemus, ſtatim vt conſtet Ariſtotelis ſententiæ veriſsimę, nihil eſſe aduerſum apud Galenũ. Sed ignoſcẽdum puto leonharto fuchſio in re philoſophica. Sunt qui ab Ariſtotele nihil aliud dici intelligũt hoc in loco, quã calorem & frigus eſſe qualitates magis efficaces, humorem & ſiccitatem minus eoque, quanquam re vera omnes agẽtes ſint & patientes, dici tamen illas priores agentes, has vltimas, patientes. Sed hi falluntur nam hac ratione vt quæ citius, & plus agunt dicerentur agentes, ita quæ citius & plus paterentur, dicerentur patientes, conſtat tamen humorem & ſiccitatem vt minus & tardius agant, ita minus & tardius pati nam vt ſunt minoris actionis, ita ſunt minoris cõmutabilitatis, cõtra calor & frigus vt plus & citus agunt ita plus & citius patiũtur, nam vt ſunt maioris actionis ita ſunt minoris cõmutabilitatis, ergo calor, & frigus dicerentur iſta ratione agentes & patientes qualitates, humor & ſiccitas nec agentes nec patientes, nam inepte appellarentur patientes quę omnium minime patiuntur & tardiſsimè. Neq; minus abſurdum ſit dicere, calorem & frigus agentes eſſe qualitates quia generant non ſeipſas

Quædam enarratio refutatur

modo sed etiam qualitates alterius oppositionis, puta calor siccitatem frigus humorem, non inquam hoc est minus absurdũ, nam calor calorem generat per se & frigus aliud frigus, humorem & siccitatem non per se ex accidenti vero cõtrarium etiam contingit à siccitate nempe frigus fieri, & ab humore. Nullum ergo hac in re discrimen est constitutum, neq; hic est verborum Aristotelis sensus, neq; quisquã alius quàm ille quem in ipsius litteræ enarratione tetigimus, videlicet cum omnia natura constantia constent calido, & frigido, humido & sicco, cumque multas passiones subeant agentibus elementis in se ipsa mutuo: calor & frigus in illis passionibus omnem habent vim, & energiam: humidum & siccum est quod patitur quodq; calido & frigido substratum est vt materia. nam si quid coquitur, si quid putrescit, si quid densatur, liquatur, duratur, mollitur, aut tale aliquid patitur, hæc omnia fiunt, calore aut frigore, hoc aut illo modo, mouente, miscente aut separante, educente aut cogente, siccas aut humidas partes. Itaque humidum & siccum substrata sunt calido & frigido vt materia. Huic expositioni nihil repugnat in Galeni placitis, quod in

Vera enarratio

sequē-

ſequentibus magis adhuc confirmauimus, ſingularum paſsionum cauſas reddentes. hac ratione conſtat inter qualitates ipſas agentes, calorem eſſe maximè omnium efficacem, non quod alterum calorem citius generet, quam aliqua aliarum qualitatum ſibi ſimilem (non enim in hanc rem cauſa talis appellationis reiiciebatur) ſed quod in talibus paſsionibus miſtorum, ſemper fere eſt efficiens cauſa. nimirum calor naturalis rei, generat, coquit, nutrit, auget, vſque adeo vt à multis medicis eorum qui de controuerſiis medicis ſcribunt, diſputatum ſit, an in actionibus naturalibus frigus habeat energiam aliquam, an calor ſolus atque adeo à nobis ipſis in quinto libro controuerſiarum confirmatum ſit multis argumentis, nullas tales actiones eſſe frigoris per ſe. verum hac de re illic ſcripſimus & nonnihil fortaſſè audies in his quæ ſequuntur. modo illud vnum oportet declaretur, quanquàm frigus nullarum actionum, earum quæ aguntur facultatibus quibus gubernatur humanum corpus (nam de illis eſt in ea quæſtione ſermo) ſit perſe efficiens cauſa, tamen eſſe agentem qualitatem. facit enim alia

Frigus qualitas agens eſt.

multa, nimirum densat, durat, & alia quædam facit. humor vero & siccitas nunquã sunt rebus, efficiendi, sed patiendi principia, atque hæc ipsa causa est vt calor & frigus quanquam maioris actionis sint, atq; vt alibi à nobis monstratum est eadem sit facultas agendi & resistendi, atque ipsum agere sit resistere, facilius tamen vbi semel incipiunt vinci, cum contrariis qualitatibus commutentur, contra humor & siccitas difficilius. quia hæ vltimę accedunt magis ad materiam, quam illæ, idque natura sua ac ꝓinde sunt in mõ ipsius substãtiæ, ille in tẽperamẽto magis, quare vt ex humida sicca, aut ex sicca humida res fiat plꝰ patitur substãtia ipsa, quã vt ex calida frigida aut ex frigida calida. itaq; vt maioris molis est ipsum substãtiæ modum alterare, quã qualitates solas: ita facilius calorẽ & frigus commutari quã humorem & siccitatem.

HIS diffinitis explicãdũ certè actiones quibus operantur quæ agẽdi vim habent, & species eorum quæ patiendi.

Acce

ACCEPIT Aristoteles, quod alibi monstrauerat nouas etiam addens confirmationes: qualitatum elementorum duas esse agentes duas patibiles. modo proponit eas, de quibus agendum est, Dicens, agendum esse ei in hoc opere de iis actionibus, quæ ab agentibus efficiantur, hoc est de earũ affectionum generibus p quas hæ agẽtes, & illæ patibiles qualitates dicuntur. Est vero agendum de generatione putredine, concoctione, duratione, mollitione, & similibus. ex quib⁹ luce clarius patet interprete eodem Aristotele, humorem & siccitatem gratia talium paßionũ patibiles dici, vt antea explicauimus, nõ ꝙ sibi simles generare nõ posint.

PRincipio in vniuersum simplex ortus, naturalisque mutatio, illarum facultatum opus est, &

quæ ei contraria constituitur naturalis corruptio. hæ ſane & ſtirpibus & animalibus, & illorũ partibus cõtingunt, ſimplex autẽ naturalisq́; ortus mutatio eſt, ab his facultatib⁹, cũ ꝓportionẽ obtinuerint ex materia, quæ cuiq; ſubijcitur naturę. Atq; hę facultates ſunt quas patibiles diximˀ. Calor autẽ & frigus materiã vincendo gignunt, ſed cum non vicerint per partes, leuis cõcoctio & cruditas proueniunt.

PRIMVM omniũ diſputat Ariſt. de ortu, & interitu rerum. meritò quidẽ. q̃n quidẽ oĩum ꝑcipuæ ſunt hæ affectiones, quã q̃ fortaſſe putet aliquis oportuiſſe hoc in loco has omitti, quando quidẽ de ortu & interitu ꝓprio loco ab eodem

dẽ autore scriptũ est. Cęterũ intelligendũ est ortus atq; adeo interitus bifariã rebus accidere, vel enim generatur res, ab agen= te aliquo violenter corrũpẽte, rem ex qua ea gignitur (est enim semper ortus vnius al terius rei interitus) vt combusto ligno fit ignis, aut generatur suapte natura sine prę sentia agentis alicuius peculiaris quod per se illã generat, vt ex semine fit frutex, non enim prunus violenter prunũ generat, vt ignis ignẽ. sed p vim q̃ in semine reliquit, gratia cuius interitũ seminis cõsecutus est pruni ortus. hic appellatur simpliciter or- tus, & naturalis mutatio. interitus etiã re= rũ quidã sunt à causa violẽtercorrũpente, vt cũ domus vritur, aut hõ trucidat᷑: quidã sunt naturales, illi. s. ad quos dicũt philoso phi per suas internas cãs res ipsas sese dedu cere. In libris de ortu & interitu de illis in latiori appellatiõe disputatũ est, atq; adeo magis videbat᷑ ipse sermo violẽtas attinge re rerũ cõmutationes, hic vero de natura lib⁹ est disputatio, vt vel hinc cõstet quãto meli⁹ liber hic cohęreat cũ. 2. de ortu & in teritu quam cum tertio meteorõn. Verum habent nonnulla distincto opus. Primum qua ratione separet Aristoteles ortum ab interitu, si omnis ortus est interitus. Dein de quor=

de quorsum dicit esse agendum de ortu, & interitu naturali, quādoquidē null⁹ ortus videtur posse esse violentus rei quæ generatur, neq; aliquis interitus nō violētus rei q̄ corrūpitur? scire licet quāquā nihil generari possit nisi cū rei alterius interitu, & quāquā mutatiōe vnica hoc generet̃ & illud intereat, tñ cū mutatiōe fert̃ res in formā perfectiorē ea, quā amittit, illa mutatio ortus dicitur, cū corrupta pfectiori forma in imperfectiorē labit̃, dicitur interitus. vt ortu quodā ex semine fit plāta: nimirū fit pfectione substantiæ, ex homine vermes interitu quodā imperfectione nimirū substantiæ (quanquā in uermiū ortu nō nulla cōcoctio est ꝙ statim explicaturi sumus) ꝙ verò aliquis rerū ortus naturalis dicatur quasi non oīs naturalis sit, minus est mirū. Nā res naturalis nō simpliciter dicit̃ & vniuocè sed multifariā: est naturale ꝙ nō violentū est, q̄ ratione oīs ortus, naturalis est rei genitæ. nimirū ad ortū, id qđ patitur, id est generatur, semper cōfert vim, causa materię, q̄ semper appetit nouas formas. Tamē naturale etiā dicitur ꝙ non casu fit, & q̄a ita contingit, sed quia legitime & iuxta rei naturā. hac rōne ortuum quidā sunt naturales, quidā nō naturales, vt ex ligno ig-

nis

nis factus est, quia cõtingit in ignẽ mitti, tñ ex musto vinũ, & ex pomi nutrimẽto semẽ & rursus ex semine frutex, nõ casu, sed q̃a ea est rei natura, vt cũ hæc substãtia perfe- ctionem comparat, illud ex ea fiat. de illis rerum commutationibus quę casu quodã & violenter aguntur disseruit, Aristoteles libro de ortu & interitu, in hoc opere dis- serit de naturali rerum ortu. Hi naturales ortus fiunt cum ea res ex qua secundũ na- turam res alia parata est fieri perfectionẽ accipit. constat verò hanc perfectionem, quæcunque ea sit, iuxta dicta paulo ante, fieri à qualitatibus agentibus, & rem per- fectionis illius esse capacem per patibi- les, gratia cuius illas qualitates calorem sci licet frigus humorem & siccitatem, satis si gnificanter appellat Aristoteles modo, nõ qualitates, sed facultates. Nõ quidem quã tum suspicor, quod facultas illa generandi in semine calor sit aut frigus, & potentia seminis patiendi sit humor aut siccitas, sed ꝙ ex illorum proportione pendeat. Nam aliter & facultates concoctrices dicas ni- hil aliud esse quam calorem. Quanquam neq; si hoc dicas possis euidenter conuin ci, neq; si quiduis aliud de hac re. Nam de substantia facultatum vt Gale. milies dixit nulla

nulla potest inueniri euidens ratio. Illud vnũ euidenter se scire Galenus profitetur, quod ex Aristotele accipiendum est, facultates tam agendi quam patiẽdi ex temperamento pendere nam omnes pereunt cum tẽperamento verissimũ etiam est, qđ Aristoteles confirmauit agentiũ facultatũ instrumenta propria esse calorẽ & frigus: Passiones vero rerũ in humidi & sicci cõmutatione consistere. Quas itaq; qualitates paulo ante appellauerat elementorum causas, appellat modo rerum facultates. Itaq; ortus aut corruptiones rerum naturales (vt aliæ omnes mixtorum passiones de quibus loquuturi sumus) fiũt calore & frigore mouentibus, aut illorũ altero: humido & sicco motis, proinde hæc duo dicit Arist. substrata esse illis vt materiã. Nimirũ calidum & frigidũ habent vicẽ artificis, humidũ & siccum materiæ. Ergo cũ calor & frigus materiam vincunt, & elaborant vt oportet, ita continent moderanturq; vt neq; humidũ exorbitet, neq; arescat res neq; ambo dissoluantur. maturatur res perficiturque & in formã mutatur meliorem quæ ex illa erat apta generari. Quũ non bene continentur patibiles ab agentibus, accidunt leuis cõcoctio aut cruditas, quæ substantiæ

bstantię sunt imperfectionis modi. Sed de iis statim habebitur sermo. interitus alia ratione videtur dici naturalis à philosophis quã ortus, scilicet, vt senectus naturalis esse põt, quæ sine morbo est sed in quã secũdum naturã homines veniunt, põt etiam præter naturã esse q̃ scilicet ex morbo est qualis solet succedere hecticis febrib⁹ post refrigerationem: ita mors quoq; iuxta illorũ sententiã violenta esse videtur, q̃ ex causa quapiã externa aut morbo accidit, naturalis, q̃ sine his oĩb⁹ fit, à solis internis principiis rei, Huius sententiæ fuit ꝑculdubio Plato qui in dialogo de natura ita reliquit scriptũ quicquid enim contra naturã fit molestũ, quod autem pro rei natura iocundum, similiter & mors quã morbi & vulnera intulerunt violenta est atq; molesta, quæ vero senio paulatim ad finẽ deducente naturaliter surripit inter omnia mortis genera leuissima est & cum voluptate potius quam dolore fit. hæc Plato. Quibus verbis aperte significat interitum naturalem nulla cum violentia fieri nullo cum morbo, eoque neque cum dolore quopiã. in cuius sententia visus est acquiescere Aristoteles qui libello de spiratione, ita scripsit, & certe obitus alter

mors q naturalis. preter n

violen-

violentus alter naturalis est, hic infligitur cum origo intrinsecus capitur, ille cum extrinsecus & talis pulmonum habitus & siccitas ex principio causaq; est naturali neq; vitiũ aduentitiũ decumbit. paulo infra in eodẽ libello, ob eãq; causam (inquit) mors quam confecta ætate homines obeunt dolore vacat. vides Aristotelem dicere omnino sine vitio aduentitio à causa interna & naturali fieri obitum. Quam eandem sententiam inuenias in hypocratis scriptis. Alicubi quidem, ita dictum est calor idem nos conficit, qui nos generauit, alibi vero ita, vna natura esse & non esse, quæ verba ego in eandem, ac priora illa, sententiam interpretor. Itaque omnes hi autores videntur opinari calorem naturalem propriam materiam deuastare, atq; ita temporis processu consumptione humidi sese interimere, quæ tamẽ sentẽtia falsa est aperte, vt Galenus mõstrat libello quem de marcore scripsit. Idque hac ratione, calor naturalis rei cuiuscunq; conseruat nutrit auget & perficit rem cuius est, non ergo idem calor consumit, qui conseruat, & pugnat contra causas consumentes, ergo calor qui consumit præter naturam est non naturalis, Nam si hominis membra ab ambiente

Calor naturalis nõ consumit humidum proprium

hec omnia perficit, dum sibi ...

biente nihil dissiparentur, & calor natura lis nihil exorbitaret à mediocritate (exorbitat vero statim per inediam, calore mēbrorum vrente excrementa, & excrementis recalfacientibus membra) certè quanquā corpus contineretur perpetuo sine cibo, nihil minueretur. nam naturalis calor, si naturalis prorsum sit, potius conseruet, & pugnet cōtra morborum causas, quam cōsumat. Neque vero potes dicere (quod plerique dicunt incaute) calorem naturalem ex accidenti corrumpere. nam nihil operatur ex accidenti, nisi aliquid aliud agendo per se. Quid ergo facit naturalis calor in membris per se vt consumat humorem? Calfacit? Non certe: nam nullus calor potest calfacere materiā propriam. Quid ergo? Certe nihil potes dicere, nisi vis calorem naturalem quia per se conseruat, ex accidenti corrumpere, quod est ridiculum caloris non naturalis & ignei est alia ratio, hic enim per se consumit corpora omnia præparatq; ad naturam ignis quia igneus est, & rebus illis in quibus concipitur est præter naturam (nam ignem ipsum purum non consumit calor igneus) calor vero naturalis hominis non est igneus, sed proprius quidam illius calor, & naturalis

illi, non minus quã puro igni suus igneus. Proinde non cõsumit sed conseruat. Quare mortem nõ puto fieri sine morbo quopiam, neq; vero id solum dicimus, cũ morimur habere nos morbum aliquem (id enim manifestum est per se cum neq; momento tẽporis viuere possimus sine morbo, si quis rigide & vt solent phylosophi disputet) vt Galenus monstrat. p. de tuenda valetudine ex iis quæ perpetuo nos alterant & ex recrementis quæ necessario ex omni concoctione proueniunt argumentatus) sed etiam interitus ipsius morbum esse effectricem causam, non enim sit causa calor naturalis vt modo diximus. Vnde fit (id quod est per se admodum rationi cõsonum) nullam rem se ipsam interimere, quin potius omnibus rebus esse interitũ violentum. Verum roges numquid & senectus est præter naturam, vt mors? Videtur enim consequens, cum senectus ex iuuentute fiat extincto calore & cõsumpto humore, quæ à calore naturali dicta ratione nõ fient, sed à violenta causa. Non certe est omnino eadem ratio senectutis, & mortis quinimo, senectus naturalis est, vt & omnis mutatio quæ secundum naturam fit. Nam ipse calor seipsum ad

Nulla mors est naturalis

*[handwritten:]

senectus naturalis est, ... quamvis mors*

[handwritten:] ... ex accidenti etiam, causa est mortis ...

sene-

senectutem ex accidēti adigit, tamē nulla res naturalis se ipsam interficit, sed aliæ alias. Sed neq; ad senectutē adigit corpus calor naturalis cōsumendo membrorū humorē (id enim nō faciet cū conseruet) sed generādo humidū aduentitiū, loco eius ꝙ perpetuò dissoluitur (dissoluitur verò non à calore naturali vt monuim⁹, sed à rebus quę à medicis appellātur nō naturales, quę ꝑpetuo nos alterāt, cuiusmodi sunt aër ambiēs motus & quies, eaq; animi aut corporis, cibus & potus, somnus & vigilia, quæ excernūtur aut retinētur) id verò aduentitiū humidū, non pōt tam naturali & bono humore prędítū esse quā innatū qđ periit. Nā nihil fit alteri tam naturale propriūq; quā idem sibi, necesse igitur est corpus perpetuò exsiccari, eamq; siccitatē fieri rebus quæ perpetuo nos alterant dissoluentibus nostra mēbra & nostro calore siccius semper alimentū reponente loco humidioris quod effluxit. Mors verò aut dissolutio vltima à causis quæ nos alterant fit, calor naturalis eo tēpore neq; per se neq; ex accidenti quidquam agit, sed patitur, dissipatur enim & dissoluitur. Causæ tamē necessariò alterantes quæ non naturales dicuntur, quia sunt ancipitis naturæ, cum prosunt

fiunt causæ naturales cum nocent morbo rum, quia non aliter possunt nocere quam affectionem aliquam præter naturam in corpore generando, ergo mors omnis à morbo fit, quare & præter naturam. Sed si ita est, vt videmur monstrasse, qua ratione dicitur interitus naturalis ab Aristotele: atque adeo à Platone & aliis omnibus phi losophis? Non quidem dicitur naturalis, idest sine morbo, aut à causis naturalibus factus, sed naturalis dicitur, idest causas se cundum rerum naturam operantes neces sario consequens. Scilicet necessario corpora abortu ad interitum siccantur, siccationem necessario cõsequitur diminutio caloris naturalis. Ergo necessario calor na turalis ad eum statum paulatim venit vt à leuissima etiam alteratione quæ extrinsecus accedat, dissipetur, quoniam vero cũ in eum statum calidum innatum venit, mi nima alteratio est quæ dissolutionem facit, & præter hæc sensus animãtis eo in statu sunt hebetissimi, fit interitus ille omniũ maximè molestia carens, vt dicit Galenus 1. de differ. feb. cap. 12. tamen omnino sine molestia aut cum voluptate vt dixit Plato nullum interitum puto posse fieri. Sed præ ter hæc ex iis mutationibus quæ circa nostrum

Mors quo modo dici possit naturalis.

ſtrum corpus contingunt poſsis intellige
re luce clarius, halucinari hac in parte phy
loſophos, dicentes calidum innatum con
ſumere proprium humidum, ſiue per ſe di
cant, ſiue ex accidenti. Nam opporteret, in
hyeme maximam fieri corporum diſsipa-
tionem, cum calidum innatum intenſiſsi-
mum eſt: tamen cõtra fit, in hyeme fit mi-
nima, quia ambiens eſt frigidum, & calidũ
innatum potius conſeruat quam conſu=
mat, æſtate vero fit maxima diſsipatio,
quia externus calor qui diſsipat eſt multus
internus quem opportuit humorem natu
ralem conſeruare eſt debilis. Quod verò
ſenes facillime ferunt ieiunia pueri difficil
lime, cauſa eſt non ꝙ calor naturalis ſenũ
ſit minimus, horum verò maximus, ſed
quod corpora ſunt duriſsima & diſsipatu
difficillima, puerorum molliſsima & facil
lima. quod in commentariis aphoriſmorũ
deo concedente latius explicauimus. Res
vero externę neceſſario nos alterant, atq;
perpetuo, cum quæ contraria aliquatenus
ſunt, & vicina, neceſſario à ſeipſis patian=
tur mutuo. Ergo interitus naturalis dici=
tur quia neceſſario opperantes cauſas con
ſequitur, & neceſſario fit, non à malo quo
piam, quod caſu ingruat, hac in re lapſus

etiam Galenus est, qui libello de marcore, cum caloré naturalé non cõsumere humo rem naturalé contra philosophos rectè de monstrasset, consequens putauit, mortis necessitatem non posse monstrari, sed inductione cognosci, atq; adeo assertionem hanc Aristotelis, omne generabile est cor ruptibile, indemonstrabilem esse dixit ex perimento tantum cognitam. Tamen re vera illa habet euidentiam quam diximus De hac re latius disputauimus in primo ca pite libri sexti controuersiarum medicarũ monstrantes non posse mortem deuitari per artem tuendę valetudinis, itaq; omnis dissipatio à violenta causa est non à calore naturali. Quare multo magis mors est vio lenta. Sed de his satis: quoniam vero ab A ristotele dictum est, calidum & frigidum materiam vincendo gignunt, non possu mus hic præterire quæstioné philosophis & medicis cõmuné, an calor & frigus gene rare possint. Quanq̃ mihi non est agitãda, ea quæstio vt à plerisq;, qui primũ omniũ disputant, an accidens possit generare eam formam, quam modo substantia- lem dicunt, cum id ei repugnet, deinde an humor & siccitas possint generare: & in his quęstionibus, quiuis eorum, quos vsus

iam

iam fecit phylosophos appellari, loquitur vt lubet, vtuntur rationibus quibusdam nihil monstrantibus, sed procedentibus vsq; ad verisimilitudinem quādam, nihil habētem firmitudinis. Ego vero in prima quęstiuncula ijs qui in meis commentariis versaturi sunt, permitto vtcunq; opinari. Nam siue dicas calorem posse ignem generare propria vi, & vt præcipuam efficiētemq; causam, siue vi aliena, & vt instrumētum, siue calorē vi propria dispositiones conseruantes corrumpere, & formam ex accidēti pullulare, à nullo peculiari agente genitam, siue aliter, nihil repugno, cùm quia haud scio an id posſit aperte satis diiudicari: tum etiam: quia ad præsens institutum nihil agit. Nam quicquid sit illud satis constat, agentibus calore frigore humore aut siccitate substantiarū formas generari, & corrumpi (si modo res specie differunt, ac non potius omnia vnum sunt) fiat autem illud ex accidenti an per se non constat. Deinde in memoriam reuocari opportet, quod nuper diximus, hic non agere Aristotelem de generationibus & corruptionib⁹ iis, quas violētas appellauimus, sed de iis quas naturales. Generationē ergo violentā (explicuimus

quam violentã appellaremus) non dubiũ est ab humore & ficcitate agi, nõn minus quã à calore & frigore. Ostẽsum enim etiã est humorem & ficcitatem esse qualitates agentes id est g ̇nerãtes similes sui, vt ergo aqua calore ignis corrumpitur, & vt eodẽ calore ignis generatur, ita à siccitate terræ posset aqua corrumpi, & possit terra gene rari, ortus autem rerum minimè violenti omnes fiunt per maturationem in eos ve rò, vt neq; in omnes naturales commuta- tiones mistorum, neq; humor neque sicci tas concurrunt, vt agentes sed vt patibilia, & terminabilia, cæterum ad concoctionẽ neque frigus concurrit vt efficiens causa (concoctio enim à calore innato agitur) quoniam vero generationes illæ non fiũt solum cocta vtili portione materiæ, sed si- mul alia parte densata aut coagulata, alia rarefacta, dispositisque his omnibus vt o= portet, & aliquot harum actionum, quæ non sunt altricis animæ, sed naturæ (appel lo actiones naturæ eas quas possis in om= nibus natura constantibus reperire, nõ so- lum in uiuentibus) à frigore fiunt, contin= git calidum simul & frigidum in opus in= cumbere, & humorem & siccitatem ter= minari ac misceri, sic, aut aliter, dum fiunt,

fiunt, naturales rerum ortus, quales ex ar-
bore fructus, ex fructu semen infecundū,
ex infæcundo fęcundum, ex semine plan
ta, & rursum hęc ipsa ex seipsis habēt. Sed
quoniam dictis, ex iis quę dicentur de cō-
coctione accedet multa perspicuitas, mo-
do hæc sunt satis.

SImplici ortui contra-
rium maximè cōmu-
ne est putredo: nam o
mnis naturalis corruptio, ad ip
sam via est, cuiusmodi senectus
& ariditas sunt. Caries enim fi-
nis est omnium, quæ natura cō
stant, nisi quidpiam vi corrum
patur. Si quidem licet carnem
& os deurere & quodcunq; eo-
rum quibus finis naturalis inte
ritus est putredo.

 Dixe-

DIXERAT hactenus Aristoteles de ortu naturali rerum, modo incipit differere de putredine quia res maximè contraria & cōmunis ortui est putredo. Dicitur verò putredo contraria non generationi simpliciter, ita enim corruptio constitueretur contraria, quia vt non agitur in hoc opere de ortu quocunque sed de mistorum ortu naturali, ita non opportuit hic agi de interitu simpliciter, sed de eo interitus modo qui mistis proprius est, cum naturaliter intereunt, is vero est putredo. Omnia enim mista nisi violenter corrumpantur, vt combusta ab igne, veniunt ad interitum per putredinem, & ita omne genus naturalis interitus est via ad putredinem. Dicitur hic Aristoteli genus naturalis interitus, qui est via ad putredinem, non ipse interitus, aut ipsa corruptio (non enim interitus naturalis est ante putredinem, sed putredo ante corruptionem, cum statim dicat, finis naturalis est corruptio) sed ea corporis confectio quæ ad interitum naturalem deducit, cuiusmodi senectus, & ariditas, senectus

ctus est extrema animalium ætas, quę interitui naturali est vicina, ariditas siue marcor est, quasi rerum aliarũ senectus, ea enim omnia cum naturaliter iam conficiũtur marcescunt, sed num quid omnia mista per putredinem pereunt? Homo ergo cũ naturaliter moritur putrescit, at vero id videtur plane falsum, cadauera eñ putrescunt si aliquãto tẽpore seruentur inhumata. s. per absentiã animæ & corruptionem facultatũ naturaliũ, calor carniũ ossium & & cartilaginũ euincitur ab externo, tamẽ antequam anima exalet, corpus nõ est putre, id quod vel fætor significat euidenter (fætor enim est proprium accidens putredinis, qui vt exuperat ita plus aut minus esse processum in putredine ostendit vt dicit Galen. 1. prognosti. comm. vltimo & 5. de simp. medica. facul. cap. 14.) nam cadauera non incipiunt fætere magna ex parte ante secundum diem postquam anima exhalauit. Scire licet hominẽ atque adeo animal quodcunq; aliud antequã naturaliter moriatur, incipere putrescere, nã senectus ipsa ad hanc est via. Siquidem languescit calor per senectutem, ad extremum ad eum peruenit langorem vt ab externo dissipetur. Tamen omnia non

susti-

sustinet tantam corruptionem. Immo antequam in putredine multum procedatur exhalat, quare si quis fætor, in hominum naturaliter pereuntium corporibus ante interitum sentitur is plane est excrementorum, quę prodeunt per sensibilem exhalationem qua cesante, cũ refrigeratur corpus, cessat fætor, vsque dum, membra ipsa iam ad manifestam veniunt putredinem, tunc enim excitari incipit fætor quidam priori grauior. Atq; hęc est putredo quam finem interitus esse dixit omnibus corporibus, mistis scilicet & homogeneis siue similaribus nisi ea vi corrumpantur, hoc ergo est quod dixit, si quidem licet carnem, & os & quoduis deurere eorum quibus (sunt autem hæc corpora simplicia seu similium partium) finis naturalis interitus est putredo, his ergo verbis insinuat Aristoteles priora illa, putredo finis est omnium, quæ natura constituantur, intelligi debere omnium rerum simplicium siue partium similarium nimirum omniũ partium cuiusuis animantis corruptio per putredinem fit, anima tamen ipsa putrediné non substinet spectare, sed à sola ea alteratione, quæ ad illam est via corrumpitur, aut soluitur, quod fortassis intelligens Alcyonius,

cyonius, qui mihi videtur pro suo arbitratu verba Aristotelis plerunq; trāsferre reddidit, & quoduis similare, sensum sane exprimens tamen addens dictionem illam similare quæ in græco codice non est, quare ego malo illam explicando suppleríque legendo addi, quæ partes sint simplices & quæ multiformes dicetur in commentatione decimi capitis. Illud modo oportet diffiniri, quáquam putredo sit modus naturalis interitus mistorum homogeneòrum, non tamen putredinem omnem talem esse, multa enim intempestiue putrescentia interitu præter naturam conficiuntur, vt cum os aliquod carie afficitur, aut caro causa malignę fluxionis putrescit, & vt vinum aliquod acescit, non vltra suam ætatem seruatum, sed quod calido in loco repositum sit, itaque quæcūque mixta naturaliter intereunt, putrescunt, non tamē quæcunque putrescūt naturaliter intereūt sed quædam iam naturaliter putrescunt, quædam non naturaliter, tamen alteratio eadem est quæ his & illis contingit, & putredinis modus idem, est enim ambabus eadem forma & ratio putredinis siue naturaliter siue pręter naturam fiat, vt sermo hic præcedens monstrabit: sed modo exē-

plo

plo manifestetur, carnes bubulę gratia exẽpli seruari possunt dies decem imputridę, decimo die naturaliter putrescunt, tamen si in loco calido & humido inperspirabili reponantur, & attrectentur, (si ita lubet] manibus, vno die putrescant, nõ quidem naturaliter sed ex erratis, tamen ipse sensus iudicat eandem prorsus passionem in hoc frustro carnis esse naturaliter decem diebus factam, quæ est in illo præter naturam facta vnico die. Deerrant ergo multi medici asserentes de alia putredine disserere hic Aristotelem, atque de alia Galenum vbi de succorum, aut excrementorum, aut membrorum putredine disputat, eo quòd hic de putredine quæ est naturalis interitus sit disputatio, apud illum de putredine quæ fit per morbos. Cæterum quamquam rectè videamur ostendisse putredinem esse rerum interitum. Nondum videtur Aristoteles, vere dixisse putredinem esse maximè contrariam ortui. Nam ne contraria quidem videtur esse, cum putredo contraria sit concoctioni, concoctio vero diuersa ab ortu sit. Cum itaque iuxta contrariorum legem vnum non possit esse pluribus

contra-

contrarium: non poterit putredo contraria esse ortui & concoctioni. Esse tamen concoctioni contrariam intelliges, cum ex earum finitionibus, tum etiam ex lege contrariorum. putredo vt dicemus statim est corruptio caloris natiui in quouis humore, concoctio est perfectio caloris natiui in oppositis pasiuis humore scilicet & siccitate, constat ergo rationes has esse contrarias, præterea contraria sunt quæ eidem insunt vicisim & mutuo sese expellunt, sed concoctio & putredo ita se habent, concoctio scilicet cohibet, & emendant putredinem, & putredo concoctionis perfectionem tollit. Ita capit. octuagesimonono. artis medicinar. Galen. inquit concoctionem putredinem finire. Itaque videtur putredo contraria concoctioni non generationi. Animaduertendum hic erit putredinem & concoctionem per se non esse ortum aut interitum, sed alterationes quasdam, eas verò secundum substantiam. Alterationum enim, quædam sunt, per quas secundum substantiæ partes nihil mutatur, id quod alteratur, sed secundum qualitates, hæ sunt calefactio

refrige-

refrigeratio, dealbatio denigratio, hæ eñ non sunt mutationes modi substantiæ, neque enim hæ facere possunt per se, mitto id quod ex accidenti potest esse adiunctum, aut consequens, substantiam esse tenuiorem aut magis crassam, rariorem aut aut densiorem: molliorem aut duriorem, partium bene aut male permistarum [hæc enim accidentia constituunt modum substantiæ de quo solet Galenus sæpe loqui] quædam aliæ alterationes sunt quæ mutant modum substantię. Tales sunt putredo concoctio & reliquæ de quibus hoc in libello disserit Aristoteles, quo pacto harum quælibet commutet substantiam procedens sermo demõstrabit, modo hoc est addendum dictis, quanquàm putredo & concoctio alterationes sint, non ortus aut interitus (multa enim putrescunt reuera atque adeo vt emendari non possint quippe grauiter iam fætent, antequam substantiã & formã exuisse putentur) tamen quia secundum substantiam alterationes sunt, atque adeo, quę omnium alterationũ penitissime substantiam commutant, si aliquantus in iis processus fit, ac non cito cohibentur facile concoctio finitur in generationem, & putredo in interitum. Vt ergo in

go interitus per putredinem fit, ita natura lis ortus concoctione quadam agitur, nimirum concoctione quadam ex ſemine fit frutex. Ergo quanquàm putredinem cō coctioni eſſe contrariam confirmauimus, eſt putredo contraria ortui quia vt putredo eſt interitus, ita concoctio eſt ortus, quod ſi exactius vis diſtinguere, ac ortum & interitum fines concoctionis & putredinis dicere (ita enim cap. 2. Ariſtotelem ipſum dicentem audies, concoctionis enim finis nonnullis in rebus ad ſubſtratam quandam formam eſt, potes interitum ortui & putredinem concoctioni cōtrariam conſtituere de concoctione cap. 2. ſumus dicturi multa. Vbi illud quoque declarabimus quomodo cruditas concoctioni cō traria ſit, cum contraria putredini ſit conſtituta modo de putredine diſputemus.

Naturalis ortus concoctione quadā agitur.

QVAM obrē quæ putreſiunt primum humeſcunt, demum ſiccitatem cōtrahunt ab his enim formata ſunt & ſiccitas humi-

do circunſcribitur ijs quæ vim agendi habent operantibus, interitus quidem contingit cum id quod finibus deſcribitur, id vicerit, quod finibus deſcribit propter ipſam rem continentē.

DIctum paulo antea eſt & quando res exigit, modo dicetur iterum calorem & frigus agētes qualitates eſſe earum paſsionum, quæ in miſtis fiunt, quod vt clarius euadat, ſcire licet omnia miſta ex calido frigido humido & ſicco, quæ ignis aëris terræ & aquæ ſunt virtutes conſtare, ſatius autem eſt, vt. 8. de placitis Hippo. & Platonis à Galeno dicitur, affirmare illa conſtare ex calido frigido humido, & ſicco, quā igne, aëre, terra, & aqua, quia vt à nobis primo cap. lib. 1. con. monſtratum eſt, non conſtant miſta ex his proprias formas retinentibus, ſed ſeruatis ſolis virtutibus. Verū & ſi in mixto ignis nullus, & nulla aqua ſit, ſunt partes igneæ aqueæ terreę, & aëreæ,

&aërea, quarum cōmistione accidit ortus naturalis rerum, dissolutione accidit naturalis interitus. In his calidū & frigidū sunt quæ mouēt & miscent, humidum & siccū quæ mouentur, mistionē tamen hāc, quæ perfecta est, quia terminatur in vnicam formam & substantiam, calidum facit per se, frigidum enim pauca quædam efficere potest per se cuiusmodi coagulationem aut densationem, aliorum omnium ex accidenti est causa. Calidum ergo cum vincit patibilia primū cùm tam potēs est, vt possit illa cohercere vt oportet, illa continet in mistione, eo debilitato dissoluuntur. Est hoc innatum calidum rei cuiuscunque, de quo paulo ante locuti sumus, quodque diximus maxime hoc habere propriū (quod ab ignei caloris natura est alienissimum) humorem innatum conseruare, proinde in humido proprio rerum (solet enim esse in rebus aliis humor alienus) maximè viget calor naturalis, atq; ea substantia cuius hæ qualitates sunt, est quod innatum humidum appellatur, aut innatum calidum. Vt hinc iam apertissime intelligas quid innatum calidum multis in locis appellent hippo, & Galenus. Calor rei alicuius corrumpi

Calidū innatū quid sit.

Calor quot modis corrumpatur

solet aut à frigore estq e ea corruptio facta per dissipationem, maior enim calor minorem dissipat, non aliter ac maior flamma minorem, ita extinguntur ardentes faces ad solem positæ, & candelæ ad ignem. Nimirum maior calor minorem versus se se extrahit, atq; ita dispergit, ac dissipat, cũ ergo rei cuiuspiã calor ab ambiẽtis rei calore talé subit passionẽ, fit vt calidũ innatũ dissipetur, extrahaturq;, & ita calor naturalis languescat, proindeq; male coherceat humidũ, ne exorbitet, vtraq; ergo de causa & quia à calore non cohibetur, vt pote non potente miscere, & quia consequitur extractum calorem, humor incipit exorbitare, estq; passio quam modo descripsi putredo, hoc est quod ab Aristotele dicitur, interitus contingit, quotiescunque id quod finibus describitur, id vicerit, quod finibus describit, propter ipsam rem continentem consequens ergo est vt humidum in contentum & cutem versus tractum exhalet cito, dissipante potissimum hac ipsa causa quæ extraxit, hinc fit vt quæ putrescunt primum quidem humidiora fiant, tandem vero redigantur in cineres. Hoc est quod dicit.

Enimue-

ENimuero putredo in ijs propriè dicitur, quę per partes corrumpuntur cum à sua ipsorum natura distrata sunt. Id circo reliqua etiam omnia vno igne excepto in putredinem delabuntur. Terra enim, & aqua & aer putrescunt, omnia enim hæc igni materia substernuntur.

QVidam verba illa, enimuero putredo in ijs propie dicitur, quæ per partes corrumpuntur, cum à sua ipsorum natura distracta sunt, coniungunt cũ sequentibus verbis cum his scilicet, id circo reliqua etiam omnia igne excepto in putredinem delabuntur. atque interpretãtur, sermonem hunc esse de modo quo elementa possunt putrescere: & Aristotelem innuere elementa pura non posse putrescere, sed tunc solum cum partim corrumpuntur, & à sua natura distracta sunt. i. à

sua puritate, idcirco reliqua omnia elementa posse putrescere, dempto vno igne eo ꝙ hic solus purus sincerusq; necessario sit. Cæterum duo mihi videntur hi asserere falsa, alterum, verba priora esse de elemētis, alterum ignem necessario esse purū elementum. Nam cum antecedentia verba nullatenus de elementis quicquam cōtinuerint, & Arist. non in hoc cap. solum sed in toto libello agat de mistorum passionibus, quomodo nunc libenter intelligunt verba illa de elementis esse prolata? Iam vero ignem quo vtimur, in quo nobis periculum faciendum erat, an putresceret, purum elementum esse longissime abest à veritate, nam flama est densior & multis fuliginibus plena, prunis vero quam multum est admistum terreæ substantiæ. Certe elementa pura, quantum ego intelligo, tam longe abest vt sint, vt possint ne esse an non mihi videatur scitu difficilimum, Plato sane in dialogo de natura inquit elemētū nō debere dici hoc aliquid, sed quale quid, quia nullibi est aër aut aqua aut terra aut ignis, sed aëreum aqueum terreum aut igneum. Vt hac ratione quam plurimū videātur qualitatū naturām imitari. Itaq; illud vnū verissimū esse puto nullū

Nullū elementū purum est.

ele-

elementũ esse purũ. Illud nõ minus verũ esse censeo, si quodpiã elementũ purũ esset putrescere nõ posse, sed putredinẽ passionẽ esse mistorũ, atq; elemẽta quę putrescũt cũ pura nõ sint, ratione mistionis, cuius sunt participia, id pati. Nam illa ex binis qualitatibus solum constant, non sunt genita mistione humidi cũ sicco, quare neq; illorũ separatione corrũpi possunt aut cõcursu generari. Neq; certe elemẽta pura habẽt ortũ aut interitũ naturalẽ (passiones enim hæ mistorũ sunt) sed perpetuo sunt in cõmutatione violẽta. Cæterũ cũ dictũ sit, ne ignẽ quidẽ esse apud nos purũ, hac rõne nihil vetat ipsum quoq; putrescere. Alia ergo ratio dicẽda est & aliter enarrãdus locus. Nam apud Aristo. hoc ca. hæc verba κατα μέρος non significãt quod latinis partim vt illi intelligũt, sed per partes vt paulo post dicit θαλασσα κατα μέρος διαιρουμένη id est mare per partes distractum. Verba priora non debent coniungi cum sequentibus sed cũ precedentibus. Dicebatur enim prius, interit⁹ cõtingit quoties id quod finibus describitur, id vicerit quod finib⁹ describit, propter ipsam rẽ cõtinentum (addit in horũ declarationẽ) enim vero putredo

in iis proprie dicitur, quæ per partes corrumpuntur cum à sua ipsorum natura distracta sunt. i. in iis quæ corrumpuntur partibus ex quibus constant(hæc sunt calidum frigidũ humidum & siccum) à sua ipsorum naturali mistione distractis. Idcirco omnia possunt putrescere omnia enim possunt hanc partium distractionem pati, aër sane, & aqua & terra quia in suis naturis impura sunt, excepit vero ignem, non ꝙ hic quoq; impurus nõ sit(est enim) sed quia eius qualitates minimè cõtrarias admittunt, scilicet non potest refrigerari neque fieri humidus, sed omnium substãtiarum est violentissima reliqua omnia cõficit reliqua omnia habet vt materiam substractã, ipse quam minimum refractus, accedit quod ea quæ putrescunt, debent vinci à calore ambientis, & debent quidẽ calore naturali fieri debiliora, calore vero preter naturam calescere nam ita solent ardere sterquilinia, ignis vero neutrum illorum potest pati neque ab alterius calore vinci potest quia nulli põt occurrere potentiori, neque aliquis gradus caloris potest illi esse præter naturam, nimirum secundum naturam retinet gradum caloris summum.

Pu-

PVtredo autem est interitus proprij ac naturalis caloris inquouis humido ab alieno calore hic autē rei continentis est.

QVidam sunt qui nollunt rationem & formam putredinis in interitu caloris naturalis ab alieno collocare, sed in separatione humidi à sicco. Nam dicunt vstio est interitus caloris naturalis ab extraneo, ergo hac ratione vstio putredo fuerit, sed non est, cum ergo in hoc genere duę hæ passiones conueniant, differẽt accedētibus aliis rationibus & formis quę diuersæ sint. Si quidem ex formis & rationibus opportet accipi differentias (specierum) hæ fuerint putredinis, separatio humidi à sicco, vstionis, consumptio humidi sed Aristoteles mihi videtur vt alia fere omnia ita hoc quoque melius aliis diffiniuisse, nam si non sumus obliti eorum quæ de modo quo res aliqua putrescit dicta sunt, constat putredinem esse dissipationem caloris interni in interno humido vi

gentis ab alieno calore, eius scilicet rei à qua cõtinetur. Nã vstio non est per se corruptio caloris, Imò vero est p se calefactio & exsiccatio, hanc passionẽ cõsequitur ex accidẽti refrigeratio naturalis, putredo p se est dissipatio innati calidi, aut caloris naturalis in humido proprio. Hæc autem dissipatio est à re cõtinente, nõ quidẽ ab aëre solo vt mos est dicere, sed si in aqua res putrescit ab aqua, si in vino ab illo quoq;. ita etiã succi qui intra nostrũ corpus putrescũt, principiũ putrescẽdi ab re alia, quæ illis sit proãbiẽte sumũt, aut ab inspirato aëre calido aut à cibo potúue ingesto, aut ex cremẽtis quæ intus necessario colligũtur, aut alij ab aliis, aut etiã ab ipsorũ membrorum calore, tandẽ opus est externo aliquo calore, à quo calor illorum dissipetur.

QVare cum caloris defectu patiantur, & omne quod eiusmodi facultate caret, id frigidũ sit, certe ambo sint causæ, atq; putredo cõmunis passio sit tum pro-

prij

prij frigoris, tum alieni caloris.

MODO docet Aristoteles duas esse causas putredinis, calorem externum & frigus internum. Quo in loco quidam sese mire macerãt vt inueniant modum quo frigus internũ causa efficiens putredinis cõstituatur, interim accipiũt assertiões quasdã falsas, quasdã prorsus dubias & obscuras, dicentes in putrescente re raros fieri poros & exhalante calido innato frigus fieri, hoc quæ à calido ipso externo, quod innatum calidũ debilitat, augeri per antiparistasim, tũcq; hoc ipsum aduersum innatũ calidũ pugnare. Sed ꝙ dicunt in rebus putrescentibus poros esse laxos, tam est falsum vt maxima inter eos qui melius solẽt philosophari quæstio sit, an possit sine obstructione res quæpiam putrescere, de qua caput longum satis scripsimus in quinto libro controuersi. medic. & in hoc ipso capite rursum scribemus. Quod de antiparistasi, ii qui se sub philosophorũ nomine ostentãt, solent dicere est dubium, & obscurum, de ea rescripsimus cap. quartũ libri.i.controuer. Sed præter dicta frustra

hi la-

hi laborant ostendere frigus esse putredinis efficientem causam cum id Aristotel. nequaquam asseruerit. Imò vero cum sit ab illius sententia alienissimum. Ille enim nihil aliud dixit, quam putredinem esse communem passionem proprij frigoris, & alieni caloris. Quid ita? quia putrescentium calor naturalis necessario minuitur, & caloris minutionem necessario sequitur frigoris incrementum. Constat ratione hac nihil aliud significari, quam frigus internum esse necessario adiunctum putredini atque ita causam sine qua non (ita vocant) aut disponētem. Verùm tamen hoc quoque videbitur alicui cum aliis quæ experimento constant & ab ipso autore dicuntur, pugnare. Nam si disponēs saltem causa putredinis est frigus internum, videtur consequens, quo aliquid cæteris paribus frigidius natura est, eo esse ad putrescendum paratius: tamen calida & humida citius putrescunt quam frigida & humida & ab Aristotele paulo infra dicitur, neque id quod conglaciauit putredinem cōcipit magis enim friget, quam aër caleat. Itaque frigus rei dicēte Aristot. ipso impedit putredinem non ergo est causa disponens. Considerandum hoc loco erit verum esse

quod

quod accepimus frigida & si humida sint difficile putrescere, id tamen non fieri, eo ꝙ non oporteat languidi caloris esse quæ putrescunt, sed ꝙ ea quæ putrescunt debeant à calore externo calefieri, nisi enim id fuerint perpessa haut quaquam poterit calidum innatum à calore aëris dissipari. Nam non aliter potest calor aëris rem cõtentam afficere, quam calefaciendo, nam si refrigeret rem, id facit ex accidenti, atq; ea actio ex accidenti reducitur ad aliam per se quæ est calefactio. Itaq; omnia quæ putrescunt, antequam incineres redacta sint sunt calida calore præter naturam, & frigida frigore naturali, hinc ergo fit vt neque valde frigida neque valde calida parata sint putrescere, sed vt duobus cõtrariis eidem huic passioni resistatur. Nam quæ valde frigida sunt non incalescunt facile calore alieno, quæ valde calida non refrigerantur facile frigore naturali, quia eorũ calidum non facile dissipatur. Sed prodit hinc statim aliud argumentum, si res dum putrescit incalescit, cum non possint esse in eadem substantia duo calores alter intẽsus, & alter remissus, neque duo frigora, neq; omnino duæ qualitates eiusdem speciei, ex quibus nõ fiat vnica, constat rem

eam

eam interim fieri calidiorem quare & minus frigidam non ergo frigus est causa necessario adiuncta putredini. Scire licet quod in multis rebus exploratum est, & paulo supra dictum, rem quamcunque, quantumuis sensui appareat simplex constare ex particulis diuersis aliis igneis aliis aqueis aëreis aliis ac aliis terreis. Ergo cum res putrescunt partes frigidæ præter naturam incalescunt, partes natura calidæ refrigerantur dissipatione calidi innati, vt cum ex vino acetum fit pars aquea frigidaque in vino latitans hæc putredinis quendam calorem comparat, omnes vero quæ vinosæ, & calidæ erant partes, manent frigidæ extincto calore. Ita accidit in aliis rebus omnibus, quo fit vt omnia per putredinem redantur ad extremum frigida, & cum quodam sapore amaro aut acri, gratia earum particularum quæ putredinis calorem retinent. Partes itaque quæ natura erant calidæ, ad extremum manent frigidæ, & interim etiam dum putredo agitur, fiunt semper minus calidæ calore naturali, & si actu fieri possint propter viciniam ambientis calidiores, nihil enim repugnat rem ali-

quam

quam simul fieri actu calidiorem, & subiecto frigidiorem, vt non repugnat aquam esse calidiorem actu vino, quo tamen constat eam esse subiecto frigidiorem. Itaque iam constat frigus internum rei cuiusque putredini esse necessario coniunctum, aut causam disponentem, non tamen efficientem, calorem quoque rei satis patet non esse efficientem putredinis causam, hic enim contrariam potius faceret passionem, & in putredine calor naturalis patitur, non agit contra ac in concoctione, neque calor naturalis separat humidum à sicco, sed non potest continere. Iam vero humidum, & siccum neque in hac nec in aliqua alia passione mistorum efficientia sunt, sed patibilia. Nulla itaque causa interna concurrit, vt efficiens ad putredinem, sed passio hæc ab externa est causa, nulla interna conferente vim, vt hinc rursum colligi possit, quod paulo supra dicebamus cum omnis naturalis interitus per putredinem fiat, nullum non esse violentum rei quæ perit.

Causa efficiens, & præcipua, cuius

solius

An humor sit qualitas efficiens putredinem.

solius Aristoteles meminit, est calor rei περιέχοντος attingentis aut continentis, sed præter hanc videtur esse alia, efficiens quoq; puta externus humor nam res citiꝰ putrescunt in aëre calido, & humido quã in calido tãtum, medicamenta etiam quæ putrefacientia propriè sunt, calida sunt & humida. 5. de simp. med. facul. cap. 14. neq; est quod quisquam dicat passionem eam per se agi à calore, ab humore ex accidenti. Nam mõstratum est à me in principio statim huius capitis, humorem etiam iuxta Aristotelis sententiam esse humoris efficientem, vt calorem caloris, ergo cum res aliqua parata putrescere in aëre calido & humido continetur, per se calefit, & humectatur præter naturam, sed humectari non minus est occasio putredinis quam calefieri, quia humor humorem auget, calor calorem dissipat, vtraque causa, per se, id quod continetur, id est humidum, vincit id quod continet, idest calorem, & tũc quidem interitus per putredinem accidit. Ergo putredo fit per se à calore & humore. Hinc non sequitur, vt quidam putant, Aristotelem denegasse humori vim ad generandum sibi similem (contrarium enim mõstratum antea est, sed duarum causarũ,

Aristote. duarum causarũ putredinis alterã omissit.

calo

ſcilicet & humoris alterā dixiſſe alteram omiſiſſe addēdā aliis. Sed putredinis cauſæ omnes dictæ iam ſunt.

OB eam enim rem putrida omnia ſicciora fiūt & tandem terra & cinis, proprio enim calore exoleſcente, naturalis humor vnà cum eo per vaporem emittitur, neq; poſtea res quæ humorem allicit adeſt, allicit enim trahēs proprius calor.

HÆC verba non indigent noua enarratiōe. Nam ex dictis manifeſta ſunt ſatis.

IN frigidis quidem tēporibus res minus putreſcunt quam in tepidis, aer enim & aqua quæ circunfuſa ſunt exiguo calore af-

fecta sunt, vt nihil polleāt, per æstatem autem maiore.

NEque hæc verba habent obscuritatis quicquam, nisi eorũ quæ dicta sunt sumus obliti.

NEq; id quod conglaciauit, magis enim friget, quã aër caleat, propterea inuictum est (quod autem motũ affert vincit) neque quod est efferuescẽs aut calidum, minori enim calore aër est, quàm res propterea neque vincit, neq; vllius mutationis causa est.

NOn repugnãt huic sententiæ verba illa Gal. 2. de locis patiẽtibus c. 2. Equidem noui quosdam adeo perfrigeratis pedibus vt in primis quidẽ sensus periret, sequẽtibus vero deinde diebus emortui pedes putrescerent. Nam quanquàm videantur hæc significare, frigus ambiẽtis deduxisse pedes quorundã ad putredinẽ: tamen illud non est factũ per se, sed ex accidenti,

cidenti, refrigeratione enecãte membra, & illis, vt omnia quæ emortua sunt solēt putrescentibus tñ est ad huc verum quod paulo ante diximus, neq; quod valde fri gidũ est, neq; qđ valde calidũ, paratũ esse putrescere, quia debet res quo putrescat, primum incalescere calore prẹter naturã neq; solum hoc verũ est, sed etiam rē pu trescentem eo maiorē calorē præter natu rã contrahere, quo habebāt maiorē natu ralē, nam semina & stercora euidentius in calescunt per putredinem, quàm partes a liæ fructuum, aut alia quæ in animātibus sunt, quia natura sua calidiora, neq; huius rei est causa inuentu difficilis, nam quo res est calidior, eo maiori calore est opus in ambiente, vt putrescat, nam à minore non dissipabitur maior, ita cõtingit vina, quẹ natura sua debilia sunt, in loco aliquã tulum calido reposita putrescere, genero sa verò nisi locus sit calidissimus, etiã fieri fortiora & calidiora quia calor externus si non valet dissipare calorem internum, atque ita ex accidēti debilitare, auget per se, cum ergo quo res calidior trahatur ad putredinem à maiori ambientis calore pa tiatur, merito maiorem quoq; calorē per putredinem concipiet.

EODEM modo id quod motu agitur, & fluit in putridum, magis eo ſeruatur, quod à motu ceſſat, ab aeris enim calore languidior omnino cietur motus, quam res incluſum habeat, ideo nullam efficit mutationem.

RES eſt expertiſsima, liquores motu præſeruari à putredine proinde mos eſt vina vbi generoſa admodum non ſunt à loco vbi ſunt repoſita in aliū transferre, & in alia vaſa transfundere, cōſtat quoq; aquam lacuſtrem frequentiſsime putreſcere, fluuialem aut rariſsime, aut prorſus nunquam. Cuius rei cauſam putat Gal. in ventilatione libera aut impedita cōſiſtere, nam in aliis oĩbus rebus experimento ſcimus, q̃ in locis obſtructis ac minime tranſpirabilibus ſunt, cito putreſcere, atq; hæc ipſa cum illinc extracta ad aërem tendūtur vindicari à putredine exemplo ſunt

fructus,

fructus, semina, & vestes. Tucidides etiam lib. 2. belli peloponesiaci describens magnam pestilentiam, quam ex putredine mui ta ortam esse haud dubium est, eos qui in conclusis morabantur locis corripi, his verbis dixit. Domorũ penuria (mitto græca verba, res enim hæc aperta est satis, & mihi hac in re fidem haberi haud multum est) viuentes in suffocatis minimeq; perflatis æstiuo tempore tuguriis corruptio inuasit. Videndum ergo est, qua ratione ventilatio res vindicet à putredine nam & quæ mouentur facilius ventilantur quam quieta, & quæ in propatulo sunt quã q̃ cõclusa in vase quopiam, & quæ amplis sunt poris quam quæ angustis. Ventilationẽ hoc præstare rebus satis apertum est, quod Aristoteles dicit, ne, scilicet continens ipsi rei cótentæ immota hærens maiorẽ excitet motum, quam res inclusum habeat, idest plus posit calor externus dissipando, quam calor internus continendo opposita patibilia, atq; ita externus motus maior sit interno. Galenus etiam rationem addit lib. de vtilitate respirationis, scilicet ventilationẽ Iuuare motum extrorsum factum, ab ipso calore, & expurgare etiam calidam rem à fuliginibus. Accipit enim Galenus, analo

giam à flamis quibus similem esse natura lem rebus calorem dicit. Vt ergo flama duobus motibus cõseruatur, altero deorsum versus materiam ex qua capit pabulum, altero sursum igni proprio, & cum ab alterutro priuatur, perit: cum priuatur interno, perit dissipata, vt cum vehementi flatui exponitur, aut ad ignem maiorem: cum priuatur externo, perit suffocata, vt cum ponitur sub cucurbitula, aut cum est nimis quieta ergo inquit vt alia quæuis flama perit sine aliqua ventilatione, quia priuatur motu naturali sibi, & quia non expurgatur, ita ventilatione conseruatur rei cuiusque calor, & quiete languescit, Cæterum ratio hæc in his solum mihi videtur quadrare, quæ ex cibis recipiunt alimenta, nam alia non video quam multas fuligines possint congerere, neque quam similis sit eorum calor flamæ, potissimùm cum monstratum sit in principio huius capitis, calidum naturale rerum non consumi, neque nutriri consumptione humidi, itaq; viuentium calorem conseruat ventilatio dicta ratione, tamen calorem rerum quæ sunt inanimes, & earum quæ putrescunt, conseruat ea ratione qua Aristoteles dicit, mobilita

te scilicet rei continentis. Itaque ventilatio præseruat à putredine, & impedita ventilatio, est occasio putredinis, quare ex solis obstructionibus contingit hominem febre putrida corripi. Non tamen omnis putredo nascitur ex prohibita ventilatione, vt multi medicorũ, nescio quibus rationibus coacti videntur sentire. Nam cum non sit necesse rem quampiam obstrui, aut aliter ventilatione priuari, sed quæcunque ea priuatur, id patiatur casu quodam, & tamen necessario veniat res omnis ad interitum naturalem, atque si res mixta simplexque est, necessario ad eum veniat per putredinem, fieri potest putredo vbi nullatenus priuata sit res ventilatione, neque verò contrarium sensit Galenus, qui libello de inequali intemperie ita scripsit. Neque enim ea solum quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt. Verum celeriter ea maximeque cæterum putrescunt & alia multa quæ putredini sunt opportuna. Quid pro aliorum Galeni locorum intelligentia dicendum sit, propriis illorum cõmentationibus explicuimus, & de hac re lib. 5. controuersiarum Medicarum caput vltimum scripsimus.

HAEC eadē causa est, cur magna etiam res minus putrescat, quā parua: maiori enim in re ignis proprij, & frigoris continetur plus, ob eamq; causam facultates in circuniecto aëre positas vincere potest. Propterea mare in partes corriuatum breui tēpore putrescit, totum vero minimè. Alia item aquarum genera eodem modo.

MVLTVM magis resistit q̃ paucū cuicūq; rei externę, vtcūq; agēti, proinde neq; totū mare neq; totū flumē putrescit, tñ riuulorum aqua putrescit frequēter, ita res alia q̃cunq; integra diutius seruatur, secta in frusta, putredine cōficit cītissime. Itaq; multa tardius putrescūt paucis & magna paruis: cęterū intellige nisi res ipsa multitudine intercludat sibi transpiratus viam, sępe enim multa putrescunt faci=

facilius paucis dicta de causa, vt multa poma congesta alia super aliis haud diu seruantur, tamen pauca ita reposita vt alia ab aliis non præmantur diutius durant. Tamen id non fit causa multitudinis, hæc enim ad resistendum facit, sed quia nō perflantur libere. Ita facilius corripiuntur febre ex putredine succorum qui multis abundant succis, quam qui paucos habent, quia multi male perflantur, quo modo dictum intellige à Galeno.1.de diffe.febr.ca.6. promptissime enim putrescunt, quæcūque calida simul & humida sunt, & multa in calida regione. Quę verba si vt dixi intelligantur nihil his Aristotelis verbis repugnant. Dictum est ab Aristotele amplio ri enim re ignis & frigoris continetur amplius, quia vt paulo superius mōstrauimus putredini ambobus cōtrariis resistitur, calore & frigore, atque ita si res magna est calida, plus habet caloris quam si esset parua si est frigida, plus habet frigoris quam si esset parua, & alterutro, resistit magis putrefacienti causæ, quam si esset parua.

ET viuentia putridis in rebus innascūtur, propterea ꝙ natura

turalis calor, idemq; discretus, facultatem eorum cogēdorum habet, quæ excreta iam sunt.

CVM animalis cuiuspiam cadauer putrescit, multa animalcula è vermium genere, produci ex partibus putrescentibus, experimento scimus, causam verò reddit modo Aristo. dicens, quòd naturalis calor, idemq; discretus, facultatem eorum cogendorum habet, quæ excreta iam sunt, quæ verba expositione indigēt. Nam aut significant calorem naturalem rei quæ putrescit, postquam discretus est, & dissipatus à calore ambientis, facultatem habere cogendi ea quæ excreta iam sunt, id est opposita patibilia, humidum scilicet, & siccum, quæ sunt in putrescente corpore, atque ita per frustula vermiculos generare, aut significant (quod quidam dicunt) calorem naturalem & discretum, id est calorem ambientis, facultatem habere cogendi, & ita generare animalcula. Vtcunq; dicatur res est satis difficilis, cæterum minus quadrat nomine caloris naturalis & discreti, intelligere calorem ambientis. Nam discretum Græce ἀποκρινομένη multum differt ab externo,

præterquam quod ex re ipsa intelligi potest, eam generationem non tribui externo calori, nam ea generatio fit vt ipsemet Aristoteles inquit, cogendo ea quæ discreta sunt. i. miscendo opposita patibilia (hæc enim erant discreta) quibus verbis aperte significat Aristoteles quod ego paulo ante dixi, generationem naturalem fieri cum concoctione. Nam ea actio per quam calor miscet opposita patibilia concoctio est, vt sequenti capite constabit. Fit itaque cum concoctione materiæ ea verinium generatio. Sed concoctionem capite sequenti (est enim secundum caput huius libelli de concoctione) calori interno rei quæ concoquitur tribuit Aristoteles vt efficienti causæ, haudquaquam externo. Male igitur illa vermium generatio tribueretur ab eodem Aristotele ambientis calori, ei potissimum qui corrumpit. Is enim quo pacto possit simul cadauer putrefacere, & eandem substantiam, quam putrefacit, coquendo in animalcula commutare? nisi simul calidum dissipat, & ad perfectionem deducit, humidum ac siccum separat, & miscet? Non itaque eius generationis

causa

causa est efficiens externus calor, sed internus rei ipsius ex qua vermes fiunt, non aliter quam internus seminis calor suæ mutationis in plantam autor præcipuus est. Itaque calidum innatum cadaueris extrahitur ab ambiente dissipaturq;, cæterum interim cum naturalis illi motus sit omnino contrarius ei qui fit, ea vi minima quam retinet, conuertitur ad materiam per frustula, miscetque quod separatum est humidi innati, cum sicco quod præualuit, generatq; ita animalcula vilia frigidaq; natura sua, solùm ex putredine caloris vestigia quędam retinentia. Neq; velim putes materiam eandem interim dum putrescit fieri vermes. Nam ita corruptio naturalis, generatioq; circa eandem materiā fieret, atq; à perfectiori forma ad viliorem, & à viliori ad perfectiorem simul mutaretur, sed externus calor corpus totum dissoluit, inæqualiterq; ac per partes calidum & humidum dissipatum est, in quibusdam verò particulis iam putrescentibus, calor veluti resumptis viribus cogit, vt potest, interim externus calor repugnat, facitq;, quominus perfectior quæpiam generatio fiat, hæc verò generatio, & ab imperfectiori forma, putris nempe carnis, ad perfectiorem

rem, putà, vermis, mutatio eſt, neq; tamen eadem exacte particula interim dum putreſcit eſt generationis materia, neq; dum hoc eſt, putreſcit: ſed caput hoc primum non eget pluribus.

Cap. ſecundum

ERGO quid ortus & quid obitus ſint dictum eſt, reliquum eſt vt proxima dicamus genera, quæ propoſitæ facultates ex ſubſtractis iam per naturam ſubſtantiis efficiunt, concoctio quidem ad calorem pertinet, ad concoctionem maturitas, elixatio, aſſatio, ad frigus inconcoctio, ad hanc immaturitas, leuis elixatio, & le-

tris assatio. Sed hæc nimirũ nomina putare debemus nõ propriè vsurpari, quãdoquidẽ omnino similibus rebus nõ imponuntur, ideo proposita genera existimanda sunt non eadem, sed talia esse, quid singula sint exponamus.

CVM dictũ iam sit de ortu & obitu, accedit Aristoteles ad proximas passiones, quas mixta patiũtur, hæc sunt concoctio & cruditas. Vbi animaduertẽdum in primis est, post rei naturalẽ ortũ, nihil esse ei magis naturale concoctione, ille scilicet deduxit ad formam, hæc deducit ad formæ perfectionem, omnia enim naturaliter genita, imperfecta generãtur in primis, & immatura, deinde per concoctionem perficiuntur, exemplo sunt fructus, arbores quoq;, & ipsa animalia, hæc scilicet omnia, actione sui caloris, inutilẽ humorem partium deuastantis, perfectionem cõsequuntur, quę concoctio est, cui contraria imperfectio, est cruditas, meri-

to ergo proxima genera sunt post ortum & obitũ concoctio & cruditas, eorumq; propositæ facultates, id est calor & frigus in substractis iam per naturam substãtiis, idest in substantiis iã naturaliter ortis, effi ciũt. Sed qua ratione cruditas statuitur cõ traria cõcoctioni, si putredo est cõcoctio ni cõtraria? Scire licet cõcoctionẽ & putre dinẽ & cruditatẽ posse nobis significare perfectionẽ aut imperfectionẽ per talem motum comparatam, aut motus ipsos. Si nomine cõcoctionis intelligitur ea perfe- ctio, quæ per talem motum cõparata est, quodã modo contraria est ei imperfectio ni, quæ est in rebus ante illum motũ, quæ est cruditas. nam res mouentur de contra rio ad contrarium, quæ vero ita mouen= tur, de crudis cocta fiunt, quanquã tunc quoque contraria magis est inquinamen to illi, quod per putredinem est compara tum, nimirum à concoctionis perfectio= ne longius abest putredinis corruptio, quàm cruditatis imperfectio, sed vt auari tia dicitur cõtraria liberalitati, quãquàm ea prodigalitati magis contraria sit, ita cõ coctio contraria cruditati, magis vero te træ illi formæ quę ex putredine procedit.

Coctũ & crudũ an contraria

Atq;

Atq; hæc ita habent, si his nominibus intelligantur formę non motus. Nam si motus intelligantur nulla ratione concoctio contraria est cruditati sed putredini. quandoquidem cruditas nullatenus potest esse motus neq; quod coctum est potest crudum fieri. Nam si res quæ cocta est perfectionem quã est nacta, amittit, putrescit, si non amittit, manet cocta, nulla ergo ratione cruda fit quin putrescat, quare contrarij motus & mutuo sese excipiẽtes sunt concoctio, & putredo. Sed superest vt mõstremus quod in propositione accepimus si quid amittit concoctionem id putrescere. Concoctio est facta corroboratione caloris insiti & oppositorum paſsibiliũ permixtione. ergo amittetur caloris debilitate & paſsibilium dissolutione. Hæc vero est ipsa putredinis diffinitio. Factum etiã aliud est inter coquendum, quod ipsum monstrat propositum consumptus est humor crudus & inutilis, hic euolauit, non potest in ipsam rem redire, si ergo res crudo humore iterum replenda est, superest eam à siccis partibus separatũ iri, id quod putredo est. Sed huic rationi ipsum experimentum attestatur ex inductione. Nam carnes assæ vt assæ non sint fieri nõ potest

quã

quanquàm fieri posſit vt alia eis paſsio ſu peruenìat, vt ariditas aut putredo. Sed ne que quæ coctæ ſunt poſſunt crudæ reddi. Poma fructices animantia ad perfectio nem quandã veniunt per concoctionem ſed cum à ſumma perfectione ad quã per uenerant, incipiunt deficere, non redeũt rurſum poma ad cruditatem, homines ad infantiam, plantæ ad tenellum virorem, ſed omnia hæc ad marcorem & putredi= nem. Itaq; concoctio & putredo motus ſunt contrarij. tamen quia interitus occa ſione de putredine eſt ſatis diſputatũ con coctioni hoc in loco alterum cõtrarium oppoſuit Ariſtoteles putà ariditatem. Sed quo pacto non fecit Ariſtoteles a metho dem qui ante diffinitionem concoctio= nis & cruditatis diuiſione vſus eſt, dicens concoctionem eſſe maturationem aut e- lixationem, aut aſſationẽ, cruditatem: im maturitatem, aut leuem elixationem, aut leuem aſſationẽ? Certe haud obſcure no bis ſignificauit concoctionem nõ dici v= niuocè de illis ſpeciebꝰ, ſed analogice qua re oportuit diuiſionem ante diffinitio= nes ire. Nam maturitas eſt concoctio, eli xatio & aſſatio, non tam ſunt concoctio nis ſpecies, quàm alterationes quædã con

coctionis aliquatenus participes. Nimirum concoctionis vnica est ratio quę finitione continebitur. tamen admiscetur aliquando cum alijs alterationibus, vt cũ liquatione admixta concoctio facit elixationem, cum vstione facit assationẽ. Neque tamen cum his solum miscetur, sed cum putredine nonnunquam, prodeũtq; actionum quędam genera media, cuiusmodi sunt puris generatio, & fæcum in intestinis tenuibus confectio, & aliæ quædam. Sed hæc procedens sermo deteget. Modo illud constet, hæc nomina concoctionem scilicet & cruditatẽ, nõ proprie illas ipsas res significare & vniuocè, quandoquidem non imponuntur eisdem rebus, similib' in vniuersum, in generis participatione. quia maturitas & elixatio & assatio non sunt in ratione cõcoctionum in vniuersum similia, ideo proposita genera existimanda sunt non eadem id est non esse concoctiones, sed talia id est quodam modo concoctiones. Verum quid singula sint exponemus.

Concoctio est perfectio à calore tum naturali, tum proprio

ne aut sent
am neunquam
argent, commenta
. artis medicinae

prio ex oppositis patibilibus. hæc autem sunt propria vnicui que materia.

QVæ naturaliter generantur, non statim ac genita sunt, perfecta euadunt sed postmodum perfectionẽ cõparant, calore naturali (nam qui est præter naturam potius putrefacit, quam ad perfectionem deducat) & proprio, insito que rei ipsi, (nam alienus etiam si possit iuuare proprium, tamen perfectionis illius non potest esse præcipuus autor) Vincente & ad perfectiorem mixtionem deducẽte opposita patibilia, id est humidũ & siccum. Ergo calor naturalis, dum res coquitur, absumit exuperantis humoris bonam portionẽ, reliquum coërcet, miscetque cũ sicco. idq; est concoctio. Nam non alia ratione res imperfectę & crudæ sunt, quã quod redũdãt multo humore male cũ siccis partibus permisto, à quo calor obrruitur

STatim enim ac coctum aliquid est, perfectũ & factum est, & principium perfectionis à proprio calore contingit, etiã

si auxilio aliquo eorum quæ externa sunt, cõpleatur, vt cibus per balneas, & alia eiusdem generis adiumenta conficitur. verũtamen principium est is calor qui in ipso est.

CONcoctionẽ perfectionem esse monstrat quia res statim accoctæ sunt, perfectæ sunt, & eam perfectionem ad quam erant in potentia, obtinẽt actu. Vt succus agrestæ, qui potentia erat mustũ, actu fit, mustum quoque fit actu vinum, quod erat potentai. Verum res tunc esse coctas cum sunt perfectæ cap. 3. monstrabitur, perfectionem hanc agi à calore proprio antea dixit, sed modo declarat exemplo. Verũ illud in primis satius est vt mõstretur, efficientem concoctionis causam esse calorem propriũ rei ipsius quæ coquitur. Tũc res est cocta, vt paulo post ab ipso Aristotele dicitur, cum naturalis calor materiam atque humorem domuit. Is enim à calore naturali circũscribi solet, ergo interim coquitur dum materia atq; humor domatur, atq; ad circunscriptionem optimam

Concoctio calore proprio rei cõcoquendæ agitur.

mam deducitur, atq; is ipse calor circun=
scribet, qui in circũscriptione retinet. Sed
hæc, domare scilicet opposita patibilia, &
continere cum domita sunt, caloris pro=
prij & interni cuiusq; rei est, cõcoctio igi-
tur à proprio rei coquendæ calore naua-
tur, quanquàm ea adiumento externo cõ
pleatur, externo scilicet calore suppetias
prętante calori interno. Vt pomum pro
prio calore vt præcipua causa maturescit,
iuuatur vero à calore solis. Sed quod de-
cibi concoctione dicit perpendi debet. In
quit enim cibus per balneas & alia eiusdẽ
generis adiumenta exteritur, & conficia
tur principium tamen est is calor qui est
in ipso. Non enim legendum est vt legit
Alcyonius. Origo tamen quæ nihil aliud
est quàm calor ab re ipsa quæ alatur duci
tur, nam præterquam ꝙ in Græco codice
ita habet, καὶ ἀρχὴ ἡ ἐν αὐτῷ θερμότης ἐστὶ
cum paulo ante dixisset interprete eodẽ.
Alcyonio (nam ego substuli verba illa rei
coquendæ eo ꝙ in græco codice nõ sunt)
causa proprio natiuoq; rei coquendæ ca=
lori assignatur, omnino posteriora hæc
verba prioribus repugnarent, ineptumq;
exemplum scripsisset, non enim res quæ
alitur, est res coquænda, sed quæ alit itaq;

docet nos Aristoteles cibos suo ipsorum calore coqui. Id quod videtur repugnare ipsi Aristoteli, qui in fine tertij capitis ita scriptum reliquit. Nam & cibi in corpore cōcoctio elixationi similis est, quod à corporis calore partim in humore, partim in calore præstetur. Quare cum illic à corporis calore concoctionem ciborum agi dicat, non videtur Aristoteles, vtcumque præsens locus legatur, sibi esse constans. Et quod hoc loco dicitur videtur multis argumentis falsum. Nam cum cibus corrumpatur per eam concoctionem improbabile videtur à seipso id pati. Præterea falsò Galenus ac cum eo alij omnes medici assererent, ventriculo esse facultatem concoctricem, si concoctio non fit ab illo, sed à cibis ipsis: adde cibum nō mutari semper in eandem substantiam, vbicunq; coquatur, sed aliter atq; aliter pro ratione membri in quo coquitur, mutatus semper, ad substantiam similem ipsi membro, atque adeo in vltima concoctione membri ipsius pars fit quod non cōtingeret, si cibus ipse seipsum coqueret, ac non potius membrum mutaret in sibi simile, vt ignis lignū commutat, quem nullus dicet à se ipso vri. Videtur ergo locus hic pugnare cum

ipso

ipso autore,& cum veritate. Cæterum op portet meminisse eorum quæ paulo ante diximus, elixationem non esse concoctio nem propriè sed actionem compositam ex liquatione & concoctione. Confectio ciborum quę nauatur in ventriculo non est propriè elixatio, sed elixationi similis, scilicet est liquatio ciborum cum quadã concoctione, accedente propria actione ventriculi, qua ipsos cõtendit in seipsum commutare. Itaq; ea actio quantumuis concoctio à medicis appelletur parum habet propriæ concoctionis, sed quantum propriæ concoctionis habet tantũ agitur calore ipsorũ ciborũ. liquatio & assimilatio agitur calore & substãtia vẽtriculi. Eadem omnino ratio est de cõcoctionibus in alijs partibus agẽdis. Cũ ergo ad ciborũ concoctionẽ ambo cõcurrãt ipsorũ proprius calor, & calor mẽbri, atq; cũ hoc etiã calor fomentorũ & balnei, loquẽs Arist. semper iuxta propositũ: hic vbi, hãc confectionẽ cõcoctionis exẽplum esse fecit, calori proprio & naturali illam tribuit (nimirum quatenus concoctio, à calore proprio ciborum fit) illic, vbi ipsam elixationi similem esse dicit, aliam causam explicat. facultatem ventriculi melius est

 appe-

appellari alteratricem, aut cõmutatricem quam concoctricem quia quod à ventriculo agitur non est concoctio proprie, tamen appellatur concoctio, atq; ipsa vis cõcoctrix nonnũquam, quia cum alteratione quam patiuntur cibi coniunctum est aliquid cõcoctionis. Iam verò ꝙ aliquid agat ad suæ substantiæ corruptionem ex accidenti, gratia nempe substantiæ melioris, multis exemplis cognosci potest, nihil pugnare cum natura. Nam multæ concoctiones euadunt in nouæ substãtiæ generationes, quæ tamen ab interno calore fiunt. Vt semen in animantis particulas & mustum in vinum suo calore cõmutatur. Certè fructus qui immaturi lecti sunt & repositi maturantur, non maturantur arboris de qua præcisi iã sunt calore, sed suo. succus ex oliuis nuper expressus numquid dolij calore fit oleum? an suo præcipue, iuuante tamen externo, qui est in ambiente? Quod si id vel vnica in re earum quæ concoctionem subeunt, concedis, in nulla earum negare possis. Nam ratio & forma cõcoctionis omnibus quæ coquũtur cõmunis sit necessario. at verò à calore proprio perfectionem accipere in ratione & forma concoctionis est. aut ergo negan-

negandum tibi est, in alterationibus cibo rum esse concoctionis aliquid quicquid hac in parte Aristo. Pla. & Gale. dicãt aut concedendum quantum generatio chyli in ventriculo habet concoctionis, tantũ in ea habere energię calidum propriũ, ipsi us cibi qui coquitur. Nam inane est dice= re fit naturali & proprio calore ventricu- li, calor enim ventriculi ventriculo est ꝓ pius, cibo non propius, sed qualis calor læuetis sapæ. Sed rogo, cur adeo miraris pomi calore in ventre factum esse ex eo chylum, cum non miteris ex flore fructũ ex ramulo florem, ex nucleo ramum pro prio calore nuclei factum esse? Sed sunt quidam adeo stupidi vt non minus nouã assertionem (quanquam hęc minime est noua, cum sit Aristotelis) quam aperte fal sam refugiant, scilicet non requirunt ve= ra sed vulgaria, neq; id mirum non enim sunt reuera philosophi sed vulgares. Au= dio professores quosdam in quadam no- stræ hispaniæ schola preterito meo nomi ne Complutensem sophistam solere me in suis relectionibus appellare, bene faci= unt profecto id enim iactãt in me scoma, à quo ipsi absunt longissime, ne possit in ipsos retorqueri, sunt enim amussi nõ so=

 phistæ

phistæ. non minimũ est sapiẽter ineptire. Sed quid vultis ò boni? An me nihil inuenire, sed iurare in aliorũ verba? An me nullam assertionẽ nisi testibus confirmare? At istuc solũ vobis licet qui minime estis sophistæ sed philosophiam habetis tam profundam, vt ne tantillum bonæ illius regurgitet. Mihi vt sum sopista est veritatis citra cuiuspiam autoritatis, nedum citra vestri latratus curam, magnũ studiũ. vacat mihi accipere recte inuẽta, & quæ desiderantur inuenire. Vobis non vacat nisi autorũ quorũdam verba quæ passim proferatis ediscere, & studiosis veritatis obstrepere. Vellem ego quidem non oẽs mihi assentiri citra controuersiam, sed abesse à disputationibus admirationes vulgares, & adesse summã diligentiã. miraris quo pacto panis se ipsum cõmutet, pone admirationẽ & aliter disputa. Cur ergo dices, panis in arca repositus, non sese in chylum cõmutabat, sed cum in ventrem voratus est? Dic tu, cur mustum in terrã effusum vinum non fit, sed cum in dolia? Nimirum aguntur hæ concoctiones calido proprio rei coquendæ, iuuantur tamẽ calore continentis: *Vellem sane explanares, quis nam calor, est in dolio, et qualis etiam in arca. qui sufficiens est. ad talem, non solum inchoandam concoctionem, sed ad per-*

Finis

FInis autem his quidem natura est, natura autem quam dicimus vt speciē & essentiā, his autē in subiectam quandā formam, finis est concoctionis, cū humor vel per assationē vel per elixationem vel per putredinē, vel per aliud caloris genus, talis redditur & tantus. Si quidē vtile tunc est, ad concoctionē peruenisse dicimus vt mustū & quę in tuberculis colliguntur, cum in pus sunt mutata & lacrimas cum in lipas conuersæ sunt. Eadē ratio aliorum est. Atq; hoc quidem pati omnibus vsu venit, cum materia atq; humor superatur. Is enim à calore naturali circūscribi solet, atq; natura

tantis-

tantisper est, quo ad ille secundum proportionem est.

LOcus primus huius dictionis inuenitur in aliquibus codicibus mutilus, quos sequutus est Alcyonius, nō sine magna sententiæ corruptione, ita dicens. Natura quam designamus (dimissis prioribus verbis) vt forma & essentia est, con coctionis enim finis nōnullis in rebus ad substractam quandam formam est. Quæ verba postea quæ antea scripserat, non video quid pulchrū possint significare, melius itaq; multo habetur in codice Aldino, quem sum secutus. Cum Aristoteles. hucusq; quæ coquuntur perfectionē cōparare monstrauerit, modò quam perfectionem comparent volens appertius explicare, inquit. Nonnulla per concoctionem, naturam comparare, diuersam scilicet à priori id est perfectiorem quandam formam, speciem, & essentiam, nonnulla non quidem speciem, sed subiectam quā dam formam idest modum quendam meliorem substantiæ primi membri exempla ommisit modo Aristo. secundi dixit multa, quia concoctionis per quam species mutatur exempla sunt naturales rerū

ortus,

ortus, de quibus satis in primo libro dictũ fuerat. Simili quadã diuisione huic vsus est Gale. eius concoctionis de qua dispu= tant medici in perfectam & imperfectã, quam ille scribit. 2. de rat. Vict. in morb. acu. com. 44. & ab illo accipiunt omnes medici. scilicet perfecta cõcoctio est apud illum ea quæ terminatur ad nutritionem, qualis est concoctio alimentorum, imp- fecta quæ non ad nutrictionem sed corre ctionem quandam paruarum qualitatũ, & mediocrem quendam modum substã- tiæ finitur, qualis est ea quæ cohibet pu= tredinem excremẽtorum. scilicet Gal. vt pote medicus de solis concoctionibus in hominis corpore contingentibus disse- ruit, tamen est Aristotelis diuisioni ea val de similis. Sed addit Aristo. secundam cõ coctionem fieri cum succus vel per assa= tionem vel per elixationem vel per pu= tredinem, vel aliud caloris genus talis red ditur ac tantus, illud aperte significans, ꝙ ego alio loco mõstraui, concoctiones im perfectas, esse eas quæ cum aliis alteratio nibus mixtę sunt, eoq; imperfectas euade re. Sunt imperfectæ concoctiones assatio elixatio, & suppuratio, & cum excremen ta quæcunq; à calore naturali superan- tur.

Concoctio num quæ dam per- fecta est q dam imp fecta.

Concoctionis imperfectæ & perfectæ eadē est forma & ratio.

tur. quam concoctionem quanquam imperfecta est, quia non ducit vsq; ad perfectiorem aliam speciem, sed vsq; ad quedā modum substantiæ, tamen non est putandum non esse proprie concoctioné. Nam eadem ratione fit qua prior, cum scilicet naturalis calor materiam atq; humorem domuit, proindeq; æque proprie participant concoctionis rationem, quanquam non tam perfecte quia quæ ita coquuntur non eatenus procedunt in perfectione. Vinum continget dubitare an à musto differat specie an non. Nam si differt, putandum est Aristotelem vbi dicit ita mustum concoctum asseritur, primi generis concoctionis exemplum scribere, Deinceps secundæ exempla apponentem, sin minus putandum est concoctionem qua ex musto vinum fit, nō esse generationé. Vtrum sit verius haud scio, nihil enim difficilius est, quàm de rerum speciebus iudicare, & ad locum præsentem nihil facit, modo diuisio propositi intelligatur. Quare his missis quod ad loci intelligentiam magis videtur facere apponamus. Per assationé & elixationé res perfectiorē quēdam modū substantiæ cōparare haud dubiū est, si quidé id cōtingit nobis experiri

in

in cibis quos illis modis præparari nobis facimus. Sed qua ratione per putredinem id fieri possit est aliquanto difficilius (oportet enim aliquo modo id per putredinem fieri cū Aristo. dixerit vel per putredinē) putredo enim cum ad imperfectionē & interitum res deducat quo modo possit ad perfectionem aliquā vel minimā deducere? Quod si tamen putredo faceret, male nihilominus hoc in loco videat' illius mētio esse facta, nisi aliquo modo eadē alteratio, cōcoctio & putredo est, huiusmodi est suppuratio, & materię morbi, quæ nō potest iā alere, alteratio, atque generatio sedimenti quod expectatur in vrina & vt semel dicā, omniū excremētorū maturatio. Ita eñ multis in locis ab Hippo. & Gal. nūcupātur hę alterationes, nūc cōcoctiones, nūc putrescētiæ quędā, quo factū est, vt nonnulli medicorū ex Arabū classe in eā venerint opinionē, concoctionē & putredinē eidē materiæ simul cōtingere, motus quidem duo diuersosq; : ita vt simul eadem res magis cocta & putridior fieret, quorū opinionem lib. 5. medicarum Com. cap. 4. refutauimus, Galeniq; hac de re opinionem explicuimus, & confirmauimus, quam tamen hoc in loco

Cōmutatio concoctionis & putredinis particeps.

in studiosorum gratiam non grauabimur repetere. Concoctionem & putredinem simul agi, rationi physicæ repugnat, cum monstratum prius sit contrarias esse alterationes. Verumtamen putridum simul & coctum aliquatenus esse aliquid nō repugnat. Vt incalescere simul & refrigerari nihil potest, est tamen idem corpus aliquatenus calidum & frigidum remissis gradibus. pus substantia est acta quodā modo, hæcq; ipsa quodam modo putris, nam putredinis habet quædam signa, puta fœtorem, (quāquam cum minimum si pus est optimum) quædam coctionis, puta mediocrem illam crassitiē & veluti humidi mediocritatem. Cum ergo ad hanc formam contrariorum participem venerit, & id per duo contrarios motus nō fuerit perpessa, superest per vnicū inter illos mediū illorum quodā modo participē, qualis est obliquus inter ascensum & descensum, illam comparauisse, itaq; est suppuratio & lachrymę in lipas conuersio, & fæcum alui generatio, alterationis quodā genus medium inter concoctionē & putredinem. Nam & forma in quam res incidit medię est naturæ. Efficiens quoque causa mediam naturam imitatur. nimirum

rum in parte mere naturali prædita calore, sanguis nutritionis materia fit. quæ à medicis perfecta cõcoctio habetur. in calore omnino exorbitante, fit tetrũ virus, in exorbitante mediocriter, fit pus. Licet ergo tibi dicere re ita intellecta actionem eam aut concoctionem esse, aut putredinem, aut quodam modo vtrunq;, aut neutrum, hanc appellat Aristoteles concoctionem imperfectam factam per putrescentiam.

QVam obrem & bonæ valetudinis signa eiusmodi res sunt, & lotium & deiectiones, & omnino excremẽta, & cõcoctioné assecuta dicuntur. quòd indicent proprium calorem humorem vincere.

VAria concoctionis exempla hoc capite scribit Arist. alia eorum quæ perfecta concoctione coquuntur vt mũstum, alia eorum quæ imperfecta, vt pus & lipa & vrina & deiectiones & reliqua excremẽta: significat certe omnia hæc genera concoctionum eandem habere ra-

tionem & formam qua concoctiones dicuntur & sunt reuera, nimirum perfectionis calidi innati in oppositis patibilibus, quanquam perfectionis illius quædã assequantur plus quędam minus, quod antea explicuimus sed dices si nomine caloris ꝓprij intelligi debet proprius rei quę coquitur calor, cur vrina & deiectiones & sputum coctum signa sanitatis sit? quid possit facere ad sanitatem calorem propriũ excrementi vicisse proprium humidum? certe excrementa esse cocta, & proprium illorum calorẽ opposita in illis patibilia vicisse argumento est corporis temperiem non esse grauiter læssam. nam cum grauiter læssa est, ita corrumpit excrementa vt maligna putredine afficiat, quod ne coquantur facit,

NEcesse est cocta crassiora & calidiora esse. tale enim fit calore melioris mollis, & crassius, & siccius.

QVod quidem cocta sint incoctis crassiora causa est quod calor internus diffiniẽs humidũ & siccũ facit rẽ melioris mollis & crassius, & siccius. verũ hoc sequenti

sequenti capite mōstrabimus. calidiora esse cocta omnia ijs quæ concocta nō sunt calore naturali & proprio constat, nā cum internū cuiusq; rei calorem perfectionē comparare dum coquitur monstratū sit, haud dubium est calorem internum perfectiorem esse & opposita patibilia melius vincere itaq; res omnis concoctione calidior fit. hac causa vina vetera calidiora sunt recentibus quia diutius concocta sūt in doliis? quod si potu vini veteris plu ries calidas affectiones oriri videmus, vt pleuritides frenitides & febres ardentes id certe non fit, quod recentia calidiora sint, quinimo quod frigidiora quam scilicet minus abeūt in vrinas & insensibilem vaporem, sed feruentes vt quæ incocta & inusta sint diutius morantur in visceribus.

COncoctio ergo hoc est. cruditas vero imperfectio ob deffectum proprij caloris. deffectus autē caloris frigus est. imperfectio est oppositorum patibilium, quæ est vnicuiq; natu-

ræ materia. concoctio itaq; & cruditas definitę sũt hoc modo.

CRuditas est imperfectio cõtraria perfectioni quæ est cõcoctio. nimirum vt concoctio est perfectio calidi innati vincentis opposita patibilia humidũ inquam & siccum: ita cruditas est imperfectio calidi innati. hæc imperfectio, in calore est deffectus caloris', hoc est internũ frigus, in oppositis patibilibus, quę calori naturali subiecta sunt vt materia. est mala illorum permixtio.

Caput tertium.

MAturitas concoctio quædã est. nam concoctio alimenti quod est in fructibus maturitas dicitur, cum autem concoctio perfectio quædam sit, hac causa maturitas perfectio est. cum semina in fructu possunt ꝑducere talem alium qualis ipse

est. nam & in aliis rebus perfectum ita dicimus. fructus ergo est maturitas. dicuntur autem alia multa eorum quę coquuntur matura secundum eandem speciem, per methaphorã autẽ eò quòd nõ sint, vt prius dictũ est, nomina omni perfectioni eorum quæ circunscribuntur à naturali calore & frigore. est autem hæc maturitas tuberculorum & pituitę & similiũ, concoctio insiti humidi à naturali calore, nam fieri non potest vt finiat quod non vincit. ergo ex spiritalibus aquea, ex aqueis terrea constituuntur. atq; ex tenuibus semper crassiora fiunt quæ cocta sunt omnia, & hæc

quidē ad seipsam natura trahit hæc expellit. maturitas ergo dictum est quid sit.

MAturitas est prima omnium concoctionis species & maximè ꝓpria, q̄a hæc sola alterius cōmutationis non est particeps, sed est concoctio perfecta. sed neq; maturitas omnis hoc est, sed ea tantū cui nomen id propriè quadrat. nam triū cōcoctionū maturitatis in quā elixationis & assatiōis maturitas est maxime propria, & in quouis illorū generū quędā dicūtur propriè. talia quædā minus, tā multi sunt perfectionis gradus in cōcoctione, quāquā rebus omnibus coquendis ratio & forma concoctionis cōmunis est. maturitas propriè esse dicitur ea perfectio q̄ ortui naturali succedit, vt fructus primū generantur deinde maturantur. est nota perfectæ maturitatis cum semē fructus est fęcūdū idoneūq; vt ex eo alius fructus gn̄retur. nā & animātia & alię res oēs cū possunt gn̄rare dicūtur suntq;, ꝙ ad naturales facultates attinet, propriam perfectionē consequutæ. phymatā (dicūtur gręcis phymata quæ latinis tubercula..) & pituitæ & aliorū excrementorū concoctio ad maturitatē

ritatē reffertur, sed per metaphorā. nā nō habet reuera maturitatis perfectionē, sed illi similis quadā ratione est. ne intellige pus & excrementa per metaphorā coqui (propriè enim coquūtur, & si imperfectè) sed per metaphorā maturari. nā est horū maturitas (inquit Arist.) concoctio insiti humidi à naturali calore. est ergo propriè cōcoctio. nā hęc erat illius ratio & forma. sed cur cū antea cōcoctionis, vt agēs & efficiens calorē dixerit vt materiā opposita patibilia humidū, inquā, & siccū. modo vt materiā dicit solū humidū, ita scribēs cō=coctio insiti humidi à naturali calore. an est cōcoctio magis humidi quā sicci? certè cōcoctionis materia humidū & siccū est, sed humidū magis quā siccū. quia ꝙ definitū aut indefinitū & exorbitans sit in humido notat', quāquā id habet, ꝙ bñ aut malè miscet' cū sicco. hęc ipsa causa est ꝙ crassescāt oīa q̄ coquūtur atq; si spiritalia sūt & aërea aq̄a: si aquea, terrea fiāt, ꝙ paulo añ dixit fieri melioris molis. nā cū in re quacūque cruda, & apta coqui humoris q̄dā portio sit inutilis, & q̄ nō posit emēdari, q̄dā vtilis & q̄ quāquā modo ob cruditatē exorbitet, posit tñ cōcoctiōe coerceri. illā natura. i. naturalis rei calor q̄ coquit absumit

Humidū est maturitatis p̄cipua materia.

Omnia q̄ coquūtur crassescunt.

emittitq; in halit⁹, hũc miſcẽs cũ ſiccis partibus pfectè, hoc eſt ꝙ Ariſt. dicit. natura hæc quidẽ ad ſe ipſam trahit, hæc expellit. ergo abſũptiõe humoris inutilis, q̃ idẽ eſt tenuiſsim⁹ craſſeſcetres, admixtio etiã ſic corũ facit humida craſſeſcere. ſed & cõſũptiõe alicuius partis humidi, boni etiã & vtilisque actionẽ caloris externi qui internum iuuat (iuuat enim externus calor internum, cum non vincit) neceſſario conſequetur craſsitiem pariet. generãtur certe concoctione res quædã ex aliis quibuſdã quę videtur eſſe factę tenuiores, vt chylus ex pane ex pituita ſanguis. verũ ea nõ ſunt facta tenuia reuera, ſed ſecretio craſſiorũ excrementorũ quæ per omnẽ cõcoctionẽ ſeparantur, videntur tenuata.

IMmaturitas autẽ eſt res cõtraria. contrariũ autẽ maturitati eſt cruditas quędã alimenti in fructu, hęc verò eſt humor indefinitus, quare ſpũalis aut aquea aut ex his duobus eſt immaturitas cũ ergo maturitas perfectio quędã eſt, immaturitas imperfe-

ctio

ctio erit, fit autem imperfectio ob defectum naturalis caloris, & immoderationem ad humidum maturandum. nullum autẽ humidũ, ipsum per se ipsum maturatur sine sicco. aqua enĩ sola humidorum nõ crassescit, accidit hoc aut quod calidi exiguum sit, aut quod humidum finiendum, sit multum. Quare & tenues sunt rerum immaturarũ succi & frigidi magis quã calidi & esui potuiq; inepti. dicitur & immaturitas, vt & maturitas, multifariam . quare & deiectiones & destilationes immaturę appellantur eadem causa. nam quod à calore victa non sint, neque definita, immatura

omnia dicũtur. quod si vlterius progrediamur, & fictile immaturũ & lac ĩmaturũ & alia multa dicũtur, quę cũ possint à calore mutari & cogi, maneãt inalterata. quare aqua elixa, immatura autẽ nõ dicitur, quia non crassescit. maturitas ergo & immaturitas dictum est quid sit, & qua causa fiat vtrũq; illorũ.

Contrariũ facile intelligitur ex cõtrario, quare minoris laboris sit dicere, quid sit immaturitas, cũ dictũ iã satis sit quid sit maturitas. sitq; ĩmaturitas maturitati passio cõtraria. ergo vt hęc est perfectio ita illa imperfectio, & vt maturitas in fructibus & fructuũ succis dicitur maxime propriè in aliis metaphora ita fructuũ ꝓpriè est ĩmaturitas minus ꝓpriè dicũtur alia immatura, vt pituita, pus, & destilatio omnis. alia quædã dicuntur latius patente nomine immatura vt fictile & lac, verum hæc omnia impropriè ac ꝑ metaphoram dicũtur matura aut immatura. nã vt ex se

quen-

quētibus patebit alias paſsiones ſubeūt ha udquaquā maturitatē. lac em̄ elixationem magis ſubit fictile paſsiones alias ab omni cōcoctione alienas. ſed ob vulgarē nominū vſurpationē (dicūtur em̄ vulgo cocta aut incocta) mentionē horū hoc loco fecit. ſed ad maturitatē & immaturitatē reuertor. vt illa eſt paſsio in humido ꝑcipuè ita hæc quoq;, illa cū cogit̃, hæc cū exorbitat. ſed neq; maturitas neq; ĩmaturitas accidit hũido ſoli, atq; ſine omni ſiccitate ſed in uocatis oppoſitis patibilibus fiūt. ꝙ ergo res aliqua immatura maneat cauſa eſt duplex aut, ꝙ calor ſit minor quā vt poſsit coercere, aut humor copioſior quā vt coerceatur. quare cū maneat in rebus ĩmaturis humor nō finit⁹ neq; cū ſicco permixtus, erūt earū ſucci aërei aut aquei aut vtriuſq; naturę, tenues deniq; & frigidi, & neq; eſ ſui ſūt fructus neq; potui illorū ſucci apti, hoc em̄ illis ꝑfectiōis inditū eſt. ĩmatura verò ſunt imꝑfecta. ex dictis de ratiōe maturitatis & ĩmaturitatis colligit Ariſt. aquā neq; maturā neq; ĩmaturā poſſe dici. nā ĩmaturū nō dicit̃ niſi ꝙ maturitatē pōt accipere, aqua vero nō ſolū maturari nō pōt, ſed neq; coq modo quopiā. ſed ſi q̃ ratiōe cocta dici pōt, certe elixa idq; ꝑ metaphorā,

non

non propriè. nam non potest crassescere sine crassitie vero nulla concoctio est. quod vero aqua non possit crassescere causa est, quod nihil, aut exiguũ (non enim est pura aqua) habet sicci quod cũ humido misceatur, & humidi habet summum fere, vt non possit coërceri à calore praecipue quem habet aut exiguum aut nullum. hęc causa est qua medici affirmant, vere quidem, aquam nullatenus posse nutrire. nã quod nullatenus potest coqui, neque nutrire possit. accedit quod aqua tota est fluxa friabilis nihil habet lenti, aut pinguis, quod affigi possit membris, nutritionẽ vero omnẽ affixio antecedit. nomine aquæ hic non elementum intelligit Arist. nullũ enim purum est, sed aquam qua vtimur & illi similes succos vt serum & materiã vrinæ & sudoris. humida vocat Aristoteles omnia fluxa vt aquam vinum lac oleum. ergo inquit aqua sola non coquitur. addit vero humidorũ omnium idest inter res omnes liquidas & fluxas, non quidem temere, sed vt ita excludatur aër qui neq; ipse crassescet concoctione. Aqua ergo solã elixationem, atq; eam quidem leuissimam (nõ enim omnes elixationes æquè imperfectæ concoctiones sunt, sed aliæ

Aqua neque nutrire neque coqui potest.

aliis

aliis imperfectiores) per quamq; nihil saltem quod sentiri possit crassescit, pati potest. Proinde eorum succorũ qui in humano corpore congesti aquæ sunt in modo substantiæ omnino similes, cuiusmodi hydropicorum aqua, non expectat Gal. concoctionem, vt expurget. sed potius expurgat statim, vt incoctiles. huc videtur respexisse lib. quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, ita dicens, si quidem inter initia morbi, tenues & aquossos succos euacuabis. hæc vero verba aqua omnium humidorum non crassescit enarrabuntur rursus cap. 6. vbi dicemus quantum intersit inter congelationem & crassationem. vt illinc constet, male ac superfluè, alcyonium interposuisse dictionem calefacta, ita legentẽ aqua humidarum rerum sola calefacta non crassescit. præterquam quod verba autoris non redidit fideliter, sensum etiam aliò transtulit. Sed hoc patebit dicto in loco. De maturitate & immaturitate non dicam modo plura.

Succi aquoßi sine concoctione expurgantur à medicis.

Elixatio in summa cõcoctio est à calore humido, eius inter-

terminatum est in humido: elixę enim res tantum modo hoc ꝓprie significãtur nomine. his autem humor vt proposuimus, vel spirituossus vel aqueus est. Elixatio quidẽ ab igne, qui est in interno humore, efficitur. nã quæ in sartaginibus versantur assari solent ab igni enim extra existente patiuntur. In quo aũt humido est, facit illud magis siccũ, in seipsum assumens. Quod autem elixatur, rem plane contrariam facit. Nã ex illo humor à calore, quem exterior cõtinet humor, exprimitur. Quocirca elixa assis sicciora sunt. nõ enim trahunt in seipsa humorẽ, quæ elixantur: externus enim calor

inter-

internum superat, quod si supe raret qui est intus, nimirum ad se traheret. neq; verò elixationi quoduis corpus est aptum, neq; enim tale in quo nihil humoris inest, vt lapis, nec ea in quibus licet insit, tamen propter densi tatem nulla ratione superari po test, vt ligna. sed quęcūque humorem à calore in humore ver santi patibilem continent. Aurum etiam, lignumque & alia multa elixari dicuntur, forma tamen non eadem, sed methaphora. non enim satis multa nomina imposita sunt differentiis quin etiam liquida elixari dicimus, vt lac & mustum, quotiesqūq; in humido sapor,

ab igni qui vndiq; extrinsecus adhibitus est, calefaciente, in quoddam formæ genus commutatur. Vt res quodam modo elixationi cuius paulo ante mentioné fecimus similis euadant. Sed neque elixa neque cocta eodem terminantur exitu, quando alia ad æssum alia ad sorbitionem, alia ad alium plane vsum accommodantur: cũ etiam medicamenta elixari dicantur, quare omnia vniuersim elixationi apta sunt, quæcunq; aut crassescere, aut contractiora, & grauiora fieri possunt: aut quorum aliæ partes eiusmodi sunt, aliẹ contrariẹ eò quòd eorum quẹ secernuntur alia crassescãt,

ſeſcant, alia tenuentur, vt lac in ſerum, & coagulum, oleum per ſe non elixatur, quod nihil horum pati poſsit. Et ipſa quidem per elixationem dicta cōcoctio, hęc eſt, atq; nihil refert, an inſtrumentis artis, an natura ea efficiatur. Nam omnes ea dem à cauſa manant.

HACTENVS egit Ariſtoteles de maturitate & immaturitate: modo de elixatione & contrario incipit diſ ſerere. Elixatio de quibuſdam rebus dicitur propriè, de quibuſdan per methaphoram. Propriè elixari cenſentur quæcunque in humido coquntur, vt carnes quæ elixantur. Per methaphoram elixari dicuntur, res duplices (dicuntur vero ea elixari quia non ſunt ſingulis paſsionum generibus nomina impoſita) ſolidæ, quæ ſcilicet ab igne expurgantur, vt aurum, argentum, & alia metalla, & quę aliquo modo emolliuntur in calido ſucco, & ſi nulla

tenus ita vtilia fiant aut esui apta, vt lignum in aqua elixari dicitur: liquidę etiam res elixari dicuntur cum ab igne in saporem quendam vtilem permutantur, vt mustū quod ad ignē dulcescit. Mustum siquidē cum in vinū sua sponte mutatur, maturatur, cum verò in sapam vertitur, elixatur. Elixatio quæ propria est, quatenus elixatio, à calore humido continente fit, sed quatenus nō, nihil est particeps concoctionis, partim etiam fit ab innato calido rei elixatæ, potissimum ea elixatio quæ naturalis est, qualis quæ agitur in nostro ventriculo. Artificiales enim elixationes quàm minimum concoctionis habent: & eæ elixationes, quæ per methaphoram dicuntur, omnino nihil. Nam quanquàm vt diximus penuria nominum appellantur elixationes, ad alia passionum genera pertinent de quibus dicetur in sequentibus. Ergo quod elixatur patitur à calore humido in quo continetur Quo fit vt frictio ad assationem magis referri debeat quàm ad elixationem. Nam quæ friguntur in sartagine, in oleo scilicet, aut alio quouis pingui succo, non tam patiuntur à succo ipso, in quo continentur, quàm ab igne, & ipsa ab igne patientia,

Frixio assatio quædā est, & qua causa

tientia, humidum in quo continentur, vincunt, potiusq̃ ab eo vincantur. quæ elixantur vincuntur à succo in quo continẽtur, cuius rei hoc est indicium, quòd quæ elixantur, quodam modo dissicantur, & fiunt exsucia, humido externo extrahente internum, quæ friguntur verò potius atrahunt ad se ipsa, imbibuntque oleum, quàm vt illorum humidum ab oleo trahatur. Verum rogabis, quo pacto possit res quæ frigitur ab igne pati, non patiens ab oleo, quod medium inter ignem & ipsam positum est, nam si dicetur à solo igne rem eam pati, videbitur ignis agere in rem remotã vicina nihil per pessa, si verò ab igne eam pati, cæterum per medium ferrum sartaginis, & oleum, tantundem videtur contingere rei elixandæ, atq; ita nihil inter elixationem & frictionem interesse. Non enim dubium est carnes ab igne elixari per succum, amoto siquidem igne haud elixarentur. Certè Aristoteles illud discrimen nos docuit rem quæ elixatur pati à succo in quo continetur, proindeque humorem rei elixandæ in humorem continentem dissipari, itaq; carnes nõ tam pati ab igne qui est in sicco, id est à calore qui in ipso igne est,

 perse

per se, quam ab igne qui est in humido, id est à calore humidi continentis, & humidum ipsum continens, pati ab igne externo: rem vero quæ frigitur pati ab igne externo. Enarratores verò Aristotelis, addunt, ignem agere in rem quę frigitur, per oleum (sit enim oleum) tamen rem ipsam quæ frigitur, rursum agere in oleum, & ita ipsum ad sese allicere, eoq; rem eam ab igne pati præcipuè, oleum verò & oua, gratia exempli, agere in seipsa mutuò, hæc dicunt. Cæterum nullum adhuc inueni qui huius rei satis aperte causam diceret, certe oua ab oleo pati non est dubium. Nam quo calidius est, plusq; per se ipsum ab igne passum prius, oleum in quod immittitur, eo citiùs friguntur, atque si in oleum feruefactum immissa fuerint, etiam amoto igne frigentur. Neque dubium est, rem ipsam quæ frigitur oleum insumere, itaq; oleum ab ambobus pati, ab igne inquam & à frixis, id enim experimentum, quod Aristoteles ipse profert satis declarat, putà rem frixam attrahere humorem, eoq; verum est frictionem, actioné esse ignis magis, quàm olei, quod satis liquet, resiccatur enim extremitas summa eorũ quæ friguntur nõ aliter quàm si vrerẽtur, quę verò

verò elixantur nihil patiuntur tale, quin potius laxiora secundũ se tota fiunt, quia patiuntur à calido in re humida cõsisten te. Quod carnes ipsæ in aquam agunt reci procè nihil est quod sentiri posit. Verum huius causa haudquaquam cõsistit in sartagine aut in testa. Elixãtur enim multa in sartaginibus, & friguntur in testis, consi stit ergo in natura liquoris, in quo res quo quitur, si enim is est oleum aut liquata adeps, frigitur res etiam in testis, si is est aqua vinumúe aut acetum, coquitur etiam in sartaginibus. Pingues liquores aëreo humore abundant, eoq; facile inflamman tur, quãquam alioqui, quod ad calorem & frigus attinent mediocres sunt: exper tes pinguedinis abundãt humore aqueo, proinde in illis vis ignea hebetatur, fiũtq; illi calidi, cæterum non inflammantur, ne que humorem deponunt. Hinc fit vt vis ignea per oleum, facile perferatur ad oua (sunto enim hæc loco exempli proposi- ta) atq; ita ea vruntur, vsta verò vtpote dẽ siora ipso oleo, illud consumant (vis enim ignis in dẽsiori materia violẽtior est) non aliter quàm lapis ignitus in aquam mis sus ipsam solet absumere. Per aquam non defertur vis ignis, sed aqua ipsa elixatur,

vt elixatio per methaphoram dicitur, ab hac verò carnes elixantur propriè. Colligit Aristoteles ex dictis, elixa ficciora esse assis, quandoquidem elixa non retinent in se humorem, immo verò is ab æterno humore trahitur, assa verò retinent in se ipsis suum humorem. Huic assertioni videtur Galenus docere planè contrarium lib. 1. de simplicium medicamentorum facultate cap. 8. dicens, aquã vim humectãdi nunquam deponere, & ea ipsa, quæ ab ea feruente exuruntur, haudquaquã fieri ficciora, vt quę vrũtur igne. hæc, quę Gal. docet, ratio etiam ab experimento profecta confirmat. Nam substantia ipsa rerum quæ elixantur fit in se ipsa mollior manifestè, & laxior, quare humidior quoque, Nam mollicies rerum signũ est humoris. Quod si humor rerũ elixatarũ in aquam insumptus conspicitur, neq; hoc est Gal. sententiæ aduersum, quandoquidem longè alia res est, rem esse humidiorem quàm cõtinere plus fucci, & esse ficciorẽ, quàm continere fucci minus. Nam potest fuccus qui per rem ipsam sparsus erat, esse expressus, aut effusus, extratusúe, ipsa ĩ se ipsa re facta humidiore. nihil enim prohibet membrũ natura ficci⁹ fucci plus cõtinere alio

Elixa humidiora sunt aßis contra ac docet Arist.

alio humidiori, proprius enim reb9 humor à succo quē vt vasa continent, qui suę substātię pars minime est, diuersus est. In hāc sententiā dixit Gal. Verū hæc eueniūt, quòd qui in vasis aliisq; spatiis est succus, exhaust9 sit, at partes genuinę solidęq; nulla sui parte sicciores euadūt. Si igitur hoc loco Arist. elixa sicca. quasi exsucia vocauit, rectè dixit: sin tñ nomine hoc sicciora vsus est propriè, in re ipsa errauit, Nā succ9 elixās haud extrahit à re elixāda humorē natiuū partiū, eum inquam qui ex primis elemētis est (nā ita non video cur actio hæc non esset putredo potius quàm concoctionis modus quidā) sed succ9 qui est in vasis extrahitur à succo continente, natiuus verò humor quandā cum siccis partib9 mixtionem cōparat, erat em̄ in re cruda incōtentus. & indomitus quadā tenus, dein de inter elixādū domatur, siue is sit spirituosus, siue aqueus humor. Atq; hac ratione elixatio modus quidam concoctionis est, In hanc sententiam dictum est ab Aristotele Elixatio, in summa, id est communi ratione, concoctio est (intellige imperfecta) à calore profecta humido, id est à succo calido, in quo res coquitur, cum succus in rebus quæ elixantur, inditus (idest natura

le rei quæ elixatur humidum) indefinitus sit, id est indomitus & exorbitans, ac male mixtus. Is autem humor (id est naturale humidũ) vel spirituosus est, vel aquosus. Ex his satis liquet perperam, & non sine sensus verborum corruptione, legere Alcyonium cum humor in reb⁹ quæ elixantur inditus indefinitus sit & aquosus. Nã si aquosum esse opporteret humorem rei quæ elixatur, male Aristoteles addidisset, is autem humor vel spirituosus est vel aquosus. Prçterquam quod apud Aristotelem ita scriptũ est, οὗ ἐνυπαρχόντος ἀορίστου ἐν τῷ ὑγρῷ. id est, eo quod in humido (hoc perinde est ac si dicas, humore) existente interminato. ex dictis satis liquet non omnia corpora esse elixabilia. Nam neque ea quæ nullum humorem habent vt lapides, neque ea, quæ quanquam habeant, tamẽ nulla ratione superari potest, propter densitatem, huiusmodi sunt ligna. Quanquam ligna quodam modo elixari dicuntur, per methaphoram scilicet, ita & aurum, & argentũ, & lac & alia multa. Nam vt elixationum quædam est propriè, quædã per methaphorã dicta, ita elixabilium quçdam prorie id pati, quçdam per methaphoram dicuntur in latiori au-

Notatur versio Alcyonij.

tem

tem significatione elixari dicuntur, quæcunque ab igne crassa fiunt, aut cōtractio ra, minorisq; molis, & grauiora, & quæcunq; secundùm alias partes, vidētur crassescere, secundum alias tenuari, separatis per ignem crassis partibus à tenuibus. Ita elixatur lac separato sero à casea parte, & à pingui, ita etiam elixantur metalla, cum liquatione puriora fiunt, abscedentibus fæcibus. Aristoteles nullo dictorum modorum elixari posse oleum per se asserit, idest solum, & cum nulla alia re mistū (nam cum aliis rebus uidetur elixari, cum multa condita oleo elixationem subeāt) quandoquidem (inquit) nullum horum pati potest. Id est neq; crassescere potest, neq; grauius fieri, neq; in diuersas partes distribui, huius rei causam Alexander (ac cum eo alij fere omnes) in magno olei calore, & forti suarum partium permixtione, contingente ob lentorē esse dicit. Cæterum aberrat, vt qui medicamentorum vires minus calleat. Oleum namq; tam lō ge abest vt sit calidissimū, vt ne calidum quidem sit, sed temperatum licet illud explorare experimēto. Nam oleum nostris corporibus ad motū nihil facit, quod sentiri possit aut calefaciendo aut refrigeran

Oleū non est calidū

Olei nat

 do,

do, nisi forte ex applicationis modo. nempe si calidum admouetur calfacit, si frigidum refrigerat. Vtimur in componendis medicamentis oleo, non tam vt medicamento quã vt materia medicinali. quia est temperatæ qualitatis. Aliam igitur propositi problematis opportet rationem inuestigare, quam non aliunde melius accipiemus quàm ex rei ipsius, quæ asseritur, intelligentia. Non enim omninò verum est oleum nulla ratione crassescere. Nam capite. 7. huius libelli scripsit Aristoteles ipse, oleum ab vtroq; crassescere à calido nempe & à frigido, atque ita inquit, crassitudo & candor tum ab igne tum à tempore in oleum inducuntur. Gale. lib. 2. de simpl. medicamentorum facultate capit. 18. docet modum quo tenue excrementum ab oleo separetur, ipsumq; oleum album fiat, & crassum. quod fit vase aliquo oris latioris oleo pleno, in feruente sole agitato, aut supposito aliis vasis continentibus calidos cineres, constat ergo hanc olei densationem & expurgationem à calido agi, quare videtur elixatio quædam. Certe quod ab Aristotele in præsentiarum dicitur, ita venit intelligendum: oleum neque densari, neque grauius posse fieri,

Quomodo possit oleũ crassum & albũ reddi

fieri, neque eius partes separari, vt aliis succis hæc accidunt, putà ad ardentem ignẽ, nam ad solem aut ignem intermortuum cuius modi est in calidis cineribus densatur & dealbatur, & expurgatur à parte serosa & fului coloris, quæ mordicationem efficiebat. habet enim oleum non minus quàm vinum & lac & alii succi crassas & tenues partes, ac mediocres. Causa verò cur ad ignem nunquam crassescat aut elixetur modo aliquo, ad solem verò aut cineres fiat album & densum & suaue, in modo substantiæ suarum particularum est. Cum enim totum oleum sit pingue, ab igne facile inflãmatur, quanquam ergo tenues aliquot partes dissolutæ expirent, totum crassum aut graue nõ fit, quia reliquæ partes inflãmatæ tenuantur, & ex aqueis aëreæ fiunt, quare ad ignem oleũ contraria omnino patitur. fit enim tenuius & gustui mordacius, ad rusim magis irritans, & mordens oculos. Vbi vero calor tam mitis est vt tenuissimum excremẽtum dissoluat, crassis partibus non inflammatis candidum & crassiusculum & mite fit. Hæc tamen non est elixatio, sed potius maturatio olei, externi aëris cõmoditate præstante suppetias. Nã sola diuturnitate solet

solet oleum tale fieri, rectè ergo Aristoteli dictum est, non esse illud elixabile. Sed de elixatione satis dictum est.

LEuis elixatio cruditas quidem est sed elixationi contraria erit autem priori illi dicta contraria, cruditas indefiniti humoris in corpore propter defectũ caloris in humore circunfusso. Defectum autẽ eiusmodi cũ frigore impetere iam tradidimus, fit autẽ per alium motum. Is enim qui cõcoquit, cohibetur, defectusq; importatur ex nimia copia frigoris, qđ in humore est, aut ex nimia copia, quæ in re elixãda sit. Nam id temporis accidit calorem in humore versantem maiorem esse quam vt omnino mouere

non

non queat, & parciorem quam ęquet, & concoquat, propterea leuiter elixa elixis duriora efficiuntur, humida verò circunscripta magis. quid elixatio & leuis concoctio, & quamobrē essent disputauimus.

MOdo disputat Aristot. de cruditate contraria elixationi, quæ à græcis appellatur μόλυνσις Disputat verò de ea breuiter nullas illius species referens neque nominis methaphoricas acceptiões, eo quod facile sit hęc addere intelligentibus quæ de elixatione dicta sunt. quando quidem quot modis dicitur vnum contrariorum, dicitur reliquũ. Scire verò expedit, non esse hanc paßionē de qua modo disserimus, defectum elixationis, vt cũque is accidat (carnes enim ab igne omnino nihil passæ, non est quod magis dicantur cruditatem contrariam elixationi quã assationi habere, vtraq; enim carent. Sed corruptio deprauatioue, quæ accidit rei alicui à calore in humido ambientis corporis

poris. Nimirũ elixatio est perfectio à calore humido continentis in humido proprio rei, cõtraria ei paſsio est imperfectio aut deprauatio eiuſdem humidi ab eodẽ calore. Cum verò quæ à calore continentis humidi vicientur, duplici de cauſa vicientur, aut redundantia aut defectu caloris qui est in continente (non enim res elixandæ quantocunque elixantis calore gaudent, ſed mediocri quodã) à medicis quidẽ vt pote ſuis vſibus accomodãtibus nomina, & de tam ſubtili diſtinctione minus ſolicitis, vtraq; ſolet appellari cruditas, à phyloſophis vero ea tantum quæ defectu caloris accidit. nam quæ redundantia caloris fit, cuiuſmodi eſt ea quæ in amaris iam redditis cibis aut medicamentis corruptis, eo quòd lento igne vt oportuit elixata non ſit, & in cibis humani ventriculi, quorum vapor nidoroſum quoddam redolet, vt ructus ſæpe declarat, apparere ſolet, non tam eſt inelixatio aut cruditas, quàm vſtio. Proinde Ariſtoteles defectu caloris hanc cruditatem ſemper fieri, recte dixit, nam vſtio neque concoctio eſt, neque concoctionis quæpiam ſpecies, neque illarum cuipiam alteratio contraria, neque cum concoctione quid

quam

quam habet, sed est corruptio quædam violenta, vt cum igne comburitur lignũ, quanquam in ea corruptione aliquando maior, aliquando minor progressus fit. Cruditas verò de qua hic Aristoteles disserit, ea est proprie quæ in proprie elixabilibus (quæ essent talia antea diximus) deprauatio accidit, quia à parùm calido ambiente feruefiunt, vt cum cibi qui ad essum parantur, redduntur insuaues, quia ignis sufficiens non admouetur tempestiuè. Cibi etiam in ventriculo patiuntur hanc cruditatem cum accescunt, semper enim id defectu caloris patiuntur, estque per hanc cruditatem maior ventriculi calor, quàm cum omnino non alterantur cibi, quod malum apepsiam vocant quia in hac cruditate calor si non coquit, at mouet ciborum humidum, sed per apepsiam ne mouet quidem. huc respexit Hippo. in Apho. dicens, in longis leuitatibus intestinorum ructus accidus, qui prius non erat signum bonum. Nam quanquam ructus accidus significat cruditatem contrariam elixationi, significat tamen calorem cibos aggredi, quod in longis intestinorum leuitatibus minimè facie-

Cibi semper accescũt frigore.

faciebat. Recte itaq; dicit Aristoteles cruditatem hanc fieri cũ calor in humido versans, languidior est quam omnino nõ moueat, & parcior quam vt æquet, & concoquat. Hoc etiam dixit Auicena fen. 13. 5. his verbis, Acetosus sapor significat frigus stomachi, sed minus frigore cum quo non diggeritur cibus omnino. Et quandoque significat calorem debilem cũ humiditate facientem ebulire humiditatem parum, qui postea separatur ab ea, deficiens in diggerendo, quare accidit acetositas. Dictio hæc Auicenæ alioqui inelegans satis declarat quæ Aristoteles docet præsenti loco. Iam verò quod ab eo dictũ est rem aliquam pro elixatione pati solere contrariam cruditatem duplici de causa, aut quia calor elixantis est paruus, aut humor elixandæ rei immodicus, nihil est difficile. nam cum elixatio fiat calore ambiẽtis humidi vincente humidum rei, cõstat vtraque ratione fieri posse vt non vincat, vel quia hoc est minimum, vel ille imbecillior. Quod tota hac cõmutatione obiter dictum est. accidum saporem frigore fieri, non recipitur à medicis omnibus citra controuersiam, tamen quia in controuersiarum medicarum lib. 6. monstratum à

me

me est,& ad præsentem doctrinam, non adeò multum facit, prætereo modò. Cruditas hæc elixationi contraria, non minus dicitur aliquando per metaphoram, quàm elixatio. Nam vt proprius elixari res potest, ita proprior est eius inelixatio, vt minus proprie, ita minus propria.

ASsatio concoctio est à calore sicco & alieno. ob eã causã, si quis elixans faciat, non ab humidi sed ab ignis calore mutari, & concoqui, cum perfecta erit ea actio fiet assum non elixum. & cum id redundanter fit vti dicitur à sicco, tamen calore fit perfectum, cum siccius factum fuerit. idcirco partes externę internis ficciores sunt: in elixis contra. atq; maioris operis est in his quę manu fiunt, assare quã elixare. difficile em̃ est

partes externas & internas equabiliter calefacere. nam igni propiora celerius semper exsiccantur. quare & plus. coeuntibus igitur externis meatibus non potest excerni insitum humidum. immo vero intercluditur cum meatus concluduntur.

ASSATIO est imperfectæ concoctionis quoddam genus, non minus quam elixatio. differt vero ab illa, quod vt elixa mouentur à calore in externo humido consistente, ita assa à calore consistente in sicco externo (hac enim ratione prius diximus quę friguntur, assari potius quam elixari) hinc fiunt duo, primum in assis extremas partes sicciores esse intimis: secundum, maiori arte opus esse ad assandum carnes, quam ad elixandum. Nam in his ciborum prępárationibus experi debet equalitas alterationis secundum partes, ea verò minime seruari potest in assis. Immo vero nisi sit suæ artis

tis peritus coquus, quique versare apte sciat, extimas partes vret, intimis crudis adhuc, atque deinde omnia in cinerem redigerit, antequam probe assauerit. Nã calor humidus tanto equalius calfacit, quanto minus violenter ingruit, quàm siccus, hinc fit vt suauior multo contingat calefactio in balneo, quam in igne, & vt perfrigeratos vngues in ignem admouentes cruciemur, immittentes vero in aquã blandius incalescamus. scilicet ignis quædam penetrat, quędam corrugat, quędam siccat. Assatio ergo talis quædam alteratio est quod de elixabili re dixit Aristote. & hic dicere ommisit, liceat nobis addere. scilicet vt non omnia sunt elixabilia, quæcũque in humidum calidum coniici possunt, ita neque omnia assabilia, quæcunque ad ignem versari possunt. lignum enim vri potest assari non potest, aqua & quæ valde aquea sunt, neque vri neque assari, sed improprio quodam modo elixari, vt prius diximus: sane neq; quę ualde humida sunt, neque quæ tam sicca vt ab igne quodam modo emolliri non possint assabilia sunt.

Cur vngues per frigerati ad ignem doleant, immersi in calidã aquã non doleant.

Quæ sint assationi apta & q̃ minus.

F. Vallesij comment.

ASſatio igitur & elixatio fiũt quidem arte, tamẽ hæc ſummatim genera, vt ſtatuimus, ſimilia ſunt ijs paſsionibus, quæ per naturam fiunt, ſed ſine nomine ſunt: ars enim naturam imitatur. nã & cibi in corpore cõcoctio elixationi ſimilis eſt. etenim à corporis calore in humido & calido fit. Et quædam cruditates ſimiles ſunt leui cõcoctioni.

CIborũ confectionẽ in ventriculo eſſe elixationem naturalẽ artificiali valde ſimilẽ, eãq; partim à ſuo illorũ, partim à noſtri corporis calore agi, in cõmentatione ſecundi capitis eſt dictũ. Quales cruditates in nr̃is viſceribus contingant nullatenus à leui concoctione diſcrepantes, nuperrime diximus.

Et

ET animal non generatur, qꝫ nõnulli asserunt in concoctione, sed in reliquiis cibi putrescentibus in ventre interno, supernum petunt. Concoctio enim agitur in ventre superno, excrementa autem in inferno putrescunt. quam ob causam alio loco dictum est.

ANte Aristotelem nonnulli opinati sunt, vermes posse in ventriculo generari, vt & in intestinis. Aristoles vero aliter sentit, eos scilicet nulla ratione in ventriculo generari. quòd si qui vermes euomi solent, eos ab intestinis ascendere, atq; ita per os reiici. huius etiam sententiæ est proculdubio Galenus, qui tertia particula Apho, com, 26. de lumbricorum tribus generibus (non enim sunt in animantibus plura) ascharidibus, rotũdis & latis differẽs, ita scripsit. Ascharides igitur sunt tenues quidam lumbrici, qui in

parte maxime inferna crassi intestini gignuntur, & plurimi apparent in iumentis, male cibum coquentibus. quorum malam concoctionem fœtor indicat excrementorum. Aliud vero genus lumbricorum est rotundorum, qui in supernis magis intestinis generantur, adeo vt ad ipsum quandoque ventriculum ascendant. Multo vero plures hi, quam ascarides gignuntur in pueris. Rarior autem est lumbrici lati generatio, qui & longissimus est, & sæpe per tota extenditur intestina. Hæc Galenus quibus aperte docet omnes lumbricos generari in intestinis. nam de iis qui altissimo loco generantur dixit, adeo vt quandoque ventriculum ascendant. Primo etiam de locis patientibus capit. 5. in solis intestinis lumbricos fieri his verbis dixit, atque à locis ipsis morborum indicia sumuntur, eo quod quibusdam solis morbus hic accidat, quibusdan vero solis nunquam eueniat. quippe soli oculi suffusione laborant. lapis in renibus & vesica duntaxat nascitur, atque (vt nõnullis placet) etiam in collo. lumbrici in intestinis gignuntur. Constat itaque ex his locis Galenum perinde

inde opinari hac in parte ac Aristote-
lem. nihilominus quibusdam neotericis
placet, contrarium asserere, eo quod nul-
lam inuenire possint rationem quæ con-
uincat, nullos vermes in ventriculo
generari posse. Nam ratio quam Ari-
stoteles ipse adscripsit dicens; conco-
ctio in ventriculo nauatur, in aluo ex-
crementa putrescunt, nihil videtur con-
ficere, cum quoniam id quod accipit;
nempe excrementa generari (nihil e-
nim aliud Aristoteles intelligit nomi-
ne putrescentiæ, quam excremento-
rum generationem, quæ per putrescen-
tiam fit) in aluo, est in controuersia
constitutum (non enim desunt inter
huius tempestatis medicos, quibus hæc
quoque in ventriculo generari viden-
tur) tum etiam quia non satis bene vi-
detur colligere, si concoctio nauatur in
ventriculo, & putrescentia in aluo, ver-
mes non possunt in ventriculo genera-
ri, nisi forte addas in ventriculo secun-
dum naturam habente. Nam quod in
propositione accipiebatur ita videtur
intelligendum. Nimirum in ventricu-
lo coquuntur cibi, cum & ventriculus be-
ne habet, & cibi sunt bene coctiles. Nam

quodcumq; horum desit, sentimus multa in ventriculo, quæ in intestina non dum descendêre, pro concoctione subire putredinem. non ergo (dicunt) mirum erit tunc temporis vermes in ventriculo generari. Addere posfint, quòd nec ratio quam hoc loco Aristotelis enarratores excogitant, videtur habere quidpiam firmitudinis. dicunt siquidem calorem ventriculi nimium esse ad animalium generationem. respondere si quidem alii possent, ad vermium generationem in re putrescente multo calore esse opus. Nam putrescentia per æstatem ad solem cadauera, videas vermibus scatere, per hymem non ita, quinetiam hoc idem videtur Galenus docuisse, commentario nuper citato ex tertio aphorismorum vbi de vermium generatione ita scriptum reliquit. Sola enim putredo hæc non est ad generandum sufficiens, sed & calore plurimo indiget. Præterea quanquam ventriculus maximo abundet calore, cum bene valet, ac fortasfis ad animalculorum generationem nimio, potest tamen præter naturam multum refrigerari (quod factum experimur vbi cibos non concoquit, & acidum

eructat

eructat) ac tunc saltem vermium generationi fieret idoneus, accedit, quòd si tam aduersus esset ventriculi locus vermibus statim ac in illum inciderent enecarentur, quod tamen non fit. immo retinentur illic aliquantulo tempore, quod corrosio circa os ventriculi declarat, quæ ipsis per os eiectis solet statim conquiescere. His itaq; rationibus quidam nollunt sibi persuadere, quod de loco generationis vermium docent Aristoteles & Galenus. Ego vero tantorum virorum autoritati nollem quicquam detrahi, quanq̃ satis multum de hac re mecum cogitans, nullam rationem demonstrantem inueniri posse, mihi persuasi, tentabo tamen longe probabilem rationem huius Aristotelici placiti producere. opinor enim id esse verum, atq; in vermium redundantia, intestina esse pacientem locum, quam uis id fortasis non posim demōstrare. Verum conueniat mihi primùm omnium cum contraria asserentibus, indifferens esse ad hanc aut ad illam assertionem, hominem aliquem ventriculo laborantem aut cruditatibus, aut corrosione, iuuari manifeste vomitu vermiculorum. potest enim hoc accidere, vermibus aut genitis

Vermes non posse in ventriculo generari probatur.

in ventriculo, aut ascendentibus ab intestinis, ac ventriculo laborante per se, aut cum intestinis consentiente, aut vtrisq; patientibus simul. Itaque est modus quo vtraque sententia posit eorum quæ experimento inueniuntur rationem reddere. Aliunde igitur est petēda ratio, quam vt inuestigem, illinc incipiam, vnde ipse Aristoteles: concoctio ciborum nauatur in ventriculo, excrementa putrescunt in aluo. Cum concoctio bene atque vt oportet agitur, nullam putredinem admittit, male agi potest ea concoctio, vel quia non fit, imperfecteúe fit, aut quia corrumpitur vitiaturúe, quod hæc cōcoctio non fiat aut nō perficiatur, lōge aliud est atq; accedere contrarium motum, non ergo quod diminutè fiat, causa sit, vt putrescat, sed vt concoctio non compleatur, vt in elixandis carnibus, etiam si ignem parcius apposueris, nunquam effeceris vt vermes generētur. Deprauari verò non potest concoctio ventriculi, quin in extremam aliquam qualitatem recidat aut acidā aut amaram acremúe, quæ qualitates hæc animalcula etiam cum magna sunt interficiunt facillimè (nam ad vermes interficiendos acidis aut amaris potionibus

tionibus ac inunctionibus vtimur) ne dum vt ipsos generari permittant, nulla igitur superest occasio generandi vermes in ventriculo sed in intestinis in quibus suapte natura putrescentia illa agitur per quam generantur excrementa. Quæ in humidiori natura cum multo calore, qualis puerilis est, vermes producit, hanc excrementorum putrescentiam, quæ eadem quodammodo concoctio est, vt paulo supra de suppuratione & aliis quibusdam concoctionibus diximus, ipsorum generationem esse, & in intestinis nauari, contra ac hodie quidam putant libro sexto Contro. capite decimo docuimus. quare minus modo immo immorandum erit in eo demōstrando, præcipuè cum dissectis animalibus, siue nuper pastis siue multo tēpore ieiunis, succum eum quem chylum dicimus in ventriculo, fæces in aluo reperiamus. Neq; enim uerè dixeris in vētriculo eas esse genitas, & in aluo à reliquo succo separatas, quandoquidem nō agitur in intestinis sola separatio, sed alteratio, quia calorem quendam ac consistentiam & quendam fætorem fæces comparant, tales fiunt, quales tu nunquam feceris quantumuis quacunq;

cunq; arte desicces, ac tenues partes à chylo exprimas. Itaq; putrescunt in aluo excrementa generanturq; interim, atq; ibidem vermes fiunt, qui siquádo euomuntur illinc ascenderunt ad ventriculum, in quo ciborum concoctio agitur. Quamobrem vtrunq; fiat, concoctio inquam in ventriculo, & excrementorũ putrescentia in aluo, alio loco docuit Aristoteles, putà lib. 3. de partibus animalium cap. 14. vbi ita dicit. Pars enim alia cibum ingestũ complecti, alia excremẽtum materiamq; superuacuam capere debet: quarũ actionum vt tẽpus diuersum est, sic loca etiam diuersa haberi necesse est. Ex his satis constat quàm sinistrè Nimphus & alij quidam interpretentur Aristotelem, dicentes verba vltima prędscriptę dictionis perinde significare ac si dixisset. Sed vnde valeat hæc cõsequentia diggestio (ita illi loquuntur) fit in stomacho ergo nõ fiũt in eo vermes alio loco diximus: qui tamen deinde nullum locum Aristotelis possunt producere vbi id docuerit, vt si nihil aliud, hoc saltem ipsos debuisset admonere suæ sinistræ interpretationis. Cõstat non minus Alexandrum atq; cum eo alios quosdam minus assequi Aristotelis mentem. dicunt

Sinistrè interpretat' Nimphus Aristotelem.

Notatur Alexander.

si-

siquidem illum nihil aliud asserere, quàm in ventriculo nullos vermes generari, cũ ventriculus naturaliter coquit, quasi verò in intestinis cum secundum naturam operantur, generari possint.

LEuis igitur elixatio elixatio ni contraria est, est etiam affectio quædã obscurior tamen nomine, quæ aduersa ei concoctioni, quæ tanquam assatio dicitur, est, illi tamen similis, ac si fiat tostio, nõ assatio ob caloris inopiam, quæ certe accipere consueuit vel propter externi ignis tenuitatem, vel propter aquæ multitudinem, qua res quæ assatur affluit. Tunc enim plus est quàm vt omnino mouere non queat, minus autem quàm vt concoquat.

Ana-

ANalogia elixationis & contrariæ illius pasſionis explicat Ariſtoteles paſsionem aſsationi contrariam nimirum vt elixabilia nonunquam vitiantur, vitio, elixationis perfectioni contrario, re pro dulci & cocta, facta aut accida aut nidoroſa & corrupta, idque vel defectu caloris in humido externo, vel redundantia humidi in re elixabili, ita res aſſabilis, nunquam vitiatur aut propter ineptitudinem rei quæ aſſationem ſubit, aut q̃a calor igneus eſt impotẽtior quã vt aſſet, mouet tamen, atq; ita vitiat. Verum eſt, paſsionem hanc & nominatu & intellectu eſſe difficiliorem vitiata elixatione tamẽ eſt appoſitiſsimum exẽplum in panibus qui in furno acceſcunt, nimirum illi cum deberent aſſari, vitiantur.

QVID igitur eſt cõcoctio & cruditas, & maturitas & immaturitas, & elixatio, & aſſatio, & contraria his dictum eſt.

Epylogum facit.

CAPVT IIII.

DIcendũ autẽ genera patibiliũ humidi & ſicci, prĩcipia verò patibilia corporũ humidum & ſiccum conſtituuntur, alia mixta ex his, vtrius verò magis, illius magis naturam habet. vt hæc quidem ſicci magis hæc humidi, hæc autem omnia partim ſunt in actu, partim im oppoſito, ita habet eliquatio ad eliquabile, Cum autem humidum facile terminetur ſiccum difficilè, patiuntur quidam ſimile ei quod ſculenta & condimenta mutuò, humidum enim ſicco præſtat, vt terminetur & vtrumque alteri vt gluten fit, vt Empedocles faciebat

ciebat in Physicis, farinam aqua admiscens, atq; ita ex ambobus fit corpus terminatum, dicuntur elementorum maximè propriè, siccum quidé terræ, humidum autem aquæ hac de causa corporum terminatorum, hinc nullum sine aqua & terra est: cuius autem facultate magis est, illius unumquodq; dicitur, & in aqua & terra solùm sunt animantia, in aëre & igne non sunt quia corporum materia sunt hæc.

SCimus iam à principio de passionibus corporum mixtorum & earum causis hoc in libello agi ab aristo. Dicit ergo modo velle se aggredi disputationem de iis passionibus, quæ à patibilibus qualitatibus humore inquam & siccitate in rebus emanant: innuẽs scilicet, se hactenus de

de pasionibus quę à calore & frigore pro cedant egisse. Egit vero hactenus de concoctione & illius differentiis, ac de pasionib⁹ illis cõtrariis, ac de rebus coctibilibus & incoctibilibus, maturabilibus. s. & ĩmaturabilibus, assabilibus & inassabilibus, elixabilibus & inelixabilib⁹, est actur⁹ modo de concretione, & eliquatione, mollitione, intinctu, flexu, ruptione, fractione, impresione, formatione, cõpresione, tractu, ductu, scisione, diuisiõe, lentore, subactione, vstione, suffitu. Et contrariis & de iis quæ has pasiones accipiunt aut nõ accipiunt. Vt de concretili & inconcretili eliquabili & ineliquabili, emollibili & inemollibili, tinctili & intictili, flexibili & inflexibili, friabili non friabili, fragili & infragili, impresili & inimpresili, formabili & non formabili, compresili & incompresili, tractili & intractili, ductili & non ductili, fisili & non fisili, diuiduo & indiuiduo, lento & friabili, subactili & insubactili, vstili & non vstili, suffitui apto & inepto. Sed qua ratione hæ pasibiles qualitates sequuntur, & illæ agẽtes, sicut in principio huius operis diximᵍ, omniũ eorum quæ circa nostra corpora contingunt, à qualitatibus agentibus aguntur, &

per passibiles recipiuntur? Neq; verò hoc de illis solum passionibus, de quib⁹ hactenus egit, dictũ sit, sed ita eo loci ab Arist. ipso est scriptum. Nam calor & frig⁹ in rebus naturæ om̃ibus, vidẽtur figurare suisque finibus describere, coagmentare, & quę tum eodem similiq; genere, tum dissimili sũt, mutare, humectare, arefacere, obdurare, & mollire. Ergo emollitio induratio & concretio & liquatio calore aguntur aut frigore, cur ergo affectiones passibilium appellãtur? Scire licet has affectiones de quib⁹ est dicendum modo, ad qualitates patibiles magis referri. eo qđ quanquam calore aut frigore agantur, tamen passiones quæ comparantur, in modo patibilium principiorum habent essentiam. voco passionem quæ comparatur, vt molliciem, qua ea comparatur, vt emollitionem. Itaq; emollitio, eliquatio, densatio, & alię tales passiones, calore aguntur aut frigore, tamen mollicies, liquor, densitas, non habent in calore essentiã neq; molle liquidum & densum in calore aut frigore consistũt, sed humore aut siccitate. Vt molities & liquor in humore qui est actu densitas contra & durities in siccitate quę est actu quanq̃ possit esse cũ humore in

potentia

potentia. Tamen maturitas nō habet essentiā in modo humoris aut siccitatis, quā q̃ hic accedit, sed in caloris naturalis pfectiōe. has affectiōes haud obscurū est posse secūdum actū aut potentiā de re aliqua dici, nā hoc loco nihil aliud significat qdquid aliis locis significet nomē ἐντελεχεία quo hic vtit̃ Arist. q̃ actū vt ad potētiā dicitur qđ exēpla palā faciūt, ait.n. ita habet eliquatio ad eliq̃bile. s. aliud est rem liq̃ri aut liquatā esse, aliud esse liq̃bilē, verū hęc oīa & cū actu dicūtur, & cū potētia, in humore & siccitate habēt essentiā, vt explicuim⁹. Sed est hoc loco perpēdendū, Aristot. dicere, elementorū, aquā esse primo humidā quanq̃ intelligūt oēs Aristotelici ex.3.c.2.de ortu & interitu, aërē esse summe humidū, aquā nō summe humidā, sed frigidā. Certe pōt, cui placet, dicere, Aristotelē non asserere aërē esse humidiorē aq̃, sed aërē habere pl⁹ humoris q̃ habeat caloris. Aquā vero vt est sūme frigida, ita esse sūme humidā. Nō.n. video q ita diceret quib⁹ autoris verbis cōuinci posset, cū ille ita scripserit. Et qm̃ quatuor sunt ea, quæ speciē corporib⁹ largiuntur, singula corpora singulis qualitatibus præcipue insignia redduntur. Terra siccitate po-

ἐντελεχεία. quid significet.

tius quã frigore: aqua frigore magis quam humore, aër humore potiꝰ, quàm calore: ignis calore magis quàm ſiccitate. Hæc Ariſto. ex quibus non fit aërem plus humoris habere quam aquam, ſed plus quàm habet caloris. Tamẽ quoniam prior ſententia eſt omnium Ariſtotelicorũ & vt à me monſtratũ eſt. 1. libr. controuerſiarũ non improbabilis, tentãdum eſt videre an hic locus ei opinioni contrarius ſit. nõ eſt certe, nam nõ idem eſt dictu, eſt aqua primo humida, atq; eſt omnium maximè humida. Siquidem mõſtratum eſt loco dicto. 1. inquam mearum contro. poſſe aquam eſſe aëre minus humidam re vera, tamẽ humectare plus, eſſeq; cauſam maioris humectationis aliis rebꝰ gratia ſui modi ſubſtantiæ craſsitiei ſcilicet. Ergo quia corpora concreta ex aqua & terra comparãt corporaturam magis cauſa aquæ magis, habent partes homiomeras ſuorũ mẽbrorũ humidas, aut penuria aquæ, ſiccas. Dicet ergo primo humida aqua. Quia in rebus oĩbꝰ illud eſt primo tale, p qđ reliqua fiũt talia. Erit ergo id elementũ inter elemẽta primo humidum, per qđ præcipuè mixta ſunt humida. Vbi inquit Ariſt. hac de cauſa corporũ terminatorũ hic nullũ ſine terra &

Aqua eſt primo humida ſed non ſummè humida.

ra & aqua est videtur mihi verbum illud hîc addidisse, vt exciperet cœlũ, quod solidum absq; terra & aqua est, ad refellendamq; sententiã Platonis, qui, vt sui assecle intelligunt, quatuor hec elementa, terram aquam aërem & ignẽ in cœlo ipso esse dicebat, non minus quã infrà apud nos, immo vero multo perfectius naturas suas retinentes. Nam aspectabile est cœlum & solidũ. At vero inquit Plato, sine igni videri nihil potest: nihil sine solido tãgi, solidum sine terra nihil. Ego quidem ignem quendam esse in cœlo, qui ei prestet splendorem, probabilissimũ puto, quin etiam hunc per inferna corpora sparsum esse, spiritus animales quibus sentimus, & mouemur, & colores & splendores multarum rerum, quæ perinde calidæ non sunt declarant. Nam res illæ, ab igne oportet, accipiant splendorẽ, ignis enim est splendor primò. Si vero à nostro hoc igne haberent, essent vt splendentes, ita calidæ. Nam hic ignis vt est splendens, ita est calidus, Verum ille cœlestis tantum splendidus, ita est in cœlo quædam terra, qua est solidum, quędam etiam aqua, qua est continuatum quiddam: & quidam aër quo est pelucens ac diaphanum. Verum neq;

An in cœlo sint elementa.

ille ignis, aut hic aër, neq; illa terra aut aqua, his nostris sunt cōgeneres. Sed quodam modo similes, & multo perfectiores natura, nam si quis intelligat illas substantias his esse congeneres, eum aperte conuincit Aristoteles indicās cœlum sine naturis horum elementorum esse. Sed qui cœlum simplicissimam substantiam statuunt, quid possint dicere cœlo densitatem & raritatem continuitatem & reliqua præstare? Certe possint causari nihil aliud, quam materiam primam, atq; proinde, si denegandum est in cœlo dictas esse partes elementis respondentes, probabilis euadit sententia, materiam cœli non esse eiusdem naturę cum materia infernorum corporum. Nam præstat cœlo sua materia multa eorum quæ elementa patibilia (terram & aquam dico) præstant reliquis corporibus. Hæc accidentia quæ modo aggreditur diffinire Aristoteles sunt quæ Galenus nomine modi substantiæ solet intelligere, soletque appellare accidentia quæ consequuntur modum substantiæ nimirū patibiles qualitates (quod antea diximus) videntur sequi magis modum substantiæ in partibus & modum materiæ, quam vires agendi, & formam.

Materia cœli lōgè differt à reliq̄ materia, nisi cœlo elemēta prima sunt.

Quid sit mod⁹ substantiæ apud Galenum.

Ex

Ex his nascitur rem esse liquabilem aut non liquabilem, friabilem aut lentam, quodque reliqua omnia habeat aut non habeat quoniam vero modum substantiæ partium magis sequũtur quam calorem aut frigus, ex nullis horum possis intelligere, medicamentum aliquod calidum sit an frigidum, quod à nobis libro nono Controuersiarum mõstratum est. hic itaque modus substantiæ nascitur ex humido & sicco, quæ in rebus sunt. Nam nos quoque si medicamen aliquod aut tenuius aut crassius, consistens aut fluxum, densum aut rarum, volumus reddere, variata proportione humidi ad siccum id solemus facere. Nam hęc ex humido aut sicco nascuntur. Itaque sequuntur modum substantiæ idoneum sicco aut humido, vt ad hoc aut illud magis inclinauerint in concretis ex elementis primis, sequitur modus substantiæ proportionem elementorum potissimum terræ & aquæ. Nam horum sunt præcipuè humidum & siccum. Ab his duobus elementis recipiunt res concretæ corporaturam magis quam vires, ab aliis vires magis quam corporaturam, hincque fit, vt quicunque virium agentium mo-

dus cum quouis substantiæ modo so-
leat inueniri. Fitque vt in animantium
corporibus terra & aqua magis appare-
ant, quanquam equalibus portionibus e-
lementorum animal esse conflatum nihil
repugnet. Nimirum formatur corpus, a-
qua & terra permixtis, & terra densante
aquam vt figuram propriam possit reti-
nere, & aqua præstante continuitatem
terreis partibus quæ illam præ ariditate
non possent continere. Ignis & aër cor-
pora peruadunt, naturale calidum & vita
le ingenerantes. vsus hos elemẽtorum in
mixtis, explicuit Auicena seu prima pri-
mi capitis de elementis. Ex dictis haud du
bie constat præter rem solere quosdam
producere hunc locũ Aristotelis, vt hinc
argumententur, in nullo mixto posse es-
se equales elementorum portiones, eò
quòd aut aqua aut terra sit equalitate ex-
cessura. Non enim id docuit Aristote-
les, sed sine terra & aqua nullum esse:
quia ex his accipit corporaturam. Huic
rationi consonum est, animalia non ni-
si in terra & aqua posse degere, cum quòd
equales horum elementorum portio-
nes plus præstant grauitatis, quàm alio-
rum, leuitatis: ne dum si maiores sint.

Cur nisi in terra & aqua animãtia nõ gñrant

Tùm

Tùm etiam quòd similares & densæ partes non possent aliunde alimentum accipere, aëreæ vero & igneæ hic quoque alimentum cõmodum inueniant, quia ignis & aër aut spiratio ignea & aërea per terram & aquam permeant, gratia suæ tenuitatis, densa vero non permeant per tenuia. Neq; vero puta alium esse ignem, quam qui permeat per reliqua omnia, & illis calorem prçstat nõ enim video quid ignem è cælo pelleret ad coquendum & mutandum & mouendum & maturandum hæc omnia, si semel in illud conscendisset, sed vt arbitror non conscendit, sed permeat per omnia vt opifex, omnia perficiens, cùm omnia sint ei substrata, vt materia. à nobis ad cælum sunt omnia plena aëre, non puro, sed caliginoso, per quem etiam ignis permeat. est scilicet eo tenuior. Nulla itaq; animantia in aëre aut igne generantur, non innitẽtia terræ aut aquç. Quod de salamãdra dici solet fabulosum esse puto. Nam ne Plinius quidem illam in igne generari & degere asserit, sed posse illam ignem contingere sine noxa, tam esse frigidam.

Ignis nõ prope cælum est.

Salamandra nõ degit ĩ igne

PAssionum autem corporũ, has primas necesse est accidere terminato corpori, duriciẽ & mollitiem. necesse enim est id quod ex sicco & humido cõstat, vel durum esse vel molle, est sane durum, quod non cedit in se ipsum per summã partem, molle autẽ quod cedit nõ refluens. Aqua em̃ non est mollis. non enim summa pars in imũ ex cõpressu cedit, sed refluit. Quãobrẽ id simpliciter vel durũ vel molle est, ꝙ simpliciter eiusmodi est. ad alterũ autẽ quod ad illud ipsum tale est, inter se vero collata, indefinita sunt plus & minus. Sed cum ad sensum sensilia iudicemus oĩa,

cõ-

constat nos tactu vt mediocritate vsos duritatẽ simpliciter atq; mollitudinẽ tactus fide stature: propterea durum esse dicimus quod illum superat, id autem quod cedit, molle.

INcipit Aristoteles differere de propositis affectionibus eo ordine quẽ ipsarũ natura præstat, hoc est quo ordine illæ rebus accidunt. Cũ res mixtę corporaturã consequantur vt dictum est coitu aquę & terræ potissimũ, quia in his sunt excellenter humidum & siccũ: horum mixtionẽ potissimũ insequentur ea accidẽtia, quæ sunt in modo substantiæ. Nascuntur verò ex ea primum omnium durities & mollicies. Ex ea eñ re vera nascuntur. Nã vbi facta est hęc mixtio, res est statim dura aut mollis, sine hac mistiõe, nihil est durũ aut molle. Nã sola aqua, aut sola terra, ac multo minus aẽr, aut ignis solus, neq; molitiem habet neque duritiem nisi durum & molle impropriè dicantur. Nam molle est quod cedit aliis rebus quas contingit.

Nullu[m] elemẽt[um] purũ e[st] durũ a[ut] molle.

tingit, quod si tamen ita cedit vt partes abscedant in latera, molle non est proprie. licet tamen id molle appellare latiuscule patente nomine, quia scilicet non est durum. Durum enim est quod renititur tangenti. itaq; massa mollis est. nam cedit cõpressa, lapis durus quia renititur. Aqua quodam modo mollis quia nõ renititur, tamen non proprie, non enim comprimitur, sed abrrumpitur, abscenduntq; illius particulæ, quo aliquid cedat non dirruptum, indiget partium coalitu, & difficili separatione, & consistentia quadam. Nã quæ fluxa sunt, non comprimuntur. Ea ergo solùm quæ consistentiam quandam propriam habent, & figuram propriam rẽtinẽt mollia sunt, aut dura. Hæc vero accipit aqua à terra quia ab ea densatur vt figuram retineat, & terra ab aqua, quia per eam continuitatem partium accipit. Ergo neq; sola terra, neq; sola aqua proprie est mollis aut dura (eadem est aliorum ratio) sed mixtione humidi & sicci fiunt ante omnes alias passiones, durities & mollities. Hinc palam fit, quanquã graue & leue communes passiones sint elementorũ & mixtorum, tamen molle & durum proprias esse mixtorum. Non enim elemen-

tis

tis accidunt, sed ex elementorum mixtio ne procedunt. Causas molitiei & duritiei reiiciebat Plato in modum quo particulę elementorū in substantiis concretis sunt. Scilicet docebat elementa singula habere figuras quasdam triangulares, secundum particulas minimas. eas vero figuras non esse omnibus elementis easdem omnino, sed igni angulorum acutorum, terræ hebetiorum: aliis mediocrium. quibus ergo in rebus particulæ illæ ex quibus constāt, sunt innitentes latiori vasi, eas reniti, quibus verò aut eæ particulæ veluti euersæ sint, aut angustioris vasis, non reniti, itaque ex firmo aut infirmo innixu particularum, nasci rerum mollitiem aut duritiē. Cæterum hanc sententiam optime videtur Aristo. refutasse cap. 8. 3. de cælo & mū do, ac ostendisse, elemētis nullas esse proprias figuras. quare non ex illis nascentur mollities & durities, sed ex humore mollicies, ex siccitate durities. Nam cum aqua densationem & soliditatem comparet ad mixtione terræ, quo minus terræ admistum aquæ est, eo partes cum tanguntur, magis cedunt: in re quæ est fluxa, cum tāguntur, non solum cedunt, sed etiam abscedunt. Ea verò sicci admixtio, quæ solū

Sentēt[ia] Platon[is] de mol[litie] & dur[itie]

valet

valet fluxionem tollere, tamen non reddit rem admodum solidam, nec renitentem faciet, quare neq; duram. Contra cũ modico humidi multum sicci admixtum est, res euadit solida, & renitens, atq; adeò dura. Merito ergo Galenus. 1. de temperamentis quo membrum aliquod est durius, eò siccius esse natura asserit, & quò mollius, eò humidius. Verum durum & molle cõstat ex diffinitionibus ad aliquid dici. omnia enim quibusdam cedunt, quibusdam non cedunt. omnia ergo ad quædam alia dura sunt, & ad quædã alia mollia. ergo durum & molle ad aliquid dicitur. Sed est quidam modus quo molle & durum simpliciter dicitur nimirum non ad rem aliquam aliam, cui cedat aut non, sed causa passionis quam facit in instrumento sensus tactus. Nam hæc accidentia sunt tactus sensus. quod ergo tactui nostro cedit, ei potissimũ qui est in internæ manus cute (ea enim pars est omnium tẽperatissima) molle simpliciter est, quod nõ cedit, durũ. Nã ꝙ ad normã ipsam & regulã, quæ semper est in sensu, tale est, debet cẽseri simpliciter tale. verũ videri possit mollities nõ esse accidẽs sensus tactus, sed aliis etiã sensibus posse cognosci. Nam

Durũ & molle simpliciter aut ad aliquid.

videns

videns quidem rẽquãpiam in aliã incidere, hãc illa, aut illã hac sentio esse molliorẽ, Certe molle & durum simpliciter appellatum proprium accidens est tactus, quodque perse sentitur, tamen vt dicitur ad aliquid, aliis etiam sensibus sentitur, est tamen illis in numero eorum quæ vulgo vocantur sensibilia per accidens.

Durũ & molle an sensibilia ppria an communia.

Caput quintum.

ENimuero necesse est suis terminis conclusum corpus, vel durum vel molle esse. Nam aut cedit aut non cedit. Coire etiam debet. hac enim re circũ scribitur. quapropter cũ omne corpus definitum, & constitutum, vel molle vel durũ sit (hæc autẽ gelatus quidã sunt) omnia profecto corpora cõposita, atq; definita, nõ sine gelatu cõsistẽt, itaque de gelatu verba facere debe-

debemus. Duæ quidem causæ in materia sunt, agens & perpessio, id quod facit, vt vnde motus proficiscitur, perpessio autem, vt species. quare & gelatus, & effusionis, & rationis exsiccandi, & humectandi, Agēs duplici facultate agit, & patibile patitur duplici perpessione, vt dictum est. facit quidem calido & frigido perpesio autem vel presentia vel absentia calidi aut frigidi. Sed quoniam concrescere quodam modo siccescere est, hac de re primū loquamur. Patibile vel humidum vel siccum vel ex ipsis cōstituitur. Posuimus aquam corpus esse humidi, terram sicci, nam humidorū

midorum & ſiccorum hę patibilia ſunt. Ac propterea frigus magis ad patibilia referri poſſe videtur, in his enim eſt. conſtituimus enim terram & aquam frigidam eſſe. At frigus agens eſt, vel vt corrumpendi vim obtinens, vel vt ex accidenti, quēadmodum prius dictum eſt. Si quidem frigus aliquādo & calfacere & cōburere dicitur, non more quidem caloris, ſed quod calor in vnum conducatur, aut certe aduerſo teneatur conatu ſiccātur autem quę aqua ſunt, aut aquæ genera, vel habent aquam, ſiue aduētitiam, ſiue natiuam. voco autem aduentitiā vt in lana, natiuam vt in lacte.

aquę vero genera huiusmodi, vinum lotium serũ, atq; omnino ea in quibus nihil aut parũ desidet, idque non causa lentoris. nonnullis enim rebus causa quòd nihil desideat est lentor, vt oleo & pici. siccantur verò omnia vel calefacta vel refrigerata, ambo autem calido & ab interno calore, aut ab externo, etenim quę frigore siccantur, vt vestis, si separetur ab ipso humidum, à calore interno in vapores soluente humidum, siccantur, cum exiguum sit humidum calore euanescente actione frigoris ambientis. siccantur ergo vt dictum est, omnia, vel calefacta vel refrigerata

rata, & omnia calido vel interno vel externo humidum soluente in vapores. voco autem externum, qualem habent elixa, internum verò cum humidum caloris quem in se habet, expiratione cõsumitur. de desiccatione ergo dictũ iam est.

INcipit Aristo. agere de causa qua res cõgelantur, & liquantur. agit verò de his hoc loco, quia durities & mollities, de quibus hactenus desseruit, non possunt sine gelatu consistere. Nã non possunt corpora dura aut mollia esse, nisi coeant illorum partes. res enim omnino fluxas, diximus, neq; duras neq; molles esse: coitus vero partium fit per gelatum quendam & concretionem, proinde de gelatu agit primo: secundo de liquatione illi contraria. Dicit igitur gelatus & liquatiõis duas causas esse, agentem & patibilem: agentem, eam à qua motus proficiscitur, patiẽtem, per quam affectio ipsa recipitur in materia. itaq; totidem & eisdem causis conge-

lari corpora & liquari, quot & quibus de sicantur & humectantur. Nam res quæ in aliam agit illam densans aut liquans, du plici facultate agit, calore nempe aut frigore, quod afficitur, densatur inquam aut liquatur, id patitur, quia accipit calorem aut frigus, aut quia illorum aliquo priuatur. Sed inquit gelari quodam modo esse siccescere. Proinde dicendum esse qua ratione res siccescant. constabit enim statim qua ratione gelentur. Repetit humidum & siccum vel quod ex ipsis constitui tur esse patibilia. Nimirum aqua & terra gratia humoris & siccitatis patibilia sunt, & mixta quæ ex his constituuntur, gratia etiam illorum. quoniam verò frigus est, in aqua & terra, quæ inter elementa maxime patibilia sunt, inquit, frigus ad patibilia etiam quodam modo posse referri, quanquã illud sit efficiens duplici ratione, primum corrumpendo, secundo ex accidenti, redendo scilicet calorem fortiorem. Addit ea posse desicari quæ aqua, aut aquæ genera sunt, vel quæ aquam aduentitiam continent vt lana, vel innatã, vt lac. Aquæ genera appellat res omnes fluxas ac liquidas, in quibus nihil aut quã minimum crassi residet, cum is liquor len

tarum

tatum partiũ non sit, vt vinum lotium serum, & talia omnia. Additum est cum is liquor lentatum partium nõ sit, quia pingues sicci, vt oleum & pix, non sunt neq; habentur aquei, nam quod nihil fere in ipsis subsidat, lentor facit. Hanc nominis aquæ vsurpationem inuenimus etiam apud Hippo. libello de corde, vbi ita est scriptum. Sanguis enim non est natura calidus. neq; enim alia aliqua aqua. Præterea omnia inquit vel à calore vel à frigore siccari, & quæ à frigore sicces cũt, illa etiam à calore illud pati per se, à frigore ex accidenti. Nam frigus nõ aliter desiccare quã cogendo calidum internum, atq; ita reddendo illud fortius, quod deinde humorem absumit. Itaq; tunc quoq; rem dissicari à calore sed interno quare omnia siccari à calore vel interno, vt quæ à re frigida patiuntur, vel externo, vt ea quæ elixantur, quæ siccescunt, calore externi humidi euocante calidum internum, ac cum eo humidum. Hæc docet Aristo. quorum pleraq; indigent animaduersione. Nam primò quod dicit frigus magis ad patibilia referri posśit, vere sane dicit, tamen in reddenda ratione minus aliquantulum quam oportuit frigori tribuit. Nam præ

Frigus dẽsat per se ter duo illos actionis modos quos Arist. refert, habet alium quem per se inesse fri=gori Arist. denegat, inesse tamẽ nos mon strabimus, densare videlicet. Verum hæc *Frigus corrũpendo tantũ agere cur dicatur.* addemus statim. Quod frigus corrũpen=do tantũ agere dicit, ne ita intellige, vt pu tes, frigus nõ posse frigus aliud generare, sed tantum calorẽ extinguere, id enim fal sum est prorsum, cum qualitas efficiẽs sit, & sibi similem hac de causa possit genera re, sed memoria repete quod in principio commentarii huius diximus, quasdam es se violentas rerum generationes, cuius=modi eas esse diximus, quæ inter elemen-ta contingunt, de quibus Aristo. lib. de or tu & interitu differit, alias esse naturales, quæ non tam aguntur violentia externi corrumpentis, quàm internis rei quæ cõ-mutatur principiis. ad hos naturales rerũ ortus nihil pręstat frigus, nisi forte ex acci denti. Illi enim nũquam aguntur sine ma-turatione quadam substantiæ. frigus ve-ro est ad omnem maturationem inutile per se. Ex hoc loco demonstrationem ac-cipit, quod ·11. capit lib. quinto controuer siarum docuimus, scilicet frigus ad nul=lam earum actionum, quæ viuentium corporum facultatibus aguntur, perse esse

esse vtile. Frigus etiam sæpe solere caloris esse causam ex accidenti vsque adeo verum est, vt sæpe medici vtantur, ad demoliendum frigidos morbos frigidis medicamentis. ita Hippocrates inquit vigesimoseptimo, Aphori. quinto. particulæ. Est autem vbi in conuulsione sine vlcere, iuuene bene carnoso, æstate media, frigidæ aquæ multa perfusio calorem reuocat. Calor autem hæc soluit. eadem ratione qua Hippo. conuulsionem perfusione aquæ frigidæ sanari dicit, quanquam conuulsio succis crudis & frigidis replentibus neruos fiat, Aristote. inquit frigus nonnunquam calfactus & vstionis esse causam. Hic omnes Aristotelici causam reiiciunt in antiparistasim ipsarum qualitatum. Nobis vero scripta multa sunt de antiperistasi. capite quinto. lib. primi controuersiarum, demonstratumque nullam talem actionem fieri nisi reuocatione alicuius substantiæ quæ vim habeat inferendæ illius affectionis per se se. Vt conuulsio illa curatur spiritibus & calido sanguine refugientibus frigidæ occursum, subuentibusque in neruos. Ventres hyems facit calidos eadem ratione. Quod omnia quæ siccescũt calore

Frigus sæpe est caloris causa.

Nulla antiperistasis fit. nisi reuocatiõe substantiæ.

aut frigore id patiũtur, falsum est ꝓrsum. Nam experti sunt medici vires desicandi & humectandi citra calorem aut frigus inquam multis medicamentis, sunt scilicet medicamenta multa sicca cũ quodã calore, vt origanum & ruta, quædam cum frigore vt sandala, & rosæ aridæ, quædam temperata in oppositione qualitatem agentium, vt cadmia & fabæ, & alia cõplura. Itaq; non semper siccitas generatur ex accidenti à calore aut frigore, sed nõnunquam etiam à siccitate per se. Sunt enim omnes hæquatur elementorum facultates, calor, dico, frigus humor & siccitas, efficientes qualitates, vt de sententia etiam eiusdem Aristotelis primo huius libri capite ostendimus. Neq; vero medicamentorum actionibus solum id potest indicari, sed elementorum etiam commutationibus. qua enim alia vi aqua agit in terram quam humore, aut terra in aquam quàm siccitate? Non enim frigore cum id sit illis secundum naturam commune. An dices elementa posse sese mutuò afficere siccitate & humore, non solum calore & frigore, tamen concreta id non posse? At in concretis seruantur virtutes elementorum, virtutes verò

Non oĩa siccantur calore aut frigore.

ro illorum sunt dictæ quatuor. Non ergo dubium est Aristotelem hic nonnullas desiccationis causas omisisse. Iam vero quę de causis, quibus frigus desiccat dixit, non minus indigent animaduersione. Nam dicit non aliter frigus siccare quam veluti densando internum calorem, eoq; absumente humidum, vt curari conuulsionem diximus. Tamen constat frigus natura sua constringere & repellere, constringentia vero & repellẽtia, humidum exprimendo desicare (hac em̃ ratione præcipit Gal. 7. methodi eis qui extenuati & aridi sunt cauere ab astringẽtibus) ergo frigus constringendo desiccat constringendo inquam partes substantię non solùum calorem augendo, hunc secundum modũ desiccationis tribuit Gal. frigori, interim non negans quæ docet Aristo. 5. lib. de simp. med. facul. his verbis, frigida quidem duobus modis, nempe repellentia, simulq; cum calore multum educentia humorem sicut Aristo. docuit, hæc Gal. verum tamẽ concretionem à frigido per desiccationẽ fieri, in solis iis corporibus quæ terra & aqua constant debere intelligi, non etiam in iis quæ ad solam aquam pertinent, cap. 10, intelliges. quo

Frigus cõstringẽdo disiccat.

Duo modos densationis omißit Arist. per desiccationẽ, & per cõstrictionem.

loco id docet Arist. ipse, ex quo loco colliges Aristotelem intelligere, refrigerationem posse densare per se, sola caloris corruptione non tantũ desiccatione, vt hic dicit. verum omisit alios duos densationis modos, per desiccationem solã & per constrictionem, dices scio constrictionem ipsam agi desiccatione (ita enim docet Arist. dicens, coire ac congelari quodã modo siccescere est. Atq; nõ aliorsum modo differit de desiccatione, quã quod omnẽ densitatẽ putat desiccatione agi) itaq; frigus prius siccare dicta ratione, deinde siccatione cõstringere & dẽsare. Certe quãquam hæc Arist. cõcederem, ille nõ omnes desiccatiõis causas enumerauisset. Nã quãquam exsiccatio, causa cõstrictionis esset, penuria humoris laxantis, posset nihilominus constrictio succedẽs, rursus exsiccationis maioris causa fieri, reliquũ humidi exprimendo. Itaq; Arist. dixisset causam prioris desiccationis, quæ calidũ stipando fit, non tamẽ secundæ, quę fit humidi expressione. Neq; enim negare possis rem siccari compressione. Indicabo enim id exemplo eodem, quo vtitur Arist. lanę inquam madidę, quam cõpressione siccamus. Illi etiã qui caseum volunt densare manibus cõprimunt,

primunt, vt extrahant serum. Itaq; compressio est causa desiccationis, & desiccatio est causa cōstrictionis partium. Quanquam hoc non perpetuo. falsum enim est quod dicunt, omnia quæ concrescunt desiccatione concrescere. Nam gelata aqua concrescit, quanquam non est desiccata, id enim solutio indicat. Præterea quas partes calidas habet aqua, quæ fugientes externum frigus constiparentur, & humidum absumerent? Aut quæ tanta humoris penuria, vt vel in partibus extremitatis ipsi' gelu humor absumeretur? Aut quæ tātæ partes siccæ quæ tam multas humidas coagularent? Non ergo aqua gelascit, quia siccatur, neq; id docet Aristoteles vt cap. 10. indicaturum me nuper dixi. Plato in dialogo de natura ignem inquit habere tenues particulas, easque angulorum & laterum tenuium, hac de causa omnia secare, & per omnia penetrare, hancque incisionem esse calfactum, & passionem per eam factam, calorem: contra frigida elementa habere partes grandiores, easque proinde incidentes in aliarum rerum particulas illas comprimere, neque posse sese in illarum loca inserere, hancque constrictionem esse frigus.

Aqua cū gelascit nullaten' siccatur.

Sentētia Platonis de calido & frigido.

Vides

Vides vt Plato aperte loquatur de causa qua res sunt fiuntúc calidæ aut frigidæ, vt que ipsius frigoris essentiam in constipatione collocet. Tamen reiicit omnia in corpuscula illa triangula quibus omnia constari dicebat, quam sententiam vt antiquatam & improbabilem paulo ante reiecimus. Certe hæc sententia quam minimũ dissidet à sententia Epicureorum qui ex atomis conflari omnia dicentes illorum vario annexu & variis vinculis varias affectiones prodire affirmabant. Sed multo probabilius Gal, cum Aristo. docet corpora elementorum, non tãtum variè posse misceri, sed esse variè patibilia per sese. itaque calorem frigus humorem ac siccitatem con esse in positu partium, sed esse passiones totius substantiæ, in qua sunt. Quid ergo ex hac disputatione superest? Certe nil aliud quam frigus, non quidem esse densationem ipsam, vt dicebat Plato, sed densare, idq; natura sua. itaque densitatem esse qualitatem quandam secundã, quæ per se ac natura sua frigus præcipuè consequatur. Quod si interroges qua id causa naturę suæ est responderim. Melius est in reddendis causis alicubi consistere, quàm nunquam consistẽtes perpetuò delirare.

litate. Itaque quod Aristot. inquit frigus constipatione calidi desiccare corpora, verum est. Nam ita desiccantur humecta ti nerui in fusione aquæ. Tamen frigus nõ aliter posse id facere refutat desiccatio quam faciunt astringentia medicamenta. Desiccationem etiam fieri à calore aut à frigore verum est, non tamen ab his solis agi, indicant medicamenta tantum sicca. Densationem etiam siccitatem sequi plerunq; verum est, tamen sine siccitate posse fieri à frigore, indicat gelu. causas ergò quas Ariristoteles dimisit iã addidimus. Sed dices, si potest cõcretio fieri sine siccitate falso Gal. in commentario de temperameris affirmat, quò res aliqua est durior, eo eam esse sicciorem, quò mollior humidiorem. nam durities sequitur concretionem, mollities laxitatem partium. Certe Gal: nõ ita indistinctè protulit, sed addens, nisi adsit vehemens calor aut frigus. Nam ab his interturbari dicit iuditiũ eò ꝙ frigoris est durare etiam res molles vt aquam, caloris soluere etiam duras vt ferrum. Verum est, res duras, & si humidæ sint, non posse sensu humidas inueniri, sed rationi sensui adiuncta, quo fortasse respexit Aristoteles dicens, coire quodam

dam modo siccescere est, scilicet concreta non simpliciter omnia sunt sicca, sed omnia quodam modo. Nam ea etiam quæ humida sunt, dum sunt dura, habent sub duritię delitescentem humorem. Itaque si huc respexit Aristoteles, rem intellexit hac in parte optime, tamen dixit obscure. Diximus igitur aquam partium compressione durescere, non desiccatione. Sed argumentaberis, si compressione partim id pateretur, oporteret vt grauior fieret. Nam grauitas & leuitas sunt vires quibus elementa, & quę eis constant, tendunt in loca propria, quare quod minus detineri potest, celerius in suam regionem tendit, leue sursum, graue deorsum, cæteris paribus quod plus est, minꝰ cohercetur, quod minus, plus. Hæc docet Plato his verbis. Vbi enim duo simul vno robore suspenduntur, minus quidem magis, plus autem minus, inferenti vim cedit. Et vnum quidem graue deorsumque ferri dicitur, alterum verò sursum, & leue, cum ergo in dēsiori aqua, sub equali quantitate, plus sit substantiæ, descēderet in alia aqua, aut saltim non ascenderet, sed ascendit vt experimento cōstat, ergo non densatione, sed desiccatione congelascit, videtur (fateor) hoc

Aqua & quæ aquę tantū sūt durescūt sine siccitate.

Sentētia Platonis de leui et graui.

hoc argumentum satis firmum: sed est alia ratio, qua potest gelu leuius esse aqua non gelata. Diximus paulo antea, aërē & ignē permeare per crassiora elemēta, permeat itaq; per aquā multū substātiæ tenuioris, aliquid .s. aëris & flatus hic cum aqua soluta est, expirat, moueturq; per se solus, sine motu ipsius aquę, cum vero ea densatur, constringuntur pori, & flatus priuatᵉ expiratione, qui ita conclusus gelu ipsum subleuat, sed de his satis dixim⁹ in vltimis capitis verbis rursus deuoluitur Arist. ad eam sententiā, quā cap. 3. refutauimus, nēpe elixa desiccari. Sed certe quod ipsemet docet, debuit modo Aristotelem admonere veritatis. Nam totus est modo in docendo, mollitiem & laxitatē sequi humorem & duritiē: & concretionē, siccitatem Quomodo ergo carnes cum fiāt elixatione molliores & laxiores, fierēt sicciores? Verum hæc omnia illic docuimus.

Cur gelu ascendat per aquā egelatam

Caput sextum.

HVmectandi modus vnus est, aquam fieri concretione,

ne, alter autē liquescere quod concretum est, sed horum aspi ratio refrigerata coit in aquā.

DVo modos refert humectationis, dēsationem vaporis in aquam, & dissolutionem eorum quæ concreta sunt. Illa fit à frigore hæc à calore. Constat vero eadem ratione qua mostrauimus desiccationis modum quendam dimissum esse ab Aristo. putà à medicamentis siccis sine calore aut frigore, dimissum hic etiam esse humectationis modum alium, à medicamentis humidis tamen, cuiusmodi recens pinguedo.

Est terti⁹ modus humectandi p̃ter duo dictos ab Aristot.

QVid autem eliquatio & gelatio sit, perspicuum erit quę concrescunt vel ad aquam vel ad terram & aquam pertinent, atq; hæc concrescunt aut frigido, aut calido sicco. proin quæcunq; dissoluuntur, eorum quæ à calido vel frigido obstri-

cta

cta sunt, contrariis à causis dissoluuntur. Calida enim sicco densata, ab aqua dissoluuntur, quæ humida & frigida est. Contra frigido obstricta, ab igni, qui calidus est, soluuntur. Densari autem quædam ab aqua videri posśint in aqua, vt mel decoctum: densatur autem non ab aqua, sed à frigido quod in ipsa est.

EX dictis de ratione desiccandi & humectandi inquit Aristoteles perspicuum fore, quod de congelatione & eliquatione sciri expedit. Dicit deinde. Ea quæ densari aut gelascere possunt, aut res sunt naturæ aquæ tantum aut aquæ simul & terræ. Deinde addit, omnia, quęcunque ea sint, densari aut frigore, aut calore cum siccitate. Proinde omnia liquari aut à frigore aut à calore. Nã verisimile est omnia liquari à contrariis

causis, iis à quibus densata sunt. Ergo quæ densantur à frigore, liquabuntur à calore, quæ à calore densantur, liquabuntur à frigore. Hanc assertionem vsurpauit Gal. in comment. de temperamentis reddens causam qua medullæ osium liquari possunt ad ignem, medulla autem cerebri & spinæ non potest. Sed cur cum Arist. proposuerit concrectionis tres causas, frigus, calorem, & siccitatem, & à contrariis fiat liquatio, liquationis collegit tantum duas, calorem & frigus? an non tribus tria oportet esse contraria? Cur non dixit quæ concrescunt siccitatæ, liquātur humore? Vt liquationis sint tres causæ, frigus calor & humor, vt concretionis sunt tres, frigus calor & siccitas? Mihi videtur Arist. velle dēsationem à sicco, redigere ad dēsationem à calido, eo quòd calor desiccādo denset. Nam vt statim dicturus est, siccescūt quæ partim terrea partim aquea sunt, calore humorem exhauriente: ac proinde eum non dixisse, à calido aut sicco, sed à calido sicco. Verum ego hac ratiōe mallim actionem à calido tribui siccitati, quam contra. Nam calor densat per siccitatem, siccitas per se. Magis ergo consonum est rationi, id quod est ex accidenti redigi ad id quod
per

per se, quam contra. Maxime cum monstratum à me iam sit, posse fieri desiccationem sine olfactione aut refrigeratione. Ergo poterit siccitas densare sine calore: non tamen calor sine siccitate. Ergo vt caloris per se est soluere, densare per absumptionem humoris, & desiccationem (nam idem est, ita frigoris, per se est densare, soluere non nisi ex accidenti, causa coniuncti humoris. Id constat euidéter. Nam quod ab igne densatum est, à frigido & sicco nõ soluitur. non enim in terram coniectum: sed à frigido humore, tamẽ humor etiam sine frigore ea soluit: immo vero etiam cũ calore. Nam si quis lutum ad ignem duratum, in aquam calidam infundat, aut etiã in vinum (ne dicas aquam calidam esse virtute frigidam) calidum, dissoluet. Ergo ea quæ soluuntur ab aqua, per se liquantur ab humore, ex accidenti à frigore. Atque vt semel dicam, nihil duratur à calore per se, sed per siccitatem, neque liquatur à frigore nisi per humorem. Itaque Aristoteles videtur tam retulisse causas ex accidenti quam per se. Distinctius tamen nos diximus, omnia quæ densantur, à frigore, aut à siccitate id patiuntur. quæ à siccitate, aut

Arist. indistincte tulit causas liquationis & coagmentationis.

à sola aut cũ calore. Ita omnia liquantur à calore, aut ab humore: quæ ab humore, aut solo, aut cũ frigore. Verũ obiecit sibi ipsi Aristo. Mel quod videtur ab humido densari, quare non tantum fuerint densitatis tres causæ, sed præter tres dictas etiã humectatio. Nam, inquit mel densari in aqua, cum elixatur, Verum respondet, mel non densari humore aquæ, sed intimo illius frigore. Ego hoc loco cogor suspicari legendum esse sed calore qui in illa est. Nam non putauerim rem quę tam longe abest à recta ratione Aristotelem affirmasse, aquam feruentem, frigore intimo densare quædam. Nam quæ operantur, operantur vt sunt in actu, non vt in potentia, Tamen aquæ feruenti nullum frigus est actu, sed potentia. Non ergo potest operari frigore, quod potentia habet, sed calore, quem habet actu. Si quo ergo modo mel densatur in aqua feruente, calore ignis quo aqua feruet absumente partes tenues, id patitur. Nam si frigore quod est in potentia mel densaretur, multo magis densaretur, cum frigus esset actu, sed non densatur. Nam mel in frigidam iniectum non densatur, certe neque in calidam, nisi cum iam simul cũ absumptione aquę absumuntur

Mel non densatur ĩ aqua feruente, frigore sed calore.

fumuntur tenues partes mellis, vi scilicet ignis. Nam densatur mel non quidem citrius in aquam iniectũ, & admotum igni, quàm si solum admoueretur, sed tãto tardius, quantò plus aquę infunditur: id licet experiri in decoctione hydromellis & terapiorum, nõ ergo ab aqua densatur mel, sed ab igne. Itaq; humor nihil densat, imò vero soluit multa per sese. vt quæ sic itate constricta sunt, nam quæ frigore, hæc, non soluit humor. quanquam herebis fortasse in niuis solutione: ea enim frigore constricta est, tamen soluitur ab humore per se, nam soluitur infusione aquæ, siue ea frigida siue calida infundatur. Ergo non ab aquæ frigore aut calore (nam non posset ab ambobus) sed humore liquatur: est ergo humor aliquando causa liquationis in iis quæ frigore constricta sunt, scire licet niuem non constare vt gelu, aqua gelata, sed vt Aristo. ipse. ii. cap. primi meteorωn dixit, ex densata nube, antequam scilicet nubes abiisset in aquam. Cum ergo infusione aquæ frigidæ soluitur nix, non tam liquatur, quam crassescit, & mutatur in aquam. Nam si liquaretur, gelu etiam aquæ infusione solui posset, quod non potest, nisi ea admodum calida sit. ve

rum si calida sit, egelat. Vnde rursus duplex argumentum accipitur, ad duo eorũ quæ nuper dicta sunt. Primò fit, gelu non esse factum desiccatione aliqua, sed sola refrigeratione. Nam solueretur infusione humida aquæ, etsi non esset calida. Secundo constat, aquam non operari ea qualitate, quam habet potentia, sed quam actu. nam cum calida est, soluit ea quæ concreta sunt frigore.

QVecũq; igitur aquę sunt, ab igni nõ dẽsantur, soluũtur enim ab igne, idẽ autẽ secundũ idem non est causa contrariorum eidem immo densantur ꝙ calor facessat, propterea nõ dubium, quin per illius aduẽtum dissoluantur. Quare densantur agente frigore, qua de causa nõ crassescunt, quæ ita coguntur, Crassities enim humido abeunte fit, & sicco coagmentato.

Fieri,

FIERI, inquit, non potest, vt idem per eãdem facultatem, eidem, rerum cõtrariarum sit causa. Addidit, eidem rei, & per eandem facultatem, nam ignis idem ceram liquefacit, & lutum indurat. Et ignis fictilia primum emollit, deinde indurat, verum non eadem facultate, sed vi calorifica soluens frigus, emollit primũ vi desiccandi indurat deinde. Verum eidẽ per eandem facultatem non potest idem esse causa contrariarum rerum. Ergo quæ aquea sunt, cuiusmodi sunt vitrum, & lapidum multa genera, & pleraq; metallorum, frigore dẽsantur. Patet, quia soluuntur à calore vt gelu omne calore soluitur, gelascunt vero aqua, & quæ aquea sunt, illa soluuntur à calido. Verum, inquit, quæ aquea cum sint à frigore densantur, non crassescere. Itaque aquam gelascentem non fieri crassiorem. Sed quid interest densiorem aut crassiorem fieri rem? Certe interest quã multũ, rẽ fieri rariorũ aut tenuiorũ partium, densiorum aut crassiorum. Nã raritas aut densitas consistit in amplitudĩe aut angustia pororũ. crassities aut tenuitas in ꝓpria partiũ substãtia, quæ ex aërea facta sit aquea aut terrea, aut denique ad crassiorum elemẽtorum naturam

Quæ ad solã aquã pertinent & à frigore densantur nõ crassescunt.

inclinans. Ergo ea quæ ex sola aqua coguntur, cuiusmodi nix, pruina, grando & gelu, nõ crassescunt, sed densantur solum. Cognoscitur per solutionem. Nam cum soluuntur hæc, id in quod resoluuntur, non est crassius, quam id ex quo erant cõgelata, nam aqua ex gelu facta, tam tenuis est, quam ea erat, ex qua gelu est factum. Ergo non comparauere partes dẽsitatem quampiã gelatu, ergo frigus non facit crassitudinem, cum densat, calor uerò crassitudinem etiam facit, quod frigore densatur, vt mel, in tam tenue resoluitur, quam erat prius, tamen quod calore est densatũ etsi aliquatenus solui posit, id tamen in quod soluetur, erit crassum. non enim solum densatum est, sed crassius redditum. Hinc fit vt ea quæ à calore cõcreuere multo minus dissolubilia sint, quã quæ frigore, quia calor assumpsit humidas tenuesque partes, & crassescere fecit, frigus verò nihil aliud, quam quòd constrinxit. Hinc rursus fit manifestum, rectè nos antea docuisse, aquam, & ea quę aquẽa sunt, à frigore densari per se, etiam sine stipatione calidi, aut consumptione humidi. Nam ita non tantum cõstringerentur, sed etiam densarentur.

Inter

INter humida autẽ sola aqua non crassescit, quæ vero com munia sunt aquæ & terræ & ab igni densantur & à frigido. crassescunt autem & ab vtroq; est, cum eodem modo, est autem cum aliter. à calido quidem humorem exhauriente. nam per expirantem humorem, siccum & crassescit, & cogitur. A frigido autem calidum exprimente, cum quo respirante humidum etiam vnà diflatur & euanescit.

RES omnes mixtas dictum est, ab aquà aut terra accipere præcipue modum substantiæ, & corporis consistentiã. Illorum ergo quædam dicũtur ad solam aquam pertinentia, vt quæ paulo ante cõ muni nomine dicebantur aquæ genera, vt vinum lotium & serum. Quædam di-

cuntur ad aquam & ad terram pertinentia. Atqui hæc, aut aquæ magis quam terræ, aut terræ magis quam aquæ sunt. Quæ aqua, aut aquæ genera sunt, nō crassescunt Quia vt antea diximus, differentes de elixatione, aqua non potest crassescere. causa est, quòd hæc non habet partes terreas, quæ crassitudinem pariant, abeuntibus tenuibus. Verum considera, hinc non fieri, aquæ genera, lotium inquam & vinum, non esse liquores, qui possint elixari. Nam aqua sola nullatenus potest crassescere, neque à calore neque à frigore, illa tamen aquæ genera, possunt crassescere à calore elixata, sed tunc temporis non coguntur, & constringuntur. Hoc enim à solo frigore pati possunt. aquea itaque à frigore non crassescunt, quę vero communia sunt aquæ & terræ, id est ab vtroq; accipiunt substantiæ modum, Ab vtroque densantur, à frigido inquam & calido, & ab vtroque simul crassescunt, quanquam hoc, puta, vt ab vtroque densantur ita ab vtroque crassescere, non est perpetuum. sed est cum eodem modo accidit, estque cum aliter. Quædam enim eorum quæ ad terram & aquam pertinent, cum dēsantur non crassescunt; quę-

dam

dam crassescunt, vt statim dicet, atque ea quæ densari possunt & à frigore & à calore, nonnunquam eodem modo patiuntur ab vtroque nonnunquam diuerso. Frigus potest crassum reddere, cum scilicet densat, eodem modo quo ignis, vt scilicet, ignis dissoluendo humidum, ita frigus, exprimendo calidum ac cum eo humidum. nam frigus potest constringere & si non desiccet, vt antea diximus. Verum dicet aliquis, res omnes mixtas, esse partim terræ partim aquæ. nam vt antea dixit Aristoteles ipse, sine terra & aqua nullum mixtum est. Certe ita est, est etiã vino & sero sua terra admixta, nam aliter aqua forent, non concreta, sed ij succi quibus modicum terræ est, hoc loco dicuntur mixta ad solam aquam relata aut aquæ genera. Tales sunt quos descripsit ipse Aristo. proximo ca. in quibus nihil, aut tenue, modicumque subsidet, sine succi lentore. Verum oleum & lac & tales alii succi, in quibus multæ terræ partes subsident, aut quibus est lentor vel pinguedo, non dicentur solius aquæ, quanquam sint liquores, sed aquæ & terræ.

Quæ dicantur aquæ genera & cur & quæ aquæ & terræ.

Quæ-

QVæcũq; igitur mollia ſunt ſed non humida, nõ craſſeſcunt ſed denſantur exeunte humido. vt coctus later, mixta autem quæ humida ſunt denſantur etiam, vt lac.

NOmine mollium ſed non humidorum, intelige non liquidorum, vt later antequam coquatur, eſt mollis, ſed non humidus, id eſt nõ liquidus. hũc, atq; reliqua omnia quę talia ſunt, inquit Ariſto. concoctione aut actione ignis dẽſari, ſed non craſſeſcere. Denſari quidem exeunte humido (vbi nõ ſine magna ſenſus verborum corruptione legit Alcyonius, per egreſſum caloris) ſed non craſſeſcere. addunt plerię; ſuorum enarratorũ, manifeſtè, eo quod non habeãt multum humorem. Sed ſi nihil aliud ſententia Ariſtotelis contineret, videtur certe inanis. Nam vt non comparant multam craſsitudinem, quia non amittunt multum humorem, ita non denſantur multum eadẽ ratione. Itaq; vt denſantur ita craſſeſcent. vtrũq; enim faciet humidi exhalatio, ſed quia

quia modicum est illis humidi, modicum exhalabit. Itaq; Aristoteles aliud innuit. Quod vt intelligas considera, fieri posse rem aliquam duriorem altera, tamen tenuiorũ partium, quã ea sit, vt gelata aqua durior est oleo, tamen tenuiorum partium. Ita sunt natura sua multæ res duræ, quia sunt densæ & siccæ, tamen tenuissimarũ partium, quod cognoscimus, quod res illæ cum confringuntur in tenuissimũ puluerem redduntur, & maxime penetrant. Itaque reddi potest res aridior, non reddita crassior. Nam humidi exolutio semper reddit siccius, sed nõ semper crassius reuera, & crassiorum partiũ. sed tunc tantum cum id humidum, quod exalat, pars erat substantiæ propriæ partium reliquarum. aut siccæ partes miscentur cum reliquo humido perfecta mixtione (perfectam mixtionem voco eã quæ facit vnicam substantiam, ex iis quæ miscentur) q̃ iis tantum accidit quæ elixantur, vt lac, & mustum cum fit sapa. Eam vero crassitiẽ quæ fit admixtione non perfecta sed confusione quadam rerum crassiorum, qualis est ea quæ conturbatis vrinis accidit, non esse veram crassitiem, sed tũc solum vrinam, ac reliqua excrementa vere crassescere

fefcere cũ coquuntur, alio loco diximus: Conftat etiam cum ex re liqua extrahitur humidum, quod cũ partibus crafsis cõfuſſum ſit, vt in mollibus lateribus nõdũ coctis aqua confuſſa eſt cum terra, ita vt non ſint eiuſdem ſubſtantiæ partes, ſed caſu coactæ, partes craſſas videri factas, tamẽ re vera nõ eſſe. Huiuſmodi verò ſunt plereque rerum, quæ molles ſunt, non fluxę. verum ſi ex auro aut argento aut re alia, natura, non caſu conſtante, humidæ partes exprimuntur, reliquum manet dẽſius, ſimul & craſsius. Itaq; lateres durefcũt & denſantur, ſed proprie non craſſeſcũt. lactis vero partes cum elixãtur, craſſeſcũt, vt ex iis quæ de elixatione dicta ſunt, ſatis conſtat.

MVlta etiam initio liqueſcunt, quæcunq; tamẽ à frigore vel craſſa vel dura ante fuerint, vt fictile, cum primum coquitur, vapores emittit & mollitur, ideo in fornacibus torquetur.

Cauſa

CAusa qua testæ in fornacibus primũ emolliuntur, quod indicat distortio, quæ moltis statim ac igni admouentur, nisi is sit lentus vt oportet, accidit; in promptu est, scilicet non statim ac lutus fit, in ignem iniicitur, nec statim ac formata sunt fictilia vasa, sed continentur antea vsque dum frigore durescant. Ergo ignis statim ac admouentur soluit duritiẽ quã frigus facit, deinde maiorem infert.

QVęcunq; igitur à frigido dẽsantur, eorumq; cõmunia sunt, terræ & aquę plus autem habent terræ, hęc quidẽ ob caloris egressum coacta, soluuntur calido, redeunte in ipsa rursus calore, vt in ceno cum densatus est.

PErperam hic, & cum sensus corruptione, ommittunt nonnulli interpretes illa prima verba; quæcunq; à frigore densantur. Sed quæ docet Aristote. iam dico. Quæ aquæ & terræ sunt, & habent

plus

plus terræ, ab vtroq; densari possunt, calido & frigido, sed cum penuria caloris dēsantur, vt sol & cenus, redeunte calore soluuntur. Nimirum frigoris est densare, caloris, soluere. Verùm hic considera, cum frigus per se densat, vt ego dixi, causam solutionis esse in calore: quia calor soluit frigus, verum cum densat, desiccando, vt Aristo. dicebat, & ego fieri posse non negaui, causam solutionis non tam esse in calore (nam hic augebit etiam siccitatē) quā in humectatione. Nam hæc est contraria, ei quod erat, causa per se. Fit etiam hinc manifestum, ad solutionem eorum, quæ densata sunt frigore per se, satis esse, vti calore. Verum ad soluendum ea quæ non sunt tantum aquea, sed partim aquea partim terrea, quę cum desiccatione quadam dēsantur, aut solo frigore, aut calore, aut ambobus eodem modo, nō satis esse quo perfecta solutio fiat, contraria calori aut frigori admouere: sed opus esse, vti multo humore, calido aut frigido, vt res exposcet, & incindente. Nam humor copiosus, & vis secandi, sunt contraria causis retinendæ densitatis, quæ sunt in materia, puta siccitati & crasitiei calor aut frigus sunt efficienti causæ contraria, quę in calore

Concreta quæ dissoluãt vt grumos sanguinis & cōcretũ lac

lore nunquam est per se, in frigore nonnunquam. Itaq; non sine ratione medici ad dissoluendos grumos sanguinis, & pituitam crassam, vtuntur largo potu serapiorũ incindétiũ, vt posca aut oximelite. Nam sanguis densatur recedentibus partibus calidis & tenuibus, terreis vero, quas Aristo. fibras vocat, densatis. Ergo dissoluetur, si quo modo, incisis fibris, & multo humore dilluente, calido actu, sed modice, ne ex accidenti desiccet. Pituitæ etiã crassæ admixtum est terræ non modicum (id indicat copiosum cineritium, & quiddam gipso simile quod ex illius desiccatione restat) eget ergo incindentibus, ac perinde omnes crassi succi. incindentia sunt medicamenta tenuiũ partiũ, & penetrãtia, quæ nunquã sunt sine calidis partibus. Verum illud non minus te monitum vellim, incindentia medicamenta, nõ posse veram rerum crassitiem demolliri, eam inquam quæ perfecta mixtione constat, sed eam tantùm quæ mixtione imperfecta partium crassarum. Nam illa non fit sine commutatione totius substantiæ, nõ ergo potest tolli sine totius substantiæ secundum ipsum modum substantiæ contraria commutatione: vt crassities com-

Incindentia medicamenta quæ sint.

parata concoctione, tollitur putredine. tamen incisio non est alteratio secundũ totam substantiam. nam nihil prohibet rẽ esse in frusta comminutam, tamen substantia inalterata. quod non intelligentes nonnulli medici, affirmãt, si cõcoctio semper inferret crassitudinem, cùm medicus incidentibus plerunque vtatur, cõtra naturam eum videri agere. Sed falluntur, nam medicus procurat incisionem, natura non concrectionem sed verã partium crassitudinem. Hinc etiam euidentiam habet quod.3.li. contro. asseruimus, angustiam viarum non tollere verã crassitudinem, vrinæ, sed illam tantũ quæ cõfusione substãtiæ crassæ fiebat. Sed oportet quiddam aliud in gratiam medicorũ addere. Si durities nascitur ex siccitate & concretione, ac concretionis causæ sunt quas retulimus frigus scilicet aut siccitas (nam calor siccitate facit) merito Galenum.5.de simpli. medicamen. facultate multiplicium medicamentorum emollientium mentionem fecisse, dixisseque secundo capit. emollentia humidiora esse pus mouentibus (ea scilicet quibus emollitur pars aliqua quæ siccitate indurerit) addidisse vero capit. quarto & sexto esse

Medici cur extenuẽt succos cũ natura crassos faciat.

Vrina nõ fit tenuis obstructione.

Emollientia medicamenta multiplicia sunt.

esse aliam naturam emollientiũ, quæ sint calida & sicca. Ea scilicet quibus emolliũtur partes congestione succi alicuius præter naturam, vt scirrho affectæ. Addit vero Gal. hæc tantum modo solita esse mollientia à medicis vocari peculiari nomine, nam iis quæ aliter emolliunt, vt humectantia tantum, si quid sola siccitate duruit, humectantia, calfacientia tantum, siquid frigore cõcreuit, calfacientia vocãt. Verũ reuera quot sunt causæ duritiei, tot sunt causæ emollitionis. atq; oĩa propriè emolliẽtia sunt, vtcũq; à medicis vocent.

Sequentia verba sunt Aristo.

QVæcunque autem ob frigus, & calore in vapores omnino soluente. Hęc insolubilia, nisi calor redundet. verumtamen emolliuntur, vt ferrum & cornu. soluitur autem & ferrum quod elaboratur, vt liquidum fiat, & rursus concrescat, & stomomata ita faciunt, subsidet enim & expurgatur ferri fęx. cum autem sępe perpessum sit, & factum purum, hoc stomoma fit. non faciunt vero id sæpe, q̃a multum substantiæ perit, & põdus fit minus repurgati, est aũt melius ferrũ ꝙ minꝰ habet excremẽti.

Cõm. Dictũ est quibus modis

res densentur & quibus soluantur, vt quę eorum quæ dēsantur quædam simul crassescunt quædā minus. Iam hinc dicet Aristo. quæ sint insolubilia, & quæ soluātur, loqueturq; de quibusdam rebus quæ videntur habere controuersiam. Docet Plato dialogo de natura, nostri formatorem, osſium substantiam ex medulla & terra effecisse, immergentem modò in aquam, modò inicientem in ignem, vt ita fieret indissolubile tale, scilicet, vt neq; ab aqua, neq; ab igne dissoluatur. Sunt illius verba hæc. Os vero ipsum ita compasuit, terram atterens puram lenemq; miscuit, madefecitq; medulla. Id postea in ignem iecit, deinde in aquā mersit, rursus in ignē. iterum in aquam. Atque ita sæpe transferens in vtrunque, tale reddidit vt à neutro liquefieri posset. His verbis nihil aliud innuit Plato, quàm quod hoc loco docet Aristot. puta, ea quæ neque ab igne neque ab aqua soluuntur, ab vtroque esse densata. Nam cum ea quæ ab altero dēsantur, soluantur reliquo, ea quæ à neutro soluuntur, ab troque erunt densata. Id vero ita habere in rebus ipsis indicant aperte quam multa quæ arte fiunt. Scilicet quia figuli primum durant vasa frigore,

De ossiū formatione sententia Plato.

gore, deinde igne, reddunt ea indissolubilia ab vtroque. fabri etiam ferrarii cum metallum aliquod volunt, cum expurgatum est, durare, in aquam immergunt, idque non faciunt semel, sed alternatim, in ignem & aquam. Hæc est causa indissolubilitatis. Verum eorum quæ ab igne & aqua patiuntur, à calido inquam & frigido, non omnia equaliter ab vtroque patiuntur neque ab vtroque quantum sufficit ad integram insolubilitatem, sed quædam ab hoc quædam ab illo, magis quædam à neutro satis. Proinde insolubilia dicuntur non ea solum quæ omnino solui non possunt neque emolliri, vt durissima lapidũ genera, sed quę difficilime liquantur, vt ferrum, quod, nisi excellens admodum ignis est, nunquam soluitur, & quæ cum liquari omnino nõ possint, emolliuntur, vt cornu. Nam qui cornu secant & elaborant, emolliunt id igne, vt mollescat, possitque elaborari. Itaque ferrum, & aurum, & æs, & pleraque metallorum, inter indissolubilia dicũtur, quia soluuntur difficile. Ea ergo duritiem & consistentiam accepisse ab aqua & igne inquit Arist. Nam si ab igne nihil accepissent, sed solo frigore dens-

sata essent, multo facilius soluerentur ab igne, sed non soluuntur, nisi ignis valde excellens sit, ergo ab vtroque sunt densata, sed multo magis à frigido, vt ea quæ ad aquā pertinēt. Nā si magis ab igne essent dēsata, soluerētur potius ab aqua quā ab igne sed ab igne, difficulter soluūtur, ab aqua nullatenus, sunt igitur frigore magis densata, & ad aquam pertinentia. Meritò ergo Plato metalla dicit esse aquarum genera, id est, esse corpora ad aquam pertinentia, & frigore magisquam igne durata. Cornu vero nullatenus liquatur, scilicet, pertinet magis ad terram, & minus ad aquam, quare ad ignē perinde patitur ac testæ, scilicet emolitur primum igne soluente concretionem à frigido, soluenteque humidum in vapores. statim duratur magis, quia corpus habet terreum, aqueo absumpto. reliqua quæ de ferro dicuntur aperta sunt. cornu quidem ab aqua & igne concretum esse, non dubito. quia neutro soluitur, quanquam emolliatur. ferrum tamen ego quidem non solum ab aqua magis, sed ab ea solum densari putauerim. quanquā Aristo. contrarium innuit. Causam reddam in calce sequentis capitis, vbi dicam, quā causa soluatur tam

diffi-

difficile. interim sunt dicenda alia quædam. stomoma apud Plinium est genus quoddam sqãmæ æris, idem est apud Dioscoridem lib. quinto. verum hic de alio stomomatis genere sermo est, quod fit ferro puriori facto.

PYrimachus lapis ita liquescit vt ex eo destillet & fluat, den satum autem cum fluxerit, iterum fit durum.

PYrimachum lapidẽ esse coniicio, speciem quandã pyritidis, de qua Plinius disserit. 36. lib. cap. decimonono (est apud illum secunda pyritidis species) & Dioscorides lib. quinto capit. 134. is scilicet lapis à quo æs extrahitur. Ita appellatur, eo q̃ ab illo ignis scintillæ excutiuntur. Ille primũ liquescit igne, deinde liquescentes partes frigore gelatæ durescunt, fitq; æs. Nimirum hac arte metalla omnia è lapidibus extrahuntur. Habent enim omnia illa lapidum genera, quæ metalla continent, partes quasdam ad terram pertinentes, vt alii lapides, intra has, habent alias pertinentes ad aquam.

Ergo lapidibus in ignem iniectis, accidit, partes ad aquam pertinentes liquari, atq; destilare aut effluere, hæ deinde frigore cõcrescentes, metalla sunt. Terrę partes, quę fęces erant aquearum, aridiores relinquuntur.

ET molæ liquescunt vt fluãt, id autem quod fluit densatum, quod colore est nigrum, simile fit gypso.

IN antiqua versione, quam secutus est diuus Thomas, legitur, vbi & molæ liquescunt, molle liquatur, intelligit vero illie nomine molle, plumbum. Ego quidem scripsi molæ liquescunt, quia in omnibus grecis codicibus inueni καὶ αἱ μύλαι τήκονται. verumtamen non intelligo qua ratione modo dicat Aristo. καὶ αἱ μύλαι τήκονται id est molæ liquescunt, & paulo infra αἱ μυλίαι ἄλυτοι id est molæ indissolubiles. Accedit, quod molares lapides (nam hos significant hæc nomina μύλαι & μυλίαι) nõ possunt liquescere, sed durãtur igni, vsq; dũ cõminuũtur, nõ liquẽscẽtes. nec vero audiẽd⁹ est niphus quidã, dicẽs, esse quosdã lapides molares q liquescãt,

Notatur niphus quidam.

cant, quosdam qui secus, illos ergo dicere Aristotelem primo loco, hos secundo. Nam oportuit hunc, si modo enarrabat, ac non potius viciabat cartas, distinguere hos ab illis lapidibus, docereque, qui essent vtrilibet. Sed non fecit, affirmat ergo esse alios lapides hos ab illis, non ꝙ sciat, sed quod non possint esse iidem liquescētes & insolubiles. Cum igitur neq; ille sciuerit nec nos sciamus aliquos esse molares lapides qui liquescant, verisimilius est, vitiatos esse Grecos codices, atq; scriptum fuisse in antiquissimis, pro μύλαι, μόλιβδος. id est plumbum, illincq; fluxisse antiquam versionem, quam diximus secutum diuum Thomam. Accedit ꝙ, ea quæ dicuntur ab aristotele, vt minime quadrant molis, ita plumbo quadrant maxime, scilicet illud liquescit & fluit, & cum prius atrum sit, eo ꝙ terreæ in illo partes plus etiam habent terræ, quam quæ in aliis metallis sunt, separatione illarum, cum liquatur, albescit, imitaturq; colore gypsum. Verum rogabis cur cum plumbum grauius sit & plus habens terrę, quam alia metalla, ad ignem liquatur citius quam reliqua, cum antea dictum sit terrea ab igne durari, aquea emolliri? Certe plumbum

in iis partibus quas habet ad terram perti nentes, plus terræ habet, quam reliqua, tamen aqueas partes habet minus permixtas cum terreis, & minus densatas, id indicat sua mollities & flexibilitas, proinde facile eliquatur.

Lutum & terra liquescunt.

Liquescunt hæc à calido quia frigore densata erant, idq; fit cum humorem in se contineut.

QVAE sicco à calore densantur, alia omnino indissolubilia constant, alia per humorem dissolubilia. Vas quidem fictile & nonnulla lapidum genera, quæ per terram igni cõbustam producuntur, vt molæ indissolubilia sunt.

Dictum est hactenus, primum gen' insolubilium (id erat rerum quæ frigore & calore concreuerant) modo addit aliud, eorum quæ per terram igne cõ-

bustam

bustam producuntur. Scilicet eorum quę solo frigore densantur, & ad aquam pertinent, nullum est indissolubile, quantumuis concreuerit, sed eorum quæ ad terram pertinent, & igne vrente producta sunt (huiusmodi sunt vasa fictilia & multa lapidum genera, vt lapides molares) indissolubilia sunt. Quæ vero minus quam hæc vsta sunt, solui possunt ab aqua, vt sal & nitrum. sed de his dicemus statim. illud modo collegimus, duplici ratione posse fieri rem insolubilem: quanquam tertiam addemus capite decimo. Sed roges cur quæ ad terram pertinent, & igne densantur, possunt densari vsquedum insolubilia fiant, & quæ frigore densantur, quantumuis densentur, liquabilia manent? Certe hoc intelligi debet, de iis quę à frigore per se concreta sunt, & frigore non densante expresione humidi, sed cōstrictione partium. hæc enim sunt ad solam aquam pertinētia, ac proinde à me paulo ante dictū est, eorum quæ solo frigore densata sunt, & ad solam aquam pertinentia, nullum esse indissolubile. Nam frigore densante non per se, sed expresione calidi & humidi, nonnulla fiunt indissolubilia. ea scilicet à quibus multum humidi exhalauit

A frigore concreta, nisi id patiātur per se fieri possunt insolubilia.

vt [illegible]

exhalauit vt succinum, verum hæc nō pertinent ad aquam solum sed ad terram magis, nimirum quanquam densantur à frigido, non tamē per se, verum hæc cap. 10. dicturi sumus. modo illud vnum dicimus omnia frigore concreta, pertinere ad solam aquam, eaq; omnia esse liquabilia: de iis solum intelligi, quæ à frigore per se patiuntur, hæc enim non absumpto humido cócreuere. Calor vero nō aliter quam absumptione humidi potest densare, potest ergo densatio à calido eatenus procedere, vt quam minimum supersit humidi à frigore vero per se dēsante, non potest. Porrò, vt eorū quæ à calore densata sunt, liquatio fiat, opus est humido non minimo. non enim solum frigus posit humidum reparare.

Nitrum vero & sal solui possunt, non omni quidem humore sed eo quem frigus commitetur. Idcirco hæc ipsa omnia partim ab aqua partim ab aquæ generibus distabescunt,

ab oleo nõ item, frigidus enim humor calori ficco contrarius est. Itaque si alterum densabit, alterum dissolutionem afferet, quoniam hoc maxime modo contraria causæ rerum contrariarum sunt.

NItrum vero & sal solui possunt in aqua, quia ab igne deficcante sunt cõcreta, is tamen non tantum ea deficcauit, vt nô posint resolui, vt illa. Verum inquit Arist. hæc solui posse in humido, non tamen in eo quod calidum sit, sed eo quod frigidum. Nam ea densata sunt à calido ficco. id ergo humidum quod erit frigidum, erit omnino contrarium, & soluet, nam humidum calidum altera qualitate est cõtrarium, altera simile causæ densationis, puta calore simile humore contrarium. Ergo non soluet. Qua de causa inquit, sal oleo non liquatur. Certe ꝙ sal oleo non liquescit, experimento constat. Verum causam non esse quam Arist. reddit multis argumentis constat. Primo falsum

Arist. nõ redditidoneã causam cur sal nõ soluatur in oleo.

sum est, sal non liquari in humido, nisi sit frigidum. Nam in aqua calida, nō minus soluitur sal, quam in frigida, neque vero refert si dicas, aquę calidæ esse insitum frigus. Nam vt paulo ante diximus, aqua calida non aliter est frigida quam potentia, actu enim calida est, tamen res non operatur ea vi quam potentia habet, sed ea quã actu. Adde mōstratum à me iam esse, calorem non densare per se, sed per siccitatem quam inducit, ergo satis sit ad solutionem admouere contrarium causæ, quæ est per se, puta siccitati, causæ ex accidenti, nihil refert. Id fit alia ratione manifestum. Multa quæ ad terram pertinent & lapidea sunt in decoctionibus soluuntur, humore scilicet feruente. vt Gal. docet. 9. de simp. med. facultate cap. 48. de chalcyte & misy. Præterea falsum est oleum esse succum calidum. Est enim temperatum, nam si admouetur corpori optime temperato, neque calfacit illud neq; refrigerat, sed conseruat in ea mediocritate, quam illud habebat. Hæc docet Galen. 1. de simpli. med. facultate. Sed qua causa sal non soluitur in oleo? Certe quia is humor quem sal cō tinet, in quem resoluitur liquatione, est aqueus, quare male coit cum humore pin-

Oleū non est calidū

Cur sal in oleo nō soluatur.

[handwritten: ...l ... aquę idest partis terreis quę in aqua sunt. nam gui... calore ignis vel solis evaporat pars aquea ...]

gui, non ergo potest oleum gignere in sale humorem, quem ignis absumpsit, quin potius à modico eo quod superfuit in sale, repelletur, vt ab aqua oleum repellitur.

Cap. septimum.

ET certe illa tantummodo ignis opera crassescunt, quæ maiorem aquæ vim habent quam terræ, Coeunt quæcunq; ad terram refferuntur, propterea nitrum, sal, fictile, lapides, terræ potius opificia sunt.

NIhil noui hic docet Aristo. Sed resumit quod antea dixerat, Quæ cum ad terram & aquam pertineant, plus habent aquæ, quàm terræ (De his dixerat paulo ante mixta quæ humida sunt id est liquida) densantur etiam, vt lac. Quæ tamen plus habent terræ vt nitrum sal fictile & mola, coëunt ignis opera, atq; si mollia sunt, durescunt: sed non crassescunt.

OLei quidem natura maximam affert cõtrouersiam. Si enim magis ad aquam referretur quam ad terram, à frigore vt glacies coire deberet, sin ad terram à calore id præstandum esset, quemadmodum figulino in vase fieri solet. At nunc illud ipsum à neutro congelari videmus, ab vtroq; contra crassitudinem consequi. huius rei causam id prębet, ꝙ aëris plenum est, ac propterea in ipsa etiam aqua fluitat, aër enim ad summum contendit locum. Frigus igitur spiritum refrigerando, et in aquam mutando, crassitudinem affert, eoq; magis, quòd cũ & aqua & oleum inter se com-

miscentur, id quod conficitur, vtroq; separatim, crassius redditur. Crassitudo & candor tum ab igni tum à tempore in oleum inducuntur: candor quidē inducitur ab aqua respirante, si modo quidpiam inest: sed crassitudo, quoniam ex aëre aqua oritur, cum calor distabescit. Vtroque sane modo, ac per eandem rem, non tamen eodem modo, eadem solet prodire affectio. crassitudinem enim vtraq; ab re obtinet, duritatem à neutra, cum neque sol neque frigus ipsum oleum indurare possit, non solum quòd lentorem habeat, sed etiam quòd ad aërem pertineat. non desicca-

tur autem aqua, neque elixatur ab igne, quia non euaporat propter lentorem.

MERITO quis dubitet de olei natura, quod neque frigore neque calore concrescit, cum hactenus statutum sit, omnia corpora concreta pertinere ad aquam, vel ad terram atq; illa frigore, hæc calore concrescere. Verum ꝙ neutro illorum concrescat, causam esse dicit Aristoteles quod sit aëreum, id quod confirmat argumento à leuitate illius ductu, nimirum est succus supernatans in aqua, est ergo elementi humidi & leuioris aqua id est aeris, est igitur ad aerem pertinens. qua de causa à neutro densabitur. nam à frigido ea solum quæ ad aquam, a calido ea solum quę ad terram pertinent densantur. Cæterum vt a neutro densatur oleum omnino, ita crassitudinem illud accipere ab vtroque affirmat, à frigido, humore aereo densato & in aqueum mutato, à calido, absumpta aquea, si quam habet (qua etiam ratione dicit fieri album) ac tempore etiam, euanescente naturali calido, dicit aereas partes in aqueas abire, atq; ita crassescere

sescere oleum, Quare inquit vtroq; modo, idest, à calido & à frigido, ac per eandem rem, id est mutationem aereæ partis in aqueã, eadem prodit affectio, puta crassitudo, non tamen eodem modo, nam a frigido gratia contrarij extinguentis calidum, a calido, extrahente ac faciente euanescere calidum. Crassitudinem ergo (colligit) vtraq; ab re continet, duritiem, a neutra. Nã neq; sol neq; frigus oleũ ipsum indurare possunt. idq; duplici d causa, & qd substantia lenta est, & q nec ad terram neque ad aquam, sed ad aerem pertineat. Ex his inquit fieri vt si aqua & oleum commisceantur, id quod fit, crassius sit vtroq;, oleo scilicet seorsum & aqua. Nam aqua causam præstat crassitudinis oleo: eã nempe quam diximus, mutando partes aereas in aqueas, oleum etiam aquæ, suo lentore eius partes continens prohibensq; euaporationem, atq; ita extenuationem. Hæc sunt quæ Aristoteles docet hoc loco, quãquam obscure, & verbis non satis in ordinem digestis. Verum præter hanc obscuritatem quam verba ipsa præ se tulerunt, est alia quædam maior in rebus ipsis, de quibus proinde oportebit aliquid à nobis dici. Primum, quòd oleum à

frigore densari negat, ita velim intelligi, quod difficile densatur, nam posse quidem id pati oleum aliquando, experimento constat in regionibus frigidis, vbi aliquando oleum ad tantam densationem venisse accepimus, vt fracto vase, oleum illius figuram magna cum duritie retineret, frangereturq; per frusta. Verum id multo rari⁹ accidere oleo quàm aquæ, est verissimum. vt verumetiam est multo citius quàm aquam frigore incipere illud crassescere. causa est, ꝙ est substantiæ aëreæ nam id præter leuitatem cuius Aristo. mentionem fecit, indicat facilis illius inflammatio, nam si eius humor aqueus esset ac non potius aëreus ignem extingueret, tantum abest vt augeret. est itaq; aëreę substantiæ cui tardius accidit densari vsq; ad duritiem, citius verò crassescere. Nam aquam videmus sæpe concrescere in gelu, crassescere vt supra dictum est non potest, aër contra, facile fit caliginosus, nebulosus, & mille modis crassus. durum nunquam vidi, neque putauerim fieri posse, quin in naturam aliam prius migrauerit, aërem inquam solum, nam aërea quędam pati id posse, quamuis rarò, dixi nuperrime, Verum inquit Aristoteles, crassescere

oleum

oleum frigido, quòd aëreæ partes in a=
quam commutentur, ego vero si id ita fie
ret, perinde putauerim euenturum, ac si-
quis in oleum aquæ aliquid instilet, qua=
re densatum frigore oleum non sine cre-
pitu inflāmaretur, neq; tam facile. Ego igi
tur aliam causam huius rei reddiderim.
Oleo sunt, vt Theophastus docet, variæ
partes est tenue quoddam & aqueum ex
crementum. est fæx crassa, & pars me-
diocris. quam substantiam olei possis pro
prie nuncupare. Has calor distinguit ac se
parat, vt alia omnia substantiis diuersa. fri
gus contra, absentia caloris conturbat, ac
commiscet fęces cum reliquo oleo. vt er-
go conturbatæ ac crassæ redduntur vrinæ
frigore ambientis, ita oleum putauerim.
Iam vero quod de modo quo calor facit
olei crassitudinem Aristoteles inquit lon
ge est improbabile, Quid enim inquit? Ca
lore & tempore extingui internum cali-
dum ergo fieri frigus, ac ita ex aëreis par-
tibus aqueas. quid? an non calorem exter
num extrahentem internum calidum, hu
midum quoque euocare ac dissipare pau
lo supra verissime dixit ipse Aristoteles?
Tempore nonne res refrigerantur arescē
tes? Ergo quod calore aut tempore refri=

De causa qua oleū frigore crassescit refutatur sententia Arist.

Causa qua oleū frigore crassescit

Improbabilis assertio Arist.

geratur; non potest fieri aqueum, quin potius ad terreum deuoluitur. Iam vero cur consumptione aquæ dicit fieri oleum album? an aqua est nigra? an alterius coloris omnino? Preterea si consumptio aquę facit album, generatio nouæ aquæ faceret nigrum, non ergo si calor aut tempus generando ex accidenti aquã redderet crassum, posset simul & crassum & album facere. Neq; vero quod huic argumento respondet Niphus quidam est satis. nimirũ aquam absumi in partibus extremitatis generari in partibus immis. Nam si oleum ascendit per aquam, non est uerisimile aqueum aëreo innatare, non erat ergo in extremitatis partibus, aqua illa quam dissipauit calor. Præterea quantumuis sub olei quibusdam partibus generari humorem aqueum intelligas, efficeret in oleo speciem nigritiei (si modo id posset) cum olei substantia pellucens sit. Qua ergo ratione oleum fit igne & tempore album & crassum? Certe igne, non quocunque, sed lento, nam ad magnum ignem potius attenuatur, & inflammatur. Sed vt docet Galenus libro secundo de simpli. medi. faculta. capite decimo octauo in sole feruente, vase lati oris, pleno oleo deposito, &

Refutatur niph' quidam.

Vera ratio dealbandi oleum.

310

tó, & eo vehementius conturbato, aut subiectis vasi oleum continenti calidis cineribus, aut nucleis oliuarum, aut frumento, circumcirca positis, aut aliter modico calore facto, fit vt oleum euadat album & crassum & dulce, expersque mordacitatis. Quia oleum ipsum succus est albus, et pinguis, dulcis, ac lenis, non mordens. habet vero excrementa duo, alterum tenue, quod est serosum, ruffum, & mordens: alterum crassum, fæci simile. consumpto ergo igne aut sole, tenui illo excremento, ac eo quod mera fex est excreto, reliquis partibus melius permistis. fit oleũ albũ crassũ & dulce. verũ cũ ignis est maior, plus extenuat inflãmando, q̃ ad crassitudinẽ deducat, absumendo. Tẽpore idẽ fit, quod lento igne, ac multo melius. Nimirũ accidit tẽpore oleo maturitas quędã, vt vino & aliis succis solet. Illud excrementũ tenue et ruffũ, est humor inutilis, q absumitur maturatione, fęx etiã residet, in reliqua substantia. crassum miscetur cum tenui, fitq; ita, quale diximus. Verum dices, aquam constat esse tenuiorum partium quàm oleum (nam magis penetrat, & in minutiores partes siccatur) non ergo oleum est aëreum, sed terreum potius.

Atque eadem ratione, excrementum illud aqueum, non videtur posse esse tenuius oleo ipso. Sed responderim, oleum habere aëreum humorem, sed non sine terra, qua crassescat plus aqua. Nam quanquam ratione aëris videtur tanto tenuius fieri debere aqua, quanto ratione terræ fit crassius, atque ita euadere saltem non crassius tamen monstratum à me antea est, aquam & terram plus præstare rebus concretis ad corporaturam, aërem & ignem præstare ad vires, nō tamē adeo ad corporaturam His adde modo, terram multo plus præstare ad corporaturam, quàm aquam, & ignem multo plus ad vires ipsarum rerum, quàm aërem. Ergo nihil mirum excrementum illud quod totum fere est aqueū ac serosum, & aëris habet multo minus, tenuius esse, oleo ipso, qđ vt plus multo accipit aëris, ita accipit terrę multo plus. Scire expedit rursum, quo modo cū paulo supra ab Aristotele ipso dictum sit omnia concreta ad terram aut aquam, aut ad vtrunque pertinere, modo dicat quędam, vt oleum pertinere ad aërem, hoc declarabimus paulo infra, hoc ipso capite.

Quæ

QVAE vero ex commixtione aquæ & terrę coalescunt, digna sunt quæ pro alterius abundantia dicantur. Nã quoddã vini genus pinde crassescit vt mustum, quod aqua è rebus eiusmodi omnibus quę ta siccantur effluat, & disperdatur. Aquam esse inditio est, quod vapor in aquam coit, si llam colligere volueris. Ac terræ quidem asſignandum est, q nonnullis rebus ex quibus vapor ab igne elicitur, aliquid supersit. Veruntamen quædam ex terra & aqua commixta, vel à frigore partim crassescunt, partim stringuntur, vt probauimus. facultatem enim habet

 non

non modo gelandi, & induran di, sed crassitudinis & iam faciendę, cum pręsertim aquā gelet ac induret, aërē vero immutatione in aquā, crassum reddat

RVrsus Aristo. docet quædā posse crassescere & indurari, quædā posse indurari ac constringi, tamen non crassescere. Dictum erat prius aquā solam posse concrescere frigore, tamen non crassescere aliqua ratione. Hoc idem accipiens modo, addit, eorum quæ ad terram & aquam pertinent, quædam merito ad hoc, quædam ad illud referri, vtrum magis abundauerit. Ac dici potest res aliqua aut magis terræ quam aquæ vt fictilia, aut magis terræ quam res alia vt vinum nigrum magis est terrę quam album, ergo quo res aliqua magis est terræ quam alia, eò magis crassescit igne, quàm illa, verum non eo induratur magis frigore. Proinde inquit est quoddā vini genus (quod vinum intelligat haud satis scio, archadicū dicūt expositorū quidā. Illud constat esse aliis crassius) quod crassescit ad ignem perinde

vt mustũ cũ ex eo fit sapa. Scilicet ignis facit ex illis expirare aquã, atq; quę restat terra crassitudinis est causa. Aquã enim esse id quod expirat, experimento, inquit, potest explorari, collecto eo vapore qui expirat, fit enim rursum cõcrętione aqua. Verũ hæc frigore dẽsantur, & calore crassescunt. Veruntamen alia quædã ad terram & aquam pertinentia, à frigore densantur simul & crassescunt. neq; id est mirum, cum indicatum sit frigus vim habere constringendi aquam, & densandi aërem, ipsum in aquam commutando. Verum videtur Aristo. ineptè colligere. Nã si dixisset, quædam eorum quæ ad aërem & aquam pertinent, à frigore partim astringuntur partim crassescunt, quia aquam constringit, & aërem crassum reddit in aquam mutans, recte sanè, sed dixit quędam eorum quæ ad terram & aquam pertinent, quid ergo facit aërem in aquam mutari, ad terram & aquam? Dixit nuper oleum crassius esse aqua, quia cum humore aëreo habet terræ & aquæ mixtionem. Illud ergo ad tria quodam modo refertur, & dictis rationibus, à frigido possit partim constringi partim crassum fieri. Aristoteles ergo

ergo non omnia ad aquam & terram pertinentia, hæc pati à frigore his de causis dicit, sed aliqua. nimirum quæ habent aëreas partes, quæ possint abire in aqueas. Quanquam hunc modum crassitudinis inducendæ nõ adeo probauimus in oleo, aliis tamen in rebus posse accidere, indicat ipse aër, qui ita crassescit, transiens inquam in aquam. Verum hæc ex sequentibus fient apertiora.

CONgelationem certe siccationem quandam esse iam ante docuimus. Quę igitur frigoris opera non crassescunt sed gelantur, ad aquam potius referuntur, vt vinum, vt lotium, vt acetum, vt lixiuium, vt serũ. Contra quę per ignem, nõ euaporantia crassescunt, partim ad terram, partim ad aquam, & aerem communiter pertinent.

Mel

Mel opus est terrę: oleum aëris, & aquę: sal & sanguis communia aquæ & terrę, ad terram tamen maxima ex parte plus referuntur, qualia etiam habētur humorum genera, ex quibus nitrum & sal coalescunt. lapides quoque nōnulli ex coactis succis producuntur.

DOcuit antea Aristoteles, quæ congelantur quodammodo siccescere. estque à me explicitum, quatenus id verum sit, & quatenus, secus. Repetit etiam nunc quod paulo supra dixerat, ea quę frigore gelantur, sed non crassescunt, ad aquam pertinere, nimirum aqua non crassescit. Exemplo sunt lotium acetum, lixiuium, serum, & vinum intellige tenue. Nam dixerat paulo ante, esse quoddam vini genus crassescens, vt mustum. Vbi dicit, contra quę per ignem crassescunt nō euaporantia, partim ad terram, partim ad

aquam

Enarratio vulgaris & falsa. aquam & aërem referuntur: intelligunt enarratores vulgares, quæ non euaporantia, id est non emittentia vaporem crassum, quo collecto aqua fieri posſit, vt diximus accidere musto, & illi vini generi. Ducuntur in hanc enarrationem, quantum intelligo, videntes fieri non posse, quin ex mele & oleo cũ crassescunt igne, vapor aliquis prodeat. Verum falluntur. nam si Aristoteles diceret, ea quæ densantur ab igne non emittentia aqueum & crassum vaporem, partim ad terram, partim ad aquam & aërem pertinent, innueret, quæ talem vaporem emittunt, & si crassescant igne, non esse terræ, aut aquæ & aëris, at vero monstratum antea erat ab eodem, mustum ad terram pertinere. *Vera enarratio.* Non ergo is est verborum Aristotelis sensus. Quis ergo? certe non alius, quàm, ea quæ ab igne non dissoluuntur in vapores, vt aqua, & vinum, & lotium (hæc sunt quæ supra difinierat, dicens, in quibus sine succi lentore nihil aut tenue modicumque, subsidet. Hæc enim si quis velit igne crassa facere, prius absumi faciet) sed crassescunt, partim ad terram partim ad aquam, & aërem com-

communiter pertinere. Exemplo sunt mel, quod pertinet ad terram, oleum, quod ad aërem & aquam, lac & sanguis, quæ ad aquam & terram pertinent. mel certe cum quadam aqua ad terram perti net. quod illud euidenter declarat quòd succus est, & à frigore duritiē accipit nonnunquam. Verùm caue hoc loco intelligas, illa aliquando pertinere ad terram solam, aliquando ad aquam & aërem communiter, sed partim ad terram, partim ad aquam & aërem, id est, partim ad terram & aquam, aut aquam & aërem. nam mel non ad solam terram pertinet. Accedit quod ipse Aristoteles cap. decimo. repetens hanc sententiam, hæc omnia communia vocat, id est pertinentia ad duo elementa, idque his verbis, quæcunque à calido crassa fiunt communia sunt. Oleum etiam habet terram. nam aliter non vsqueadeo densaretur mel etiam habet nonnihil aeris; verum multo plus terræ. nam in aqua descendit, oleum habet contraria causa multo plus aëris. Ac, vt semel dicam, videtur omnia dulcia satis multũ habere terræ, & pinguia aëris. lac etiã & sanguis ad aquã & terra

Mel non pertinet ad solam terram.

Omnia fiunt dulcia terra, & pinguia aëre

terram pertinent, & causa terræ magis dẽsantur, quàm aquæ. Nitrum etiam & sal referuntur ad terram, vt supra indicatum est; & eodem modo lapides quidam qui generantur ex succis.

QVam obrem nisi serum eximatur, ab igni decoctũ comburitur, terrena vero pars ab succo, aut coagulo infusso cogitur, si decoxeris vt medici faciunt, qui coagulum lacti indentes serũ à caseo separant, quod quidem separatum non postea crassescit, sed more aquę comburitur, quod si lacti caseus defuerit, aut parum fuerit, illud sane ad aquam magis pertinebit, & ad alendi vsum minus idoneum erit. Similis ratio sanguinis, nam

crassescit, quod refrigeratus sic cescat, qui nō coit, vt ceruinus, is aquæ naturam magis sapit, & frigidissimus est, ac propterea fibris caret. fibræ enim terræ opera sunt, solidæque consistunt, quapropter illis demptis nō coit aut densatur. Quod idcirco fit, quia non siccatur, aqua enim superest, vt lacti post extractum caseum. facit fidem sangui, morbidus qui nulla ratione coire patitur, nam saniosus est, hoc autem pituita & aqua, quod incoctum, ac inuictum à natura sit.

EX dictis nuper constat, cum serum lactis sit aqueum, & reliquum lac habeat bonam partem terræ, nisi serum ex-

imatur prius, fore cum lac coquitur, vt serum vratur, id est absumatur, ab igne, terræ verò pars cogatur, ac ita lac crassescat. Quod vero propter partes terreas lac crassescat, constat vel eo quòd arte fieri videmus, quòd inquit, medici infundentes (hæc hodie faciunt seplasiarii, & medici fieri iubent, cùm opus est) coagulum, lac faciunt concrescere. Nimirum, quia coaguli partes crassæ & terreæ sunt, & coire cum lacte natura idoneæ. Itaque faciunt lac coagulari, & serum per se effluere, effluens verò serum per se, absumitur, nullatenus crassescens. Addit quòd si lac est sine caseo est minus aptum crassescere, & est tenuius, & ita minus nutriens. Huc respicientes, suadent medici eligere lac infanti quod neque nimis fluxum neque nimis consistens sit, illud enim habet seri, hoc lactis plus quàm oportet. ac proinde illud parùm nutrit, hoc crassis succis replet infantis corpusculum, quod priori est multo grauius malum. Verum hæc sunt alterius loci. Est quod aliquis dubitet, qua ratione fit, vt coaguli infusione lac coaguletur, tamen

Qua causa infusione coaguli lac cōcrescat

Quale lac eligēdū sit infantibus.

men ad soluendum lac coagulatum in ventriculo, omne coaguli genus maxime leporinum adeò à Galeno commendetur, ac cum eo ab aliis omnibus probatis autoribus? Coaguli certe infusione lac coagulari mulierculæ etiam & pastores sciunt. id enim quotidiano experimento habent compertissimum. verum ideo fieri, quòd crassum sit, & congener lacti, indicatum est iam à me, superest ergo alterius euentus causam reddere. Coagulum repositum, tempore acrimoniam comparat, vsqueadeo, vt illo vereatur Galenus vti ad sanguinis deiectiones, quanquam alii medici ad eum vsum illud commendauerant. Acria omnia calidiora sunt non acribus, ac proinde facilius à calore conficiuntur, reliquis paribus in modo substantiæ suarum partium. sunt etiam acria, incindentia. Ergo coagulum in ventriculum subiens, cum coagulato lacte, vt cum congenere substantia coit, vt acrius, illud incindit ac comminuit, atque eadem ratione qua est acrius, calore ventriculi facilius conficitur, ac reliquum secum confici facit.

Qua ratione vsus coaguli sit vtilis ad coagulatum lac in vëtriculo soluendum cum soleat coagulare.

cit. Quare constat tunc coagulum iuuaturum in affectione dicta, cum ventriculo est calor valens id terere, alioqui magis onerare. Eadẽ inquit Aristo. ratio sanguinis est q̃ lactis. nimirũ sanguis coit causa crassarum & terrearum in eo partiũ cum frigescit, qui vero sanguis tenuis nimis est ac nõ coit, quia aqueus est id habet, minimeque habet crassas partes, sed est aqueus & saniosus. quod quidam sanguis natura habet, vt ceruorum & damarum (hac causa illa esse timida animantia docet idem Aristot. secundo, de partibus animalium capit. quarto.) qui non coit etiam si effundatur. Id vero eo fieri quod aqueus sit, inquit indicare sanguinẽ morbidum, idest, corruptum qui cum saniosus est factus non solet coire. Non ergo minimum corruptionis sanguinis indicium est, quod effusus, aut collectus vasculis, non coeat, immo vero magnum, indicansque sanguinem in saniem esse versum corruptione. Nam cum seri copia sine reliqui sanguinis corruptione erumpit, non omnino non coit, sed modicum quiddam in medio vasculi coit, cui innatat multum seri expressi, vt è lacte solet.

Quando cõferat coaguli vsus infantibus & qñ obsit.

Sanguis nõ concrescẽs quid indicet.

Hic

Hic notatum velim, non bene colligere Aristo. lib. citato de partibus animalium capite tertio. si sanguis refrigeratus densatur, eum subiecto, idest substantia propria, esse frigidum & siccum. Nam vt docet Gal. primo de simpliciũ. medic. facult. cap. decimo octauo. partium crassities adeo coagulationem adiuuat, vt multa etiam feruentia adhuc concrescere frigore videantur, & res satis calidæ vt resinæ & vitumen. Itaque in quibus partium crassities est, minimum frigus est satis, aut minima caloris remissio ad concretionem, itaque vere hic dicit, sanguis crassescit, quod refrigeratus siccescat. tamen male illic colligit frigidum & siccum proinde esse. Verum de sanguinis temperamento scriptum à me est lib. 1. Contro. cap. 15.

Notatur sententia Aristot. de sanguinis tẽperamento.

CVR autem quædam dissolubilia sunt vt nitrum, quædam indissolubilia vt fictile, & indissolubilium cur nonnulla emollibilia, vt cornu, nonnul-

la inemollibilia, vt fictile & silex causa est, quòd rerum contrariarum causæ subsunt contrariæ. Itaque si res coeant, & frigore ac siccitate indurentur, necessario calore atque humore dissoluuntur: propterea igni & aqua id fiat necesse est, hæc enim contraria sunt. Aqua dissoluuntur quæ igni solum concrescunt: igni dissoluuntur, quę aqua solùm stringuntur, vt ea potissimum indissolubilia consistant, quibus contigit vtraque ab re congelari. Illa nimirum sic redduntur, quæ calore ante affecta, deinde frigore stringũtur. In his enim ipsis accidit postquam calor humo-

rem in vaporem expressit, vber rimam humoris copiam rursus à frigore ita comprimi & densari, vt humori omnis intercludatur via: & ob eam rem, neque calor ea soluit, quòd sol uere consueuerit ea, quæ à frigore tantummodò gelentur, neque aqua. hæc enim non discutit quæ à frigore stringũtur sed quæ duntaxat sicco à calore compacta reddantur.

¶ Dicta sunt hęc omnia prius & enarrata.

FERRVM à calore liquefactum, frigore induratur. vt ad concrectionem vtraque re opus ei sit, ideo solui non potest.

Ferrum nullatenus concrescit calore.

FErro nihil præstat calor ad cõcretionem, quantum ego intelligo, quamuis contrarium videtur Aristo. hoc loco & paulo superius innuere. Nam soluitur à calido vehementi quodcunque ferrum idem vero non potest esse eidem eodem modo contrariorum causa, sed solo frigore densatur. Verum quod hactenus partim dixi, partim in hunc locum distuli, modo addam. Aristo. visus est duplicium rerum quæ insolubiles sint mentionem fecisse, earum quæ vtroque densantur vt fictilia & cornua, & quidam lapides (hæc simpliciter sunt indissolubilia) & earum quæ non nisi à vehementissimo calore soluuntur hæc, quantum ego potui ex illius verbis alioqui obscurissimis eruere, sunt quæ ab vtroque concreta sunt, sed non ab ambobus equaliter, sed ab aqua multo plus, ab igne minus. Ego vero dixerim simpliciter insolubilia ea tantum esse quæ ab vtroque densata sint, vt ossa & fictilia & cornua siue equaliter siue inequaliter. nam nihil refert, modo vtrunq; sit causa cõcretionis, tamẽ difficile solubiliũ duplex genus, quoddam eorum quæ à maximo calore den-

densata sint, ac proinde plurimum humidi amiserint, vt quidam lapides, quodam eorum quæ à frigore dēsata sunt, sed sunt admodum crassarum partium, huiusmodi sunt ferrum & metalia pleraq;. Nam cũ indicatum à me prius sit, quãto res est crassiorum partium, tanto cæteris paribus minori frigore indigere vt concrescat, cõstat tanto eam indigere maiori calore vt soluatur. Ergo ferrum quandoquidem minima caloris remissione concrescit, maxima caloris intensione indigebit vt soluatur. Hac itaq; de causa difficilius soluitur, non quòd ab vtroq; concretum sit. nam illi nunquam fit causa concretionis sed solutionis calor, qui vbi tantus est, valet soluere; vbi minor, non valet. tamen non cogit.

Qua ratione ferrum sit difficile liquatu.

LIgna terræ atque aëris opificia sunt, propterea cremabilia, non eliquabilia, aut emollibilia sunt, & in aqua fluitant extra nigrum hebenum, quæ sane haud fluitat, alia maiori aë-

ris copia constant, ex nigra porro aër difflatus est, maiorq; terræ vis in eadem ipsa insidet.

Dioscorides libro primo cap. 131. hebenum optimam, nigram dicit. esse nullos venarum discursus habentem leuem, vt cornu, ac apparenté densam cum frangitur, & adstringentem. Hæc omnia signa sunt magnæ copiæ terræ ac minimæ aëris. merito ergo aquæ non innatat, vt ligna reliqua. Sed perpende, Aristotelem, quanquam proposuit paulo ante omnia mixta ad terram aut aquam pertinere, tamen deinde quædam dixisse pertinere ad alia elementa, vt ad aërē & aquā, & ad aërem & terram. Quare vere nos diximus, non in omnibus mixtis redūdare terram aut aquam, neque id sensisse Aristotelem sed corporaturam, atque agglutinationem esse ex aqua aut terra, tamen vires quamplurimas accedere ex aliis. quare si de concretione aut eliquatione loqueris, ad terram aut aquam aut ambo omnia referes, tamen si, præter concretionem vires etiam vis considerare, inuenias mul-

Hebenus cur aquæ non innatet.

ta ad alia elementa pertinere, aut ad ea solum, vt ea solum eminet, aut cum horum aliquo. Quare ex aqua, terra, aëre & igne quibus omnia constant, hæ omnes coniugationes fieri possunt. aquæ & aëris, aquæ & terrę, aquæ & ignis, ignis & terræ, aëris et terræ. nam aëris & ignis nullum corpus est habens cōsistentiam, nisi forte exhalatio quæpiam, quanquam ea videtur dicenda potius ignis solius. Aquę & aëris vt oleum, aquę & terræ vt lutum & lac, aquæ & ignis vt acres & vrentes succi, ignis & terræ vt medicamenta dura & crassa impense calida vt castoreum & bitumen. Aëris & terræ vt ligna omnia, præter hebenum nigram, quæ ad aquam & terram pertinent, & ad terram multo magis. Nam hoc quoque licet perpendere in horum quocunque quod ad duo elementa refertur, ad vtrum magis, aquam & terram cognosces crassitie & concretione & liquabilitate aut illiquabilitate, ignem & aërem leuitate & calore potius.

Fictile

FIctile ineliquabile est, quod igni siccescens paulatim concrescat, nullos enim aqua ad illos patefactos habet aditus, per quos flatus tantummodo exierit, neque ignis dissoluit, quippe qui coagmentare illa soleat,

ADDIT modo Arist. dictis rationẽ aliam; qua quædam non dissoluuntur aqua, nimirum ꝙ habeant angustiores meatus quàm vt illos posit aqua subire, exemplo inquit esse fictile, quod eo non dissolui dicit, ꝙ per illius poros aqua non posit ingredi, cum per eos non aqua, sed solus flatus potuerit inter coquẽdum exire. Verum respondet tacitæ obiectioni, cur ergo ignis non dissoluit fictile, cum tenuior sit flatu ac proinde posit multo melius ingredi, quàm aër. Plato in dialogo de natura quædam non dissolui ab igne dicit, eo ꝙ latiores habeant poros quàm vt ignis posit in illis hęrere, sed per capaciores meatus sine vlla violentia per meat.

Refutatur Platonis respõsum.

meat. ergo fieri posset vt fictile haberet poros angustiores quàm pro aqua, latiores quàm pro igne, quare, à nullo dissoluatur Verum hæc Platonis doctrina insistit illi dogmati, quod supra refutauimus, de figura triãgulorum quibus constent elemẽta. non sane ignis & aqua dissoluunt quædam secando aut scindendo aut frangendo, sed vt de sententia Aristotelis dictum est. Melius ergo respondet Aristoteles. Ignis ea non dissoluit, quippe qui coagmentare ea soleat, accipiens scilicet, non posse ignem rei esse illi causam solutionis cui soleat esse causa concretionis. Sed interim nota bene nos antea docuisse ignem non coagmentare ferrum, quippe quod dissoluat.

QVID congelatio & eliquatio, atque per quod qualitates, & quibus in rebus fierent, iam præcepimus.

*

Cap.

Cap. octauum.

EX his manifeſtum eſt à calido & frigido coagmentari corpora. hæc autem craſsitudinem inducendo, & cogendo opus ſuum peragunt, quoniam vero ab his formantur, in omnibus eſt calor. In quibuſdam autem & frigus, quatenus deficit. Quare cum hæc ſint ad agendum, humor autem & ſiccitas ad patiendum participabunt illis omnibus, ea quæ communia ſunt. Ergo ex aqua & terra ſimplicia corpora conſtituuntur, & in plan-

tis & in animantibus, & metalla vt aurum & argentum, & omnia alia huiusmodi, quæ ex eisdem constant, & expiratione quadam ab vtraq; expressa, vt alio loco dictum est. Hæc igitur omnia differunt mutuò, & iis proprietatibus quas habent ad sensus, & potentiis aliquid agendi. album enim & boni odoris, & sonorum, & dulce & calidum & frigidum potentia sensuum aliquo modo afficiendi sunt talia. Tamen aliis propriis passionibus quæ à patiendo dicuntur. Dico autem vt liquabile & concretile, & flexile & alia omia huiusmodi. Omia enim huiusmodi sunt patibilia

quemad-

quemadmodum humidum & ſiccum. His quidem differunt os & caro & neruus & lignum, & cortex & lapis, & quodcunq; aliud ſimpliciū & naturalium corporum. Dicamus ergo primum numerum eorū quæ per potentiam & impotentiam dicuntur. Sunt autem hęc concretile inconcretile, liquabile non liquabile, emollibile non emollibile, tinctile non tinctile, flexile non flexile, ruptile non ruptile, fragile non fragile, impreſſile non impreſsile: formabile non formabile, compreſsile nō compreſsile, tractile non tractile, ductile non ductile, fiſsile non fiſsile, diuiduū indiuiduū

lentum friabile subactile non subactile, vstile non vstile, suffitui aptũ, suffitui ineptum. Plurima quidem corporum ferè his passionibus differunt. Quã autem vnumquodq; horum habet facultatem dicamus.

CVM Arist. adhuc locutus sit de modo quo mixta corpora sunt compacta, atq; de duro ac molli, de liquatione ac concretione, incipit enumerare passiones omnes mixtorum quodam ordine. Differuit autem hactenus de duro & molli, liquatione & concretione, ꝙ quanquam passiones etiam hæ sint in earum numero comprehendendę, vt ipse sermo faciet palam, oportuit tamen ad sequentium intellectionem, illa prępmitti; quia scilicet illæ primæ passiones sunt, quæq; ex ipsa mixtione elementorum primum proficiscuntur; quo fit vt reliquarum causę ab ipsis manent. Repetens ergo quæ monstrata hactenus sunt, ita colligit, corpora omnia mixta calore aut frigore coalescũt,

nam calor & frigus aut crassitudine aut concretione constituūt corpora, calor ergo in omnibus ita circūscriptis reperitur, & frigus, quatenus calor deest. nam constat in re quacunq; tantum abundare contrarij alicuius, quantum alterius deest, atq; tantum deesse, quantum abundat. cum ergo nulla in re mixta sit summus calor, in nulla deerit aliquod frigus. Itaq; habent omnia mixta calorem & frigus, sed indicatum est has esse virtutes agendi, ergo adsunt eis potentiæ patiendi (hæ sunt humor & siccitas) ergo constant omnia calido frigido humido & sicco. Hæc compositio, quæ rei cuiusq; est temperamentum, partium simplicium, quæ homiomeres appellantur, est perse: compositarum verò ex accidenti, & per alias. Nam vt compositæ partes mixtorum constant simplicibus, ita simplices constant elementis primis, calido inquam frigido humido & sicco. Proinde (vt à medicis est receptissimum) partium compositarum est structura simplicium temperies, passiones ergo quæ ex structura nascentur, erunt partium compositarum, cuiusmodi quæ ad bonam aut malam compositionem spectant, quæ verò ex temperamento, cuiusmodi sunt de

quibus

quibus incipit Aristoteles differere, quæ scilicet consistunt in modo substantiæ, sunt partium simplicium. proinde Aristoteles harum solum facta hoc loco mentione inquit, simplicia omnia siue animalium partes sint vt os, neruus, cartilago, arteria, & vena, (sint enim hæc nobis pro exemplis) siue stirpium vt cortex lignum fibra, & medulla, siue sint metalla vt aurum & argentum, constare ex terra & aqua (scilicet ab his accipiunt corporaturam & concretionem) constare etiam hæc duplici spiratione, alia vaporosa, alia fumida (vaporem & exhalationem vulgo vocant) inquit, alio loco esse demonstratum & modo accipi debere ad sequentia. Itaque corpora simplicia commissis aqua & terra fiunt, vt massa aqua & farina. Verum hæc non fiunt per se tota compacta, sed plena ocultis poris, qui vacui sane non sunt (id enim monstratum est. 4. libro de motu capit. 9. ab Aristotele) sed vt paulo supra ego dixi: tenuia permeant per crassa: tamen non omnibus rebus illi pori sunt eadē substantia pleni, sed quibusdā vapore, quibusdā exhalatione. Nimirum duæ hę substātię per corpora oīa penetrāt ac maxime per terrā

prme + clare.

quarum concursu cum terra & aqua (non sine igne & aere quę potestate saltem sint) mille rerum species, vt lapidum & metallorum genera procreantur. His omnibus acceptis procedit Aristotelis ratio. Cum ita constent res mixtæ, habeantque vires agēdi & patiendi, calorem inquam frigus humorem & siccitatem, habent quoq; ex illis orta affectiones quasdam, quibus in res alias aliquid possunt agere, quasdam per quas aliquid possunt accipere. Illię sunt qualitates omnes, quibus possunt sensum aliquem afficere, vt colores, odores, sapores, soni, & quę tactu percipiūtur: colores albus, palidus, ruffus, flauus, ruber, viridis, liuidus aut niger, odores, gratus aut ingratus, sapores, accerbus austerus accidus dulcis sallus acer aut amarus, soni, acutus aut grauis, quę tactu percipiuntur, vt calor frigus, humor, aut siccitas, durities aut mollities, asperitas aut lenitas, grauitas aut leuitas. (dicuntur enim hæc patibiles qualitates, ꝙ ab illis sensus patiat̃) aliæ affectiones sunt numero. 18. quibus corpus est, concretile aut inconcretile, eliquabile aut ineliquabile: tinctile aut non tinctile: flexibile aut non flexibile: comminuibile non comminuibile: fragile aut non fragile: impressile

presſile aut non impresſile: formabile aut non formabile: compresſile aut non compresſile, tractile aut non tractile, ductile aut non ductile fisſibile aut non fisſibile: diuiduum aut indiuiduum, lentum aut friabile: ſubactile aut non ſubactile: vſtile aut non vſtile, ſuffitui aptum aut ineptum. Hæc ſunt accidentia quibus corpora omnia diſcrepãt aut ſimilia ſunt. de quibus omnibus diſſeret modo Ariſtoteles, ordine diffiniens ſingula, ac docens qua quodq; illorum cauſa fiat,

DE concretili quidem & inconcretili, liquabili & non liquabili dictum eſt prius vniuerſe, eadem tamen modo recenſeamus, corporum enim quæ concreſcunt & durantur, alia quidem à calido id patiuntur, alia autem à frigido, à calido quidem deſiccante humidum, à frigido autem calidum extrahente. Quare alia humidi

penuria; alia calidi hoc patiun tur. Quæcunque aquæ sunt, ca lidi, quæcunque terræ, frigidi. Quæ ergo humidi penuria, ab humido liquãtur, nisi ita con-creuerint vt minores poros ha beant aquę mollibus, vt fictile. quæcunque autem non ita, o-mnia humido soluuntur, vt ni-trum & sal & terra ex ceno. Quæ autem calida priuatione; à calido soluuntur, vt glacies, plumbum, & æs. Qualia ergo concretilia & liquabilia & illi-quabilia sint dictum est. incon cretilia etiam sunt, quæ aqueũ humorem non habent, neq; a-quę sunt, sed potius calidi & ter ræ, vt mel & vinum dulce. fer-

uentia enim quodã modo sunt inconcretilia etiã, quæ aquam quidem habent, sint autem magis aëris vt oleum & argentum viuum, & si quid est lentum vt gluten & pix.

TOta hæc est repetitio eorũ quæ de cõcretili & incõcretili dicta sunt, proinde indigẽt eisdẽ animaduersionib⁹, q b⁹ antea vsi sumus. Incõcretilia ego hic dici nõ intelligo quæ omnino non possint concrescere sed quæ difficile. Nam mel calore durescit in quibusdam itriorum generibus, atq; id non difficile patitur. Nam vt dictum est ab ipso Aristotele ad terram pertinet, verum à frigore concretum, fit difficile, causa interni caloris, quem habet. Qui tñ calor quando cum terra iungitur concretionem à calido non ita impendit. nam & vinum crassum posse calore densari, antea docuit ipse autor. Itaque nec mel nec vinum quodcunq; est calore inconcretile, sed frigore difficile concrescens. Quare oportet multa eorum quæ dicuntur ab Aristote-

Attentè oportet legi quæ scribit Arist. & cum distinctione multa, alioqui falsa & pugnantia videbuntur

le attentè legere, & diligenter distinguere, ne euadant falsa, & pugnantia dictis. Quod tamen suorum enarratorum nullum video præstare. verum si quis nostris commentariis animum adhibuit, & ea in quibus ab autore deflex imus veritate cogente, memoria retinet, satis certo scio ab hoc libello, omnium (vera dico) quos Aristoteles scripsit, & difficillimo & vtilissimo, magnum capiet philosophiæ fructum causam inconcretilitatis (vt ita dixerim) in defectu aquæ aut terræ, aut redundantia caloris esse constat, proinde quibus minimum est aquei humoris, difficile concrescunt vt oleum, & quibus minimum terræ & multum calidi, vt tenue & calidum vinum. Dicunturque inconcretilia quæ difficile admodum, dictarum causarum aliqua, concrescunt. Cum vero præter prima elementa, nihil aut summo calore, aut sine omni aqua aut terra sit, haud satis scio an aliquid præter quatuor illa, inconcretile simpliciter dici debeat, sed omnia dico plus minusúe concretilia quodam modo. Nam & vaporem video concrescere in niuem, vt mel & oleum aliquando durescere frigore. Verum si quis inconcretile ad causam dicat, vt inconcretile à frigore, in

concre=

concretile à calore, inueniet quædam in concretilia omnino, nam omnia quæ pertinent ad aquam, & densata sunt frigore, sunt incontretilia calore, vt metalla quæ liquantur. Nam hæc prius absumentur quàm opera caloris concrescant. Immo fluunt tanto plus, quãto afficiuntur igne, verum frigore nulla sunt incõcretilia simpliciter, sed plus minusúe, quia frigus omnia densat, quare per se nulla soluit, sed per humorẽ vt nos diximus, vt calor nulla cogit per se, sed per siccitatem. ita habent concretile & inconcretile.

A calore quædam sunt incõcretilia.

Frigore nihil est omnino inconcretile.

Caput nonum,

IN concretis emollibilia sunt, quæcunq; non ex aqua, vt glacies (omnis enim glacies aquæ est) sed quæcunq; terræ magis, & neq; euaporauit totum humidum, vt in nitro, vel sale. neque habent inequaliter vt fi-

ctile, sed sunt tractilia, cum nõ humescant, vel ductilia, cum non sint aquæ, & emollibilia igne. quale ferrum & cornu & ligna.

Vituperatur Aristo obscuritas.

NOn possum non vituperare Aristotelis, alioqui summi philosophi, obscuritatem plerisq; in locis non necessariam. Certe hoc loco tam est obscurus autor vt quosdam enarratorum impullerit dicere, emollibilia debere esse tractilia, itaq; neq; inter eos cõstat quidquã, neq; quid Aristo. dicat, intelligunt. Docuerat sane multo clarius paulo ante inter disputandum de cõcretione & liquatione, quæ essent emollibilia, & quæ sec⁹, quàm modo, cum ex professo de illis passionibus disputat. Verum vt factum est quod ex iactis propositis principiis colligit modo rerum summas causa breuitatis mire nos admonens consequentiæ. Hæc ergo enarratores oportuit facere, quibus licet longius sermone diuagari, & quæ semel sunt confirmata repetere & autoris artificium detegere, quando autori placuit

cuit breuitas cum obscuritate. Sed video nullum enarratorum in hoc libello multum elaborasse. Passiones quæ potentia dicuntur de rebus, oportet per passiones quæ actu dicuntur diffiniri, deinde passionum earum causas dici. nam ex harum notitia haud dubie prodibit, quæ sint illius capacia, & quæ secus. vt emollibilia sunt, quæ ex duris mollia fieri possunt. Quæ res sint duræ, & quę molles dictũ est prius omnia dura fieri aut mollia, calore frigore humore aut siccitate (nam quatuor has inesse rebus agẽdi virtutes dictum antea est) sed siccitate nihil potest emolliri. nam siccitatis est duritiẽ, vt humoris mollitiẽ ostendimus, neq; frigus potest rem quampiam emollire per se. Nã frigoris est per se cõstringere, & cõcretionẽ facere. Cõcretio vero facit duritiẽ. frigus quidẽ videtur nõnunquã emollire, tamen ea actio re vera humoris est, qui cum ipso copulatur. Ergo omnia quæ emolliuntur à calore id patiuntur, aut humore, vt & quæ liquantur. Et certe eodem modo res ex duris emolliuntur, quo ex concretis liquãtur. nimirum calor conficiens frigus, quod concretionem faciebat, & concretum frigore humorem in vaporem

mutans,

mutans, & dilatans, soluit duritiem, quã concrectio pepererat. solutæ ergo duritiei succedit mollities. Ita lutum & fictilia nondum cocta, ab igne fornacis emolliũtur prius, quàm rursus durescant. Humore etiam emolliuntur quædam, vt soluuntur alia. nimirum quæ absumptione humoris concreuerant & duruerant, restitutione illius emolliuntur. Ita duratam iã massam emolliunt. Verum quanquam eliquationis & emollitionis sint eædẽ causæ, & idem modus, tamen non quæcunq; liquari possunt, & emolliri posśint, aut cõtra. immo verò quædã sunt, quæ possunt emolliri & liquari, quædã quæ neq; emolliri neq; liquari, quædam emolliri sed nõ liquari, quædam contra liquari sed non emolliri. Nimirum quæ solo frigore concreta sunt, aut sunt ad aquam solam pertinentia, vt glacies, aut ad terram & aquã vt ferrum & plumbum. Illa possunt liquari, tamen non emolliuntur, quia statim ac soluitur glacies euadit aqua, aut aquea substantia, quæ est fluxa, tamen vt monstratum antea est, non est proprie mollis: hęc emolliuntur prius, ac procedente actione liquantur. Ea etiam quæ solo calore concreuerunt aut totum fere humorem amiserunt

ferunt vt sal & nitrum, aut bonam illius partem adhuc retinent. Illa posunt solui in aqua non tamen emolliri, quia aridæ partes cum minimo humore concrescen tes, habent amplos adeò poros, vt statim interlecante ipsas substantia alia, in minimas particulas comminuãtur. contrà quę cũ humore quodã sunt habẽt veluti quẽdam lentorẽ, & strictiores poros, & emolliuntur prius. licet tibi id experiri hac ratione, si glebam vdam in aquam immittis, reddes mollem & formabilem, si aridissimam glebam, statim ac voles tractare, dissolues. Rursum ea quæ calore simul & frigore concreuerunt, aut equaliter ab ambobus sunt perpessa, aut ab altero plus. Illa nulla ratione sunt solubilia aut emollibilia (talia esse ossa dicit Plato) quæ à calore magis quàm frigore perpessa sunt, aut habent poros capaces aquæ aut non, quæ habent, possunt in aqua emolliri & dissolui, vt panis coctus, quæ secus, neque solui, nec emolliri possunt quapiam ratione, talia sunt cocta fictilia. Quædam etiam sunt à calore & frigore concrescentia, quæ emolliri possunt aqua, tamen tantam partium compactionem cõsecuta sunt, vt non dissoluantur. huiusmodi

sunt

ſunt mille rerum genera, vt herbarum, li gnorum, & radicum quæ macerantur aqua, emolleſcentia, non tamen diſſoluun tur. In hoc etiam genere ſunt res omnes duræ elixabiles & aſſabiles ſcilicet, emolliũtur, hæ à calido ſolo, illæ à calido in humido, tamen non liquantur. paſsiones hę mixtorum aliæ ex aliis fiunt, vt nihil eſt tractile aut ductile, quod neq; molle eſt, neq; emollibile. nam tractile eſt quod trahi poteſt in longum, intẽtum verſus rem mouentem, vt fibræ, & corrigiæ: ductile, quod in latus & altum etiam duci poteſt à parte centri, vt maſſa. Conſtat ergo non poſſe eſſe ſequax quod durum eſt. nam ſi nullatenus poteſt comprimi, neq; poſsit dilatari, aut trahi. Trahuntur verò quædã quia ſubſtantia talia ſunt, quædam madefacta humore, vt ducuntur quædam, quæ aquæ tantum ſunt, quæ tamen dixi non eſſe emollibilia, ſed ſolubilia. Ergo quæ emollibilia ſunt, quin madeſcant, ſunt ſubſtantia ſua emollibilia, & proprie ductilia ſunt, quæ ducuntur cum nõ ſint aquæ. His intellectis ſunt aperta ſatis Ariſtotelis verba alioqui obſcuriſsima. nimirũ emollibilia ſunt, quæ non ſunt aquæ ſolius, vt glacies, ſed quæcũq; ſunt terræ magis. ne

intel-

intellige, magis quam aquæ (nam multa sunt emollibilia quæ non sunt magis terræ quam aquæ, vt ferrũ. id enim solo frigore concrescit) sed sunt terræ magis quã glacies. neq; ita tamen terræ sunt, vt euaporauerit totum humidum, vt in sale aut nitro, neq; habent meatus inequales humori, minores scilicet quam vt humorẽ capiant, vt fictile. Sed sunt tractilia etiam si non madefiant, aut ductilia etsi non sint aquę, & sunt emollibilia igne. Sed cur cum dixisset tractilia non humescentia, & ductilia non aquæ, addit, emollibilia igne? An omnia sunt emollibilia igne, nulla aqua? non omnia, sed ea quæ non madefacta fiunt tractilia, sunt emollibilia igne, vt ferrum & cornu, & fortasse quædã ligna. (quanquam quæ ligna sint emollibilia igne non satis scio) ne tamen intellige hic Aristotelem disserere de solis igne emollibilibus. nam fictilia cocta non fiũt inemollibilia igne, eò quòd habeant angustos poros, sed fiunt inemobilia aqua. disserit ergo de inemollibilibus, aut emollibilibus humore, non solum igne. sed Aristo. dicit quædam, & ommittit pleraq; præ nimia breuitate. quæ tamen nos iam addidimus.

Sunt

SVnt autem liquabilium & illiquabilium, alia tinctilia, alia non tinctilia, vt æs, quod non est tinctile quanquam est liquabile. lana & terra tinctiles madefiũt enim, & æs quiddam liquabile non ab aqua tamen. Verumtamen & eorum quę ab aqua sunt liquabilia quædam non tinctilia sunt, vt nitrum & sal. Neque enim aliud quicquã tinctile quod non mollius fiat madefactum. Quædam autem tinctilia cum sint non sunt liquabilia, vt lana & fructus. Sũt autem tinctilia quidem, quæcunque terræ cũm sint, & aqua duriora, habent meatus maiores aquæ partibus, liqua-

bilia

bilia autem aqua, quæcunque per totum. qua de causa terra & liquatur & tinguitur ab humido, nitrum autem liquatur quidem, tingitur autem nullatenus. quia in nitro per totum meatus sunt, quare diuiduntur statim ab aqua partes, in terra autem variant meatus, quare, vtrumuis accipiatur, passio differt.

TInctilia sunt quæ possunt tincturam accipere, ea ita diffinit Aristoteles ἐςι δὲ τεγκτὰ μὲν ὅσα γῆς ὄντα, ἔχει τοὺς πόρους μείζους τῶν τοῦ ὕδατος οὔγων ὄντων σκληροτέρων τοῦ ὕδατος. Quæ verba à nonnullis ita transferuntur. Sunt autem intingibilia quidem, quæcunque terræ existentia, habent poros maiores aquæ mollibus, existentibus durioribus aqua, & certè verba ita videntur significare, &

optime videtur obseruatus contextus illorum. Sed nullus explicat quæ sint aquæ moles existentes duriores aqua ipsa neq; videntur esse omnino aliquæ. nam aquæ partes non sint aqua duriores. Nam vnde accedat aq̄ mollities nisi ex partibus? Proinde alii illa verba οὕτων σκληροτέρων nō referunt ad τῶν ὄγκων sed ad res ipsas tinctiles, quasi ita dicatur. rerum quę sunt duriores aqua illæ sunt tinctiles, quæ terræ sunt, & habēt meatus maiores aquæ mollibus. quē sensum secutus, ego ita expressi. Sunt quidem tinctilia, quæcunq; terræ cum sint & aqua duriora, habent meatus maiores aquę partibus. nam τῶν ὄγκων nō video quid aliud possit significare quam partes, quæ enim alię dicantur aquę molles, quam particulæ aquæ, quarum est certa quædam molles. Certe quanquam res omnis per se verè est vna, ac non potius per congeriem est continuata, & res omnis talis habeat infinitam diuisionem, tamen dicuntur res quædam aliis rebus esse maiorum aut minorum crassiorum aut tenuiorum partium, non certe quod maioribus aut minoribus constet triangulis aut corpusculis (nam refugit intel-

lectus

lectus hæc dogmata) sed quod cum res omnes posſint corrumpi per diuiſionem, quædam citius ac facilius poſsint interim non corruptæ, in minores & tenuiores partes comminui, aliæ aut difficilius, aut tardius aut omnino non ſuſtinent tantam comminutionem, quin corrumpantur. illa ſunt tenuium, hæc craſſarum partium, & illæ particulæ ſunt ſubſtantiæ moles. Huc reſpiciens Ariſtoteles inquit, intinctilibus debere eſſe poros maiores aquæ molibus, quò, ſcilicet, moles ipſas aquæ penitiſsime capiant, nam aliter effluet aqua, re non intincta. Hac de cauſa oportet vt intinctilia terræ ſint magis quam aquæ. nam quæ aquæ ſunt, nunquam habent poros partibus aquæ maiores. cùm, quoniam ea omnia ſunt concreta frigore, frigus verò multo magis obturat ea quæ conſtringit quam ignis, tum etiam quia cum aquea ſint ſuapte natura habent poros non maiores aqua. Ergo æs (atque eadem ratione alia metalla) non eſt tinctile, quanquam eſt liquabile, eſt enim liquabile igne non aqua. quò fit vt ſit concretum frigore, & aquæ magis quam terræ.

Quæ res ſint craſſarũ partium & q̃ tenuiũ.

Cur aq̃a nõ ſunt intinctilia.

 multa

multa etiam ad terram magis quàm ad aquam pertinentia non sunt tinctilia, quędam, quod strictiores habent meatus, vt fictilia cocta, quædam quod habent amplissimos, & per totum, vt Aristote. inquit, id est penitissimos ac circunquaque productos, vt sal & nitrum, nam quæ talia sunt, vt prius dictum est, ab ingrediente aqua comminuuntur, fiunt verò talia, quæcunque sunt impense arida. Hæc ipsa, quæ cum habeant meatus capaces aquæ, nō emolliūtur sed dissipātur, dicūtur nō esse aqua duriora ab Aristote. Quo loco perpende nomen illud, Durum, nō dici propriè de re dura, nam ita nihil dicetur durius altero nisi illud alterum molle sit, nam molle ad durum & durum ad molle dici antea monuimus, sed aquam proprie non esse mollem dictum etiam est, ergo dicitur hoc loco durius aqua nō proprie, sed per metaphoram, vt durius alio dicitur, quod ab illo non vincitur, sed illi resistit. constat profecto rem quancumque quæ ad terram refertur, esse duriorem, id est, solidiorem aqua. Quid ergo Aristote. cum dixisset, quæcunque terræ cùm sint, addidit, & duriora aqua? Certe perinde est ac si dixisset, & quæ ab aqua

Durū dicitur per metaphoram.

aqua non dissipantur aut dissoluuntur. Nam ea tantum tinctilia sunt, quæ cum madefiunt molliora redduntur, at verò quæ statim dissipantur, non sunt emollibilia, sed liquabilia tantum. Itaque rerum quædam sunt, quæ liquantur & non intinguntur, quia non emolliuntur, vt nitrum & sal, quædam, quæ non liquantur, sed intingũtur, quia emolliuntur, vt lana & quidam fructus, quædam intinguntur & dissoluũtur, quia emolliuntur primùm, deinde procedente actione dissoluuntur, vt terra: quædam quæ neque intinguntur neque liquantur, quia neq; emolliuntur, vt coctum fictile. Verum videntur, vt in nitro sunt per totum pori, ita in terra non per totum, sed varii esse, alii maiores alii minores inequaliter. quare vtcunque aqua accipiatur, siue imbibatur in terra, passio differt, id est, diuersa secundum partes fit. Itaque terra intingitur, non admodum equaliter, causa inequalitatis meatuum.

CORPORVM quædam sunt flexibilia & directilia vt arundo & vimen, quædam inflexibilia vt fictile & lapis. sũt autem frexilia & directilia cor pora quorum longuitudo potest in rectitudinem ex periphe ria & ex rectitudine in periphe riam mutari. atque flecti & dirigi, est in rectitudinem, vel in peripheriam formari & moueri. Etenim & inflexum & reflexum flectitur. ergo motus incuruum & cauum salua longitudine est flexio. Si enim in rectum, sic simul & flexum & rectum, quod est impossibile, re ctum esse flexum, ac si flectitur, omnino aut inflectitur.

Horum autem illud quidem in curuum, hoc in cauum mutatio est, non sane sit& in rectum flexio, sed aliud est flexio, ac directio. & hæc sunt flexibilia & directilia, & non flexibilia & non directilia.

Satis aperte docet Aristote. quæ sint flexibilia, ac directilia & non directilia. ac monstrat aliud esse rem flecti, aliud dirigi. Verum nō docet qua de causa pasio hæc rebus quibusdam insit, & aliis non insit. Tamen constat flexibilia causa humoris quem habent talia fieri. Nam vimina & arundines cum arescunt. Fiunt non flexibiles, sed franguntur. scilicet humor facit partium lentorem neque tamen debent res esse fluxę, quo flexibiles sint, nam illæ non retinēt partium continuitatem, sed abscedunt partes à partibus.

Qua causa sint res flexiles.

SVNT etiam quædam fragilia & comminuibilia vel simul vel separatim, vt lignum, quod & si fragile est, tamen nõ est comminuibile, glacies autem & lapis comminuibiles sunt, non fragiles, fictile tamen comminuibile & fragile est. Differt autem quod fractio est in magnas partes diuisio & separatio, comminutio in quascunque & plures duabus. Quæ igitur concreta sunt, vt multos alternè positos meatus habeãt, comminuibilia hactenus enim diuiduntur, quæ vero longius, fragilia, quæ vtraque meatuum genera habent vtriusq; generis sunt.

VBi nos legimus cõminuibilia, alij multi legunt ruptilia, intelligentes passiones de quibus hic disserit Aristoteles esse ruptile & fragile, atq; adeo cum Aristoteles vtatur his nominibus κατακτὰ καὶ θραυστὰ quidam vertunt ruptilia & fragilia, quidã contra fragilia & ruptilia. quo fit ut in lõge pugnantes sententias trahant autorem. alij enim secuti priorem versionem legunt, glacies & lapis fragiles non ruptiles, alij secuti secundam legunt, glacies & lapis non sunt fragiles sed ruptiles. Verum oportet scire Aristotelem nihil hic discriminis statuere inter ruptilia & fragilia, sed hoc loco eadem esse, aut si quid est discriminis, quæ rumpi, non frangi, dicuntur, pertinent ad fissilia, de quibus postea disputabit. Modo κατακτὰ appellat Arist. fragilia siue ruptilia, θραυστὰ commi nuibilia. id faciunt palam sequentes diffinitiones, & exempla, quæ aliter minime quadrarent. Nam fractio est in duas partes aut saltem in magnas diuisio. An non & quæ finduntur aut rumpuntur in duas partes diuidi possunt? Comminutio est diuisio in multas & paruas, aut saltem plures duabus, nam diuisio in duas nullate-

nus est θραῦσις verum potest esse ruptio. Itaque θραῦσις est cōminutio. Causā qua quędā res sunt fragiles tantū, quædā tantū friabiles quædā vtrunq;, meritò reiicit Arist. in modū pororū siue meatuū. Nō eñ in siccitate est, vt hoc aut illud sint, nam vtręque res sunt siccę, saltem, non valde humidæ. tales enim res vt quæ fluxæ sunt, neque fragiles neque friabiles sunt. Itaque, quæ meatus habent multos & alternatim positos, idest hos inter illos, comminuuntur, quia cum minimas habeànt inter meatus particulas (habent enim minimas cum crebri sint meatus) hucusque, idest ad minimas vsque particulas, diuiduntur. Quæ verò magnos & raros habent meatus, frāguntur. non enim ad minimas particulas comminui possunt, quippe quę, cùm non habeant crebros meatus, habent inter eos magnas particulas. Eadem ratione, quæ vtriusque generis habent meatus, scilicet, quosdam magnos & raros, quosdam inter illos paruos & crebros. vtriusque passionis sunt participes. Cum ergo ictu aut plaga per magnos illos & raros poros diuiduntur, frangi dicentur, cum per paruos, etiam comminui. Ligna plera-

pleraque franguntur, & si non comminuuntur, nisi desiccentur. glaciem & lapidem si quis velit in duas partes secare, difficile id faciet, nam res friabiles sunt, & comminuuntur. fictile vtrunque patitur crebro. Sed cur lignum fragile tantum, ariditate fit friabile? Certe quia consumptis partibus humidis, fiunt in illo crebriores pori.

ET hæc quædam sunt impressibilia, vt æs & cera, hæc autem non impressibilia, vt fictile & aqua. est autem impressio extremitatis per partes in imum trãsmissio, pulsione aut plaga, aut omnino tactu. Sunt autem talia, & emollibilia, vt cera manente alia extremitate per partes cedit, & dura, vt æs, & quæ non impressibilia sunt.

sunt

ſunt & dura vt fictile non enim cedit in profundum extremitas, & humida vt aqua, quæ cedit quidem, ſed non ſecundum partes immo in contraria diſtrahitur.

IMpreſsibilia ſunt, quæcunq; impreſsionem poſſunt accipere, vt ſigilum aut figuram aliam, taleúe quidpiam. Fit impreſsio quibuſdam extremitatis partibus, impulſione aut plaga, aut ſaltem tactu aliquo ad imum pulſis, reliquis in extremitatis regione manentibus. Pulſione & plaga ſignificatur, maior ictus, tactu ſignificatur contrectatio leuis. Omnia quę impreſſionem poſſunt accipere, cauſa humoris quem habēt bene cum ſicco mixtum, qui molliciem illam facit, qua partes quædam impellenti, percutienti, aut omnino tangenti cedunt, id habent. tamen quædam impreſsilium, ſunt ſimpliciter mollia, ad tactum ſcilicet noſtrum vt cera, quæ ſolo tactu poſſunt impreſsionē accipere, quædam ſunt ſimpliciter dura vt æs. his nō eſt

ſatis

ſatis tactu. impulſione aut ictu eſt opus. Ea etiam quæ non ſunt impreſsibilia, ſunt nõnunquam dura, vt fictile, nõnunquam humida & fluxa, vt aqua. hæc enim quanquam tactui non reſiſtit, tamen non eſt impreſsibilis, eadem ratione, qua neque mollis eſt proprie, ſcilicet, diffunditur pulſa & effluit. Videri poſsit Ariſto. hoc loco incondito ordine hæc docuiſſe, quia cum in his diuiſionibus contraria contrariis videretur velle opponere, oppoſuit in prima μαλακτὰ ideſt emollibilia, & σκληρὰ ideſt dura, tamen dura mollibus ſunt contraria, non emollibilibus. Nam eſt res eadem dura & emollibilis. In ſecunda diuiſiõe hæc oppoſuit σκληρὰ ideſt dura, & ὑγρὰ ideſt humida. Sunt tamen contraria humida ſiccis, & dura mollibus, haudquaquam dura humidis. Certe vt dixi tam vult eſſe Ariſto. breuilocus vt non poſsit non eſſe obſcurus, μαλακτὰ perinde declarant quidã enarratorum ac ſi ſcriptum eſſet μαλακὰ ideſt mollia. Tamen ego, non ſine cauſa, intelligo, Ariſtotelem emollibilia dixiſſe. Nam appoſuit exemplum ceræ, video tamen ceram niſi contrectata manibus ſit, vel aliter emollita, ple-

plerunque esse duriorem, quàm vt solo tactu posit impressionem accipere. Ergo Aristoteles voluit vno nomine significare quæ simpliciter sunt mollia, aut simpliciter emollibilia. Voco emollibilia simpliciter quæ venire possunt ad molliciẽ quæ tactu nostro cognoscatur, quomodo ferrum & cornu non sunt emollibilia, quã quam emollibilia sunt ab Aristotele ipso antea vocata, sed hoc modo emollibilia sunt, pix, seuum & cera. Hæc ergo vocauit hoc loco μαλακτὰ contra quę dura cũ sint, ad tantam mollitiem trahi non possunt appellauit σκληρά. opposuit itaque contraria contrariis. In secunda diuisione non opposuit dura iis quæ proprie appellantur mollia, sed iis etiam quæ improprie vt aqua. Sunt verò hæc illis contraria ea ratione, qua illa resistunt tactui hæc nõ resistunt. Caute tamen hęc Aristoteles noluit appellare μαλακὰ idest mollia, sed ὑγρὰ idest humida, quo proprie loqueretur. Nulla itaque res quæ proprie mollis sit, non est impressilis, tamen est non formabilis, vt statim docet, ita dicens.

Quæ dicãtur simpliciter emolibilia

Impressi-

IMpressibilium autem, ea quę impressionem retinent, & facile impressibilia sunt manu, hæc sunt formabilia. Quæ verò aut non sunt facile impressibilia, vt lapis aut lignum, aut facile quidem impressibilia, non tamen manet impressio vt lanæ & spongiæ, non formabiles sed compressiles sunt.

IMPRESSIBILIVM quædam sunt formabilia quædam non sunt omnia enim quorum superficies potest per partes in profundū pelli, sunt impressibilia, fomabilia vero nō sunt nisi impressionē accipiāt facile, & retineāt. nulla itaq; res non impressilis est formabilis, sed impressibilium etiam, res duplices non sunt formabiles, & quæ difficile sunt impressiles, & quæ impressionem non retinent.

Sunt

SVnt compreſsibilia quæcunque pulſa in ſe ipſa coire poſſunt in imum mutata extremitate, non diuiſa, neque alia parte per aliam tranſpoſita, vt aqua facit. Hæc enim contra fertur.

COmpreſsibilia ſunt omnia ea, quorum extremitas in imum poteſt pelli, quin fundatur, more aquæ, vt lana & ſpongia.

EST autem pulſio, motus à mouente qui fit tactu, percuſsio autem eſt cum à latione fit.

CVM Ariſtoteles in finitione impreſſibilium & compreſsibilium mentionem fecerit pulſionis & percuſſionis, modo claritatis gratia vult docere, hi motus quales ſint lib. 7. de motu ſiue phyſico

auditu

auditu cap. 2. dicit ὑπ' ἄλλου φορᾶς id est lationis ab alio, quatuor esse species, quarum sunt hæc nomina, ἕλξις id est tractio ὦσις idest, pulsio, ὄχησις i. vectio, δίνησις idest, volutatio. Ad has vero quatuor, omnes lationes, si quæ aliis nominibus prę ditæ sunt, referri dicit. Ad quam ergo refertur πληγὴ idest percussio? Certe ad pulsionem. Nam à tractione vectione & volutatione longe differt. Itaq; ea, quam modo appellat Arist. pulsionem, & percussio species sunt eius pulsionis, quam. 7. de phisico auditu diffinit. Atq; adeo cum pulsionis loco illo dictæ sint duæ species impulsio & expulsio, Ambo motus, de quibus hic disserimus, referũtur ad impulsionem nam impulsio fit, re mouente prosequente rem quæ mouetur, ita res quæ verberat aut percutit, prosequitur motu suo rem quæ verberatur, vt res quæ vtrunq; pellit prosequitur motu proprio rẽ, quę vtcũq; pellitur. Qua ergo ratione differunt hoc loco pulsio & percussio? Pulsio est motus à mouente qui fit tactu, percussio autẽ à latione, idest pulsus tribuitur magis mouẽti rei, percussio lationi ipsi, rei quæ percutit. Vt cũ aliquis manu sua rei alicui admota

Quatuor lationis modi.

Percussio pulsio est.

illam pellit, nequaquam expellens rem illam sed semper consequens, pellere dicitur, neque tam dicet quisquam illum mouere suam manum, quàm mouere rē aliam manu. Si vero bibrat brachium, ac in ipsa brachij latione rem quampiam obuiam pellit, percutere dicitur, isque dicitur mouere manum, & percussio latione manus facta. hac itaq; ratione differūt hoc loco pulsio & percussio. Est vero opus sæpe multis ad breuissimarū dictionū enarrationem, quod hic autor non raro vtitur varie ac equiuoce nominibus.

Arist. variè vtitur multis nominibus.

COmprimuntur autem quęcunq; meatus habent vacuos congeneri corpore. Et compressibila ea sunt, quæ possunt in sua ipsorum vacua coire, vel in suos ipsorum poros. aliquando eñ nō sunt vacui ij in quos coeunt, vt madefacta spongia (pleni enim sunt illi pori) sed ea quorum pori pleni sunt mollio

ribus, quam illud ipsum, cuius naturę est coire in illa ipsa. Cōpressibilia igitur sunt, vt spongia, lana cera & caro. Incompressibilia autem, quæ natura sua non possunt coire in suos ipsorum poros, eo ꝙ aut omnino illos non habent, aut habēt plenos durioribus, ferrum enim incompressile & lapis & aqua, & omne humidum.

Causam quod res aliquæ comprimantur, aut non possint cōprimi, totā esse dicit in pororū multitudine & magnitudīe (ita.n.intelligi d̄bet) q vacui sint aut pleni substantia alia tenuiori. Quo loco intellige vacuos poros appellari, eos qui solum aërem, aut aëri igniue similem tenuitate spirationem continent. Nam si aliter intelligas, nulli pori sunt vacui. itaque accipit vacui nomen vt à veteribus accipi solitum docet ipsemet, libro secundo de anima capite octauo, vbi ita scripsit.

Vacui pori qui dicantur.

recte autem à veteribus audiendi vis vacuo tribuitur. Nam aër vacuum esse videtur. Compressilia ergo sunt spongia & lana & cera & caro, quia aut vacuos habent poros, aut succo aliquo plenos, qui facile exprimitur. Ferrum & lapis raros & exiguos habent meatus, & eos quidem dura substantia plenos, aqua & omne humidũ (dicunt omnes Arist. enrratores) quia carent poris. Verum ego causam cõpressionis non puto totam debere in poros reiici, sed prætereà modum substantiæ rei ipsius debere addi. Non enim satis est quo res aliqua comprimatur, si poros habeat aëre aut humore solo plenos, si illa est valde dura, & neq; flexibilis, aut contra, si tactum refugit statim. Non enim si spongię corpus adamantinum fieret, aut lanæ pili, poris nihil mutatis, ea corpora essent compressilia, quanquam alioqui haberent vacuos meatus, scilicet ipsa corpora non essent mollia, aut flexibilia. Iam vero quicquid de poris aquæ sit, quamuis fingas aquam aliquam multis præditam poris, iisque aëre plenis, eam tamen certum est nõ fore idoneam compressioni. Nã refugiet statim aqua tactum comprimentis. Ergo sunt alia quæ possint prohibere compressionem,

Aqua cur non sit cõpressilis.

sionē, preterquàm ꝙ res careat poris, aut eos habeat re duriori plenos. Opus ergo est, quo res aliqua sit compressilis, vt substantia sua non sit valde dura, vel vt flexilis sit, & vt habeat meatus inanes aut substantia aliqua plenos, molliori quàm res ea sit. Aquam itaque non tam puto esse incompressilem, ꝙ poris careat, quàm quòd tactum refugiat. nam constat per eam aërem & spirationes alias permeare, neque certe si id non ita haberet, posset aliqua ratione densari. Sed de hac re dicam multo plura, si vt est animus, in libros de motu commentaria scripsero. Modo illud vnum est dictis addendum, Aristotelem nullum exemplum apposuisse, vt omnes sui enarratores interpretātur rei quæ non possit comprimi, quod meatus habeat plenos duriori substantia. Nam ferrum ideo non est compressile, quod substantia est durum & poros habet exiguos ac raros. non vt illi dicunt quod habeat poros, sed plenos substantia dura. Qua enim substantia? An ferro? At vbi est substantia ferri, non est meatus. nam est ferrum. Immo meatus, quantumuis exigui sint, sunt in ferro, vt cauum est in vitreo vase.

Notantur enarratores Arist.

TRACTILIA sunt ea, quorum extrema pars potest transferri in obliquum. Nam trahi est, superficiem ad id quod est mouẽs trãsferri, nõ amissa continuitate. Sunt autẽ tractilia vt pillus larum neruus massa, viscum, quædam autem non tractilia, vt aqua & lapis. Quędam igitur eadem sunt tractilia & compressilia vt lana: quædam non eadem vt pituita quæ compressilis nõ est, sed tractilis, & spongia compressilis quidem: non tamen tractilis.

CAPITE nuper citato ex lib. 7. de motu differit Arist. de tractione, sed longe aliter quam hoc loco, nimirum illic differit de rei totius tractiõe versum eam quæ trahit, vel aliam ad quam

tractio fit. Ita enim eo loco scripsit ἕλξις δ' ἡ ἀπ' ἄλλου, πρὸς αὑτὸ, ἢ πρὸς ἄλλο, ὅταν θᾶττον ἡ κίνησις ἡ τοῦ ἕλκοντος, ἡ χωρίζουσα ἀπ' ἀλλήλων τὰ συνεχῆ. οὕτω γὰρ συνεφέλκηται θάτερον idest tractio autem est quę ab alio ad sese vel ad aliud, cum velocior sit trahentis motus is qui separat à se ipsis ea quæ simul sunt. Ita enim alterū extrahitur. Verum hoc loco disputat de re quę secundum partem trahitur, idest extensa versum rem quę illam trahit, per partes extrahitur, re ipsa tota neq; diuisa, neque cedente loco, quæ est. reliqua omnia sunt in exemplis aperta satis.

SVNT autem quædam ductilia vt æs, quædam non ductilia vt lapis & lignū, Sunt vero ductilia quidem ea quorum extrema pars potest eadē plaga simul in transuersum & in imū per partes transferri. Non ductilia autem, quæ id non possunt pati. Sunt autem ductilia

omnia etiam impressilia: impressilia verò non omnia ductilia, vt lignum. Vt quidem vniuersim dicā, reciprocatur. Compressibilium autem quædam ductilia quædam minus. Cera quidem & lutum ductilia, lana autem non, neq; aqua.

DVctilia sunt ea quæ eodem ictu possunt simul & in profundū pelli & in partes laterū fundi, ita accidit plerisq; metallorum malco percussis. Constat causam qua aliquid tractile, ductile, compressile & impressile est, in lentore quodam partium cum poris ad eos motus idoneis consistere. Lentor verò fit humore bene cum sicco mixto, quod paulo infra dicemus. Quo fit vt inter metalla illud sit aliis melius, quod melius ducitur, id est equali ac in oēs partes simul. id.n. minus habet admixtæ fæcis, quod obsistat, & modū propriæ substantiæ habet meliorē, & humidū cū sicco melius admixtū, quod lētorē facit.

Vbi dicitur vt quidem vniuersim dicam reciprocatur, non dubito codicem Græcum esse corruptum. Est enim ita scriptū ἔστι δὲ τὰ μὲν ἑλκτὰ ἅπαντα καὶ θλαστὰ, τὰ δὲ θλαστὰ, οὐ πάντα ἑλκτὰ, οἷον ξύλον idest, sunt aūt ductilia oīa etiā impressibilia, impressibilia vero non oīa ductilia, vt lignū. statim addit ὡς μὲν οὖν ἐπίπαν εἰπεῖν, ἀντιστρέφει idest vt quidem in vniuersum dicam reciprocatur. Qua ratione hęc quadrant prioribus? nā si non omnia impressilia sunt tractilia, vt ligna multa, quę quāquam sint impressilia, non sunt tractilia, qua ratione sermo reciprocatur in vniuersum? Quidam enarratorum interpretantur ἐπίπαν id est maiori ex parte, qua si diceret τὰ πολλὰ. Sed non recte interpretantur nam cōtrarium prorsus sensum exprimunt, ei qui est in verbis autoris. Nam quod magna ex parte accidit nō accidit in vniuersum, quod est ἐπίπαν itaque multo verisimilius est, vbi legitur ὡς μὲν οὖν ἐπίπαν, εἰπεῖν, ἀντιστρέφει legi debere οὐ μὲν οὖν ἐπίπαν εἰπεῖν, ἀντιστρέφει id est nō quidē, vt in vniuersum dicā, reciprocatur, ita euadit sensus aptissimus.

SVnt etiam quædã fissilia vt lignum, quędã non fissilia, vt fictile. est aũt fissile quod potest diuidi, plus quàm diuidens diuidit, finditur enim, cùm plus secatur, quam id quod diuidẽs est, secat, & antecedit diuisio: in sectione autem non est hoc: non fissilia autem quæcunque non possunt hoc pati. Est auté nihil molle fissile (dico autem mollia simpliciter, & non alia ad alia, ita enim & ferrum erit molle) neque dura omnia sunt fissilia, sed quęcunq; neque humida sunt, neq; impressilia, neque comminuibilia. Talia aũt sunt quæcunq; secundum longitudinem habent meatus, qui

bus

bus coniungũtur inuicem: sed non secundum latum.

FIssile est quod finditur, hæc etiam passio, vt & priores, ex modo substantiæ in humore & siccitate, & in modo pororum consistit. scilicet, quę poros habet, quibus partes coalescũt, secundum longũ constitutos, nõ secundum latum, ea sunt fissilia. debent hæc esse dura. nam mollia non seccantur, nisi quantum res quæ seccat penetrat. neq; verò dura quæcunque sunt fissilia, sed ea tantùm quæ neque impressibilia sunt, neque comminuibilia. Nam illa sunt molliora quam fissilia: hæc comminuuntur. sed dices, Aristotelem in exemplis contraria protulisse. Nam paulò ante dixerat, lignum esse impressile nõ tractile, modò fecit lignum exemplum fissilis rei, fissilia verò dicit non esse impressilia, est ergo lignum fissile & non fissile. Certe si lignorum esset species vnica, non posset Aristoteles à contradictione vindicari, sed sunt complures, suntque ita lignorum quædam genera fissilia non impressibilia, quædam impressilia non fissilia.

Obiectio

Dilutio.

Rerum

RERVM autem quæ sunt concretæ duræ aut molles, sectiles sunt, quęcunque possunt diuidi, neque diuisionem necessario anticipantes, neque comminuta. Quæcunque autem huiusmodi sunt, aut humida, insectilia, nonnulla autem horum sunt & sectilia & fissilia vt lignum. sed maiori quidem ex parte fissile secundum longum, sectile secundum latum. Cum enim diuidatur vnumquodque in plura, cui quidem longitudo multa sit, vnum fissile est huic; cui autem latitudo multa sit, vnum sectile huic.

TOta hæc dictio est satis aperta præter partem vltimam, quæ non alia de causa est obscura, quàm quod autor ipse enigmate vti vltrò voluit. Sectiles dicuntur illæ res quæ diuiduntur, neque fissiles neque comminutæ, ita tamen vt diuisionem retineant. Nam aqua, & humida oĩa (ita vocari res fluxas antea dixit) diuidi possunt interlabente re alia, & neq; finduntur, neq; comminuuntur, tamen non dicuntur hoc loco sectiles. nam gratia nimii humoris, nulla pars illorum consistit, neque diuisionem retinet. sed quod ad vltimam partem attinet, ita intelligendum est, rem quamcunq; constare ex partibus, atq; partes posse esse, aut longas, fibrarum more, aut secundum longitudinem intersectas, & amplas. siquidem corpus est anomiomères, siue æterogeneum aut multiforme, potest partes habere, ab aliis partibus substantia diuersas, ac illarum ratione fieri, aut fissile aut sectile: si est omiomères, & simplex omnino, modus saltẽ pororum potest hoc partium discrimen efficere, qui secundum longum aut secundũ latũ sint. Ita quæ hoc loco appellantur sectilia, siue diuidua, non sunt, quæ vt cũque diuiduntur, sed quæ secundum latũ,

neque

Commendatur diuus Tho.

neq; cōminutæ neq; fissæ. Recte enim dicit diuus Thomas hic non fuisse de sectione simpliciter agendū, quod hæc ratione materiæ primæ conueniat rebus, non ratione qualitatum elementorum.

LEntum est, quod ductile est, vel humidum, vel molle. Talia autem sunt mutuo annexu (ἐπαλλάξιν vocat) quæcunque velut catenę quędam fiunt corporum. Hęc enim multum possunt protrahi & coire. Quę aūt non sunt huiusmodi, friabilia.

LEntum est quod est ductile, simulque molle aut fluxum. Sed qua causa fiat non est dictu facile. Nam Aristo. dicit fieri τῇ ἐπαλλάξει significat autem ἐπάλλαξις nunc varietatem, aut diuersitatem: nunc, eum rerum multarum concursum & congressum, vt sensum fallant. certe hoc loco verisimilius est Aristotelem intelligere, mutuū partium annexum aut congressum, quàm diuersitatem cū, quod

diuers

diuersitas partiũ non facit lentoré, tum etiã quod, addit quæcunq; velut catenæ quædam fiunt corporum. Certe mihi videntur hac eadem ratione responsuri, qui bus placebat corpora conflari ex insectilibus corpusculis. illi enim omnia generari dicebant illorum concursu, quare si illa corpuscula ita angulis quibusdam cõcurrerẽt, vt veluti catenã conflarent, corpus euaderet lẽtũ, sin aliter, friabile. sed si placitũ hoc est falsum, quo pacto intelligas catenã fieri partiũ, grã cuius res sit lenta? Certe Aristoteles vtitur sæpe ad dilutionem problematum, aliorum philosophorum placitis, quodcũq; maximè quadrat. Nullum enim est placitum tam absurdum, q alicui problemati non respõdeat facilius, quam alia omnia placita. Verum quia Aristot. vel inuexit inter respondendum alienum placitum, vel obscurè omnino locutus est, illius enarratores aliò causam lentoris reiecerunt, dicentes, esse propter maximam permixtionem humidi cum sicco, eamq; factã calore, forti permotione miscente, vt in oleo, aut frigore cõprimente, vt in pituita. itaque grã humidi dilatari, & grã sicci rursum subsidere. Quæ sententia mihi profecto videt̃ verissima.

Notatur Arist. q cofugiat ad aliena dogmata.

Nam

Nam eodem exemplo, quo in hac ipsa disputatione vsus est Empedocles, quodq; Aristo. probauit, massæ, quæ [illegible]ione farinæ & aquæ fit, cõfirmatu[illegible]. Nã massa, quo melius versata est, & [illegible]mixta aquæ, eò est lentior, contrà massæ friabilitas, significat malam aquæ & farinæ permixtionem. Iam verò in speciebus pituitæ, quæ frigidor est cum equali crassitudine, ea est lentior, quod indicat, ea, quæ vitrea appellatur, quia vitro fusso est similis. Sed est quòd aliquis obiiciat nobis oleum, quod non videtur hac ratione posse esse lentum. nam neq; magno frigore est, quod constringat, neque magno calore, qui multũ misceat. Illud in præsentia sciri velim, quod lib. 9. Contro. cap. 5. à me demonstratum est, nullum eorum accidentium, quæ secundæ qualitates appellãtur, posse esse temperamenti cuiuspiam certi, euidens indicium. Itaq; neq; si quid est amarum, statim esse calidum, neq; statim frigidum, neq; si accidum, statim frigidũ, aut statim calidum, neq; si lentum, statim calidum aut statim frigidum, neque certe statim calidum aut frigidum, nam possit esse temperatum. atque vt semel dicam, ex nullo accidente horum, possis argumẽ

tum

tum ducere, quo certò concludas, rem esse huius aut illius temperamenti. Nō quidem quòd non nascantur secundæ qualitates ex primis, & illarum quarūdam sint quædam certæ causæ, & contrariarum cōtrariæ. sed quòd res omnes quanquā sensui videantur simplices, sint tamē omnes re vera diuersis particulis, & quod particulæ etiam ipsæ, quanquam re vera non sint multiformes, constent mixtione, nō duorum tantùm elementorum, sed quatuor, & elementorum pleraq; possleant duabus qualitatibus, vt possit natura varios modos mixtionū inuenire, quod aliquod accidens, quod idem vtrobiq; sit, consequatur. Ita in proposito exemplo, lentor quidem vbiq; fit humido cum sicco multū permixto, & permisceri hæc solent cū multo frigore partes cōstringūtur, aut calor magnus multùm mouēs, multū etiam miscet. tamen in olei generatione frigus non erit magnum, neq; calor erat vehemens (indicatum enim antea est oleum esse temperatum) sed erat calor modicus, is videlicet, qui res aqueas non posset efficere lentas, oleum tamen efficit, quia illius humidum est aëreum, & aëreum à minori calore agitat plus, vt pote mobilius,

& minori motu miscetur plùs, vt pote tenuius. Erat itaque calor generans oleum, non manus, sed qui propter commoditatem eius quod miscebat, erat mouendo ac miscendo satis. friabile est quod non est lentum.

SVbactilia autem sunt quæcunque compreßilia, compreßionem habent stabilẽ: non subactilia verò, quæ vel omnino non sunt cõpreßilia, vel nõ habent firmam compreßionẽ.

QVæ cùm compressa sunt, cõpresȷionem retinent dicuntur πιλητὰ id est subactilia. Non subactilia sunt, quę vel omnino non possunt comprimi, vel non retinẽt cõpresȷionem. causa, qua quędã cõpressa statim ac dimittũtur redeunt ad suã figurã, est infirmitudine & duritie quarũdã partiũ, quæ ex siccitate nascit. Perinde enim quædã cũ cõpressa sunt extẽdũtur, atq; alia cũ reflexa sunt dirigunt. virgę vero quę flecti possunt, ac dimissæ ad rectitudinem redire, quo firmiores & duriores sunt, eo citius redeunt.

Ac quæ-

AC quędã vstioni apta sunt, quędam inepta. Vt lignum quidem vstioni aptum, & lana & os, lapis autem & glacies nõ apta: sunt autem apta vstioni quæcunq; habent poros capaces ignis, & humorem in poris secundum rectitudinem, infirmioré igne. quęcũq; autem vel non habent, vel fortiorem, vt glacies, & valde viridia, nõ possunt vri.

VStio rei alicuius fit, humidis partibus ab igne victis. oportet verò ignem, quò rem quampiam vrat, per illius poros penetrare, & humorem in illis vincere. Ergo duplici de causa fieri potest, vt res aliqua non vratur, & si in igné iniecta sit, vel quod poros non habeat, vel ꝙ habeat in eis humorem, qui non possit ab igne superari, contra illa sunt vstioni apta, quæ habent in poris, iis potissimum

qui cum igne habet rectitudinem, humorem qui facile ab igne supereretur. superatur difficile humor aqueus, facile aëreus. Itaq; quo aliquid habet plus aquei humoris, eò difficilius inflammatur, & quò huius minus, & aërei plus, dum modo nō sit siccum, eo facilius. Sed hæc ex iis quæ dicentur euadent clariora.

SVffitui apta corpora sunt, q̄cunq; humorem quidem habent, ita autem habent, vt non euaporet ignescētibus seorsum est enim euaporatio, excretio ab igne vrente in aërem & spiritum ex humido madefaciente. Sed suffitui apta tempore in aërem excernuntur, & aliqua quidem euanescentia, sicca, aliqua autem, terra fiunt. Differt autē ipsa excretio, quod neque madefacit, neq; spiritus fit. est autē spiri=

ſpiritus, fluxus continuus aëris in longum. ſuffitus autem eſt à calido vrente cõmunis excretio ſicci & humidi abundantis, Qua de cauſa non madefacit, ſed magis intingit, ſiue colore afficit. Eſt vero lignei corporis ſuffitus fumus. Appello autem eodem modo oſſa & pilos & omne tale. Nõ enim comune cõſtitutũ nomẽ, ſed ſecundũ analogiam ſimiliter in hoc omnia ſunt, vt Empedocles dixit.

Hęc, pili & folia & volatilium craſſę plumę.
Et ſquammæ, fiunt ſuper valida membra.

Pinguis aũt ſuffitus λιγνὺς. i. fuligo, vntuoſi aũt κνῖσα idest nidor.

QVãdoquidẽ đ vſtioni aptis erat inceptus ſermo: eratq; dicẽdũ, quorupli cia ea ſint (ſunt eñi multiplicia) ꝗ, niſi prius diceretur quę eſſent apta ad ſuf-

 fitum

situm, & quæ exhalationem emittentia, & quæ euaporabilia, dici nõ poterat, hæc interposuit, ad vstioni apta statim reuersurus. Ea sunt suffitui apta, quæ non modo cum ad ignem ponuntur, soluuntur in vapores, sed etiam sine igne, emittunt ex seipsis suffitum, & exhalationem. quo fit vt tempore euanescant, aut arescant, aut etiam terrea fiant, vt solent poma odora. Euaporabilia sunt quæ per se non expirãt, tamen ad ignem soluuntur in vapores, vt aqua. Atque hoc est quod significant illa verba. Ita autem habent, vt non euaporẽt ignescentibus seorsum. Id est, vt non solũ euaporent cũ ignescunt. Immo vero quæ dicuntur suffitui apta, cum non ignescũt expirant per se exhalationem quandam, sed cum vruntur emittunt abundantius excretionem communem sicci & humidi. Idq; est propriè suffitus. Vapor verò à rebus quæ per se nihil expirant igni eleuatur. Hic est aqueus, non vt exhalatio communis sicci & humidi. inde fit, vt vapor madefaciat, & in flatum vertatur, qui aërẽ impellens, fluxum illius faciat, qui ventus appellatur: exhalatio verò nõ madefacit. nã est sicci, aut cõmunis sicci & humidi, sed intingit, caloremque tribuit. defert enim

Quid vapor & qd exhalatio sit.

enim sicci quod est in corpore particulas, neq; venti est materia, tenuior enim est exhalatio, quam vt aërem in longum pel lat. Ita fieri videmus in lignis. hæc enim vapore ad externa pulso madefiunt, fumo dinigrantur. fumus enim est exhalatio ligni, vt & ossium, & pilorũ, & rerũ omniũ huiusmodi. Nam cum iis quæ exhalãt ex rebus suffitui aptis, non sit vnicũ nomen, sed in aliis rebus sit fumus, vt diximus, in aliis sit fuligo, in aliis nidor quidam, tamen analogia quadam omnia possunt vno nomine suffitus appellari, vt Empedocles qui pilos hominum, folia arborũ, volatilium plumas, squamas piscium, res tam longe diuersas, quod simili cuidam vsui sint, sub vno rerum genere comprehendi fecit.

HAc de causa oleum non elixatur neq; crassescit, quia suffitui aptum est, sed non euaporabile. aqua autem non apta suffitui, sed euaporabilis.

Vinum etiã quod dulce est suffitum emittit. facit enim hoc vt oleum. neque enim à frigido concrescit, & inflammatur. est autem nomine vinum, re autẽ minime. Nõ enim vinosus succus, quare neq; inebriat. quod autem est vinum, inebriat. Habet verò modicum suffitũ, quo & ignem concipit.

OLeum, inquit, non elixatur, neq; crassescit quia suffitui aptũ est. Sed quid facit suffitui esse aptum, ne elixetur, & crassescat? Certe, quæ talia sunt, inflammantur ad ignem, vt statim dicemus, atq; ita tenuia fiunt. Sed, qua ratione, supra est dictum septimo capite, oleum album & crassum fieri? Certe tempore, aut ad solem, aut cineres, non tamen ad ignem, saltem qui non sit languidissimus. Ergo, negat modo Aristote. non quidem

oleũ

oleum crassescere quopiam pacto, sed ad ignem, idq; quia est aptum suffitui, non e uaporabile. Addit verò, aqua autem non apta suffitui, sed euaporabilis. Quibus verbis videtur innuere contraria inesse aquæ atq; oleo, scilicet aquā posse elixari & crassescere: quod tamen constat quàm falsum sit. Verum non hoc docet Arist. Neq; enim si quod suffitui aptum est, non elixatur & crassescit, statim quod non est suffitui aptum crassescit, sed addidit, aqua autem non apta suffitui sed euaporabilis, vt exemplo doceret, quæ res essent euaporabiles. Vinū etiam quoddam esse dicit dulce, suffitui aptum, simile oleo, quod non crassescat aut elixetur, quodq; inflāmari possit. Id tamen non inebriare dicit. Causa qua id vinum, si quod tale est, non inebriat in tenuitate expirationis quam emittit, estque cito euanescat, neq; conturbet caput. verum haud scio quod vini genus sit, nisi forte est quoddpiam arte paratum, aut is succus quē ardentem vulgo vocant.

VSTIONI apta videntur esse, corpora, quæ in cineres dissoluuntur. Patiuntur

autem hoc, quæcunq; à calido vel vtroq;, calido inquam & frigido concreta sunt. Hæc enim vidētur deuicta ab igne, minime autem lapidū sigilum, qui vocatur carbuncus. Eorum autem quæ sunt vstioni apta, quædam inflammabilia sunt, quædam non inflāmabilia, horum autem quędam in carbones mutabilia. Inflammabilia sunt quęcunq; flammam emittere possunt. quæcunq; vero non possunt, non inflammabilia. Sunt autem inflammabilia quę cum non sint humida, suffitui apta sunt. Pix autem vel oleum, vel cera, magis cum aliis, quam per se, sunt inflāmabilia, præcipuè

autem

aũt, quæcũq; fumũ emittũt. In carbones aũt vertũtur, quæ ĩter hæc plus terræ habẽt quã fumi.

NVnc redit ad vstiõi apta, ac dicit, ea esse apta vri, quæ in cineres dissolui possunt. nã hic est exitus eorũ quę vrunt͛, possunt vero id pati, ea quę cõcreta sũt à calido, vel ab vtroq;, calido inquã & frigido. Nã hæc iã vinci cæperũt à calido. quę.n. à solo frigore cõcreta sunt, nõ possunt vri. Nã hęc ptinẽt ad aquã. Carbũcus lapis nõ põt vri q̃a (arbitror) firmissimã habet mixtionẽ, ac proinde nõ dissoluit͛. Eorũ quæ vruntur, quędã emittunt flãmam, quædã non emittunt, ac quædã mutantur in carbones, quædã minus. Flãmam emittentia sunt quæ non sunt humida, & sunt suffitui apta (causa est, vt statim dicemus, quia hæc emittunt fumũ) proinde oleum pix & cera magis emittunt flãmam infusa in aliud, vt in ligna, quã per se, quia per se nõ habẽt satis sicci, cũ aliis ergo ardent, maxime si ea fumum emittunt. Ea vero vertuntur in carbones, quæ terræ habẽt plus quàm fumi, scilicet, sicci crassi plus quàm sicci tenuis, & humidi.

Adhuc

F. Vallesij comment.

ADHVC autem nonnulla liquabilia cum sint, non sunt inflammabilia, vt æs: nonnulla inflammabilia non liquabilia, vt lignum: nonnulla verò vtrumq;, vt thus, causa autem, quòd ligna confertim habent humidum, & per totum continuatum, vt comburatur: æs autem per quascunq; partes, non continuatum tamen, & minus quàm vt flammam faciat: thus vero partim hoc, partim illo modo habet.

EOrum quę ab igne patiuntur, quædã liquantur, & non inflammãtur, vt æs ac reliqua metalla, quędam inflammã tur & non liquantur, vt ligna, quædam vtrunq; patiuntur, inflammantur inquam & eliquantur, vt thus. sed causas reddidit Arist. admodum obscuras, haud scio

an

an satis probabiles. Ligna, inquit, confertim habent humidum & per totum. Sed rogo, quod humidum? Nam æs magis pertinet ad aquam, quàm ligna? Intelligit ergo humidum aëreum. Sed quid facit, humidum aëreum esse per totum continuatum, aut non continuatum, si est per quascunque partes? Nam videtur si humidum illud est continuatum fore flammam continuatam, sin minus flāmulas deiunctas, non tamen videtur proinde fore, vt non inflammetur. Præterea qua ratione æs inflammaretur, quamuis haberet satis multum humidi aërei, idq; cōtinuatum, cum liquetur? Et qua ratione thus potest liquari & inflammari, si vera sunt quæ prius diximus? Nam si liquatur ab igne, à solo frigore concretum est, si vritur, aut à calido concretum est, aut ab vtroq;, calido inquam & frigido, ergo repugnat dictis, aliquid liquari simul & inflammari, non minus quàm à solo frigore concretum esse, simulq; à calido solo, aut cum frigido. certe nisi thus haberet varias partes, quarum hæ vrerentur & arderent, illę liquarentur non posset ambo pati. Hinc ergo rationes prodeunt multo clariores ac probabiliores, eorum quæ inueniuntur experimē

ro,& Arist. affirmat. Nimirum æs ab igne liquatur, non inflāmatur, quia ad aquam pertinet. lignũ inflāmatur, quia ad vtrunque pertinet, aquam dico & terram, & fumum emittit, thus partibus variis varias subit passiones.

INflāmabilia sunt suffitui apta, quæ non sunt liquabilia, quia sunt magis terræ. siccum enim habet commune cum igne. Hoc ergo si calidũ fiat quod siccum est, ignis fit. Quare flāma spiritus aut fumus vstus est lignorũ itaq; exhalatio fumus est. Ceræ autem & thuris & picis & aliorum huiusmodi, vel quæ habent picem, vel talia λιγνύς (quidam vertunt graueolentia, quidam fuligo) olei autē ac eorum quæ oleosa sunt κνίσα id est nidor, & eorum quę mini

me

me vruntur sola quod parum habent sicci. transitus enim est per hoc cum alio autem celerrime. hoc enim est pingue. mutatio autem in ignem per siccitatem (siccus enim est ignis) siccũ pingue. ergo humidorum suffitui apta, humidi magis sunt quæ vruntur, sicci.

FLamma est fumus ardens, fumus vero, vt antea dictum est, expiratio sicci & humidi simul. nam neq; valde humida fumum emittunt, neq; quæ valde iam exsiccata sunt, sed quæ humidum simul habent & siccum, vt ligna viridia. hinc fit vt valde humida, per se neq; fumum emittãt neq; flãmam, sed infusa in rẽ siccam augeãt aut fumũ aut flãmam. fumũ quidẽ solum, si humidum est aqueum. id enim non est paratum ardere, flãmam, si aëreum. Proinde ligna in aquam mersa, multũ fumi mittunt, in oleũ immersa, aut pice illita, multũ flãmę, fumi. s. ardentis. Ergo nõ immerito

to oleum neque bene ardet neque vritur per se, infusum in rem siccam, promptissime. Nimirũ aërei omnes succi vnica causa solùm vrantur difficile, quòd valde humida sint, & parum sicci habeant. ergo accessu rei alterius comparantes siccitatem facile habebunt in ignem mutationẽ. hoc est, quod Arist. dicit, trãsitus enim est per hoc id est transitus ad flãmam per pingue humidum. cum alio autem id est simul cũ re aliqua sicca celerrime fiet transitus siue mutatio in ignem. Ergo humida & suffitui apta, vt oleum, ad humidum magis referuntur quàm ad siccum, quæ vruntur facile; ad siccum magis. nam ignis siccus est. Ergo illa per siccum, aut adiuncta siccis promptius vrentur.

Cap. decimum.

HIS passionibus, & his differentiis, simplicia corpora, vt dictum est differunt mutuò, secundum tactum, atq; adhuc odoribus, sa-

poribus,

poribus, & coloribus. Voco autem simplicia, vt metalla, aurum, æs, argentum, plumbum, ferrum, lapis, & alia huiusmodi, & quæcunq; ex his fiunt excretione, & in animantibus, & plantis, vt carnes, ossa, neruus, cutis, viscera, capilli, fibræ, venæ, ex quibus iam cõstant multiformia vt facies, manus, pes, & alia huiusmodi, & in plantis lignum, cortex, folium, radix, & quæcunq; huiusmodi sunt.

RE censuit hucusq; Aristoteles passiones, quibus simplicia differunt, modo aggredit docere, ex dictis passionibus temperamẽtum rerum simplicium inuenire. ac primum dicit, simplices partes differentias accipere ex dictis passionibus, & ex odoribus, saporibus, & coloribus. Quo loco nituntur sui enarratores

Aristotelem expurgare, quòd cum alias omnes passiones & patibiles qualitates qualitates dixisset, sonorum nullam fecit mentionem. dicunt id merito illum fecisse, eo quòd odores, sapores & colores, ex primis qualitatibus, calore inquam frigore humore & siccitate, procedant, soni vero non ex illis. Verum ego in hac expurgatione non acquiesco, nec dubito. potuisse Aristotelem hoc loco sonorum nõ importune mentionem facere. Nam vt rerum aliæ sunt odorem emittentes alię non emittentes. Rursus harum aliæ bene olentes, aliæ male ita sunt quędam omnino non sonantes, & si pulsentur, vt lana & spongia, quædã sonãtes, atq; harũ, quędã acutũ quędã graue sonantes. Causam, qua res aliqua sonans est, in soliditate lenitate & concauo, esse dicit Aristoteles secundo de anima, soliditatem vero constat ex duritie esse, ac duritiem concretionem sequi, à frigido aut calido. itaque non minus est hæc passio simplicium partium quam aliæ dictæ, neque minus ex elementorum mistione nascuntur. Accedit, quod non minus est necessaria, vt sonus edatur, bona quędam attemperatio humidi & sicci, quàm leuitas

&

& soliditas, ac cauum, neq; minus mutat humidum aut siccum modum soni, acuti inquam aut grauis. quàm soliditas aut cõtrarium. Nã tibię neq; madefactę neq; aridæ bene sonãt, sed vtroq; modo raucum quiddã & tunc optimè, cũ modico sunt aspersę humore. Ergo cũ experiamur hęc, tales etiã esse rerũ quæ naturaliter idoneę sunt ad edendũ sonũ, aut non sunt, naturas putandũ est. Verũ potuit id Arist. modo tacere, quippe quod capite octauo dixerat. illic enim ita scripsit in hanc ipsam sententiam: hęc oĩa differũt proprietatib9 quas habẽt ad sensus, vt albũ, boni odoris sonorũ, dulce, & calidũ. vide ergo quã ignauè Augu. Niphus Arist. verba enarrauerit, qui cap. 10. falsa quædã autori imponit, eorũ quę cap. 8. dicta sint oblitus. certe potuisset Aristotelis quãdoquidem de passionibus quæ temperamenta consequuntur disputat, multo melius, tacere colores. nam hi non tam consequuntur, mistionem elementorum, quàm mistionem ignis cælestis cum elementis, vt alio loco docuimus. Verum non est Arist. huius sententię. proindemerito de colorib9 disputat. Sed roges rursum, cur vndecim illas passiones ad tactum pertinere dicit,

Notatur niphus.

cum plereq; illarum non sint tactus propriæ, sed multorũ sensuum cõmunes. certo facta passionũ omniũ, per sensus quos afficiũt, distributiõe, merito aliis sensibus tribuuntur qualitates illis propriæ, cuiq; suę, tactui vero non proprię solum, sed et cõmunes omnes. quia illę omẽs ex tactui propriis, primis inquam qualitatibus, proficiscuntur. Exponit Aristoteles quas partes vocet simplices, & quas multiformes, sine diffinitione per exempla. Sunt vero simplices, quæ non cõstant ex diuersis specie partibus, vt contra, quæ diuersis constant, sunt multiformes. Verum & exemplis ipsis constat, id examen, an simplex sit, an composita pars, sensus esse. idq; simplex haberi. quod multiforme esse nõ sentimus, quanquam diuersas habere partes, ratione quapiam posit intelligi. nam tota metalla inter simplicia reffert, & id etiã quod excretione ab illis separatur. Vt nimirum, lithargirum, ac æruginem, quæ tamen, cõstat antea etiã quã separarẽtur, in illis contineri. Ita etiam, lac, vinum, lixiuium, & mel, inter simplicia referuntur, ac denique omnia inanima, quanquam illa omnia ex diuersis substantia partibus, natura composita sint. Ita etiam vtuntur medici

Medici hac appellatione, & si nonnunquam ad exactam magis deducant disputationem, vt capite primo libro secundo Controuersiarum indicauimus. Animantium omnium, dicit ipse Aristoteles libro secundo de partibus animalium capite primo esse triplicem compositionem primam ex elementis primis, calido, frigido, humido & sicco, hancque esse partium simplicium, secundam, ex partibus simplicibus, vt carne osse & neruo, esseque hanc partium multiformium: tertiam, ex his multiformibus, vt capite, thorace, ventre, brachiis, & cruribus, hanc esse totius animantis. Primæ illi compositioni succedit temperamentum, ac cum eo dictæ omnes pasiones, quæ proinde partium simplicium sunt per se, secundæ succedunt omnia ad structuram spectantia, numerus scilicet magnitudo, figura & positus, quæ proinde sunt membrorum, tertiæ succedit bona habitudo, quæ est totius animantis. Hunc ipsum ordinem sequitur hoc libello Aristoteles.

CVm autem hæc ab alia causa consistant, ex quibus verò hæc vt materia cõstant, sunt siccum & humidum (quare aqua & terra, hæc enim apertissimam habent vim alterum alterius) efficientia autem calidum & frigidum, hæc enim constituunt & cogunt ex his. hæc accipiamus, simplicium partium quales terræ species, & quales aquæ, & quales communes.

EX dictis supra, accipit modo, aquam & terram esse materiam simplicium partium, calidum & frigidum causas efficientes illarum compactionis, ac denuò resumit, quæ res pertineãt ad aquam, quæ ad terram, quæ ad vtrũq;, terram inquam & aquam. quę non aliorsum spectant, quàm vt ita rerum temperamenta inueniãtur, quod exactè fieri nõ posse, vt scili-

cet

cet ex aliquibus accidentibus eorũ quæ secunda dicũtur, inueniatur temperamentum, iam dixi, & ipse sermo procedens indicabit.

SVNT autem corpora natura constantium, quædam humida, quędam mollia, quędam dura inter hæc, de iis, quæ dura aut mollia concretione sunt, dictum est prius. Humidorum ergo, quæcunq; euaporãt aquæ sunt. Quæ autem non, vel terræ, vel communia terræ & aquæ vt lac, vel terræ & aëris vt lignũ, vel aquæ & aëris vt oleũ.

INcipit Arist. breuibus docere methodum cognoscendi ex dictis passionibus, quę pertineant ad aquam aut terram aut ad illorum elementorum duo. Exorditur ab hac diuisione. res omnes aut sunt humidæ, id est fluxæ ac liquidæ, vt aqua, vinum, lac, & oleum: aut duræ,

aut molles. De duris & mollibus dictum est prius: Nam concretione constant, & vt supra abunde dictum est, ex sola causa à qua liquantur, aut non liquantur, considerantes an à calore, an à frigore, liquentur, an à neutro, possumus aperte cognoscere, ad quod elementorum, aut ad quæ elementa referantur. Modo ergo humida exigunt disputationem. Est ergo hæc prima assertio, humidorum quæcunque euaporant sunt aquæ solius, vt aqua & serum. Quæ non euaporant, terræ, aut communia multorum. euaporare ea dicuntur quæ ab igne in vapores omnino soluuntur, vt aqua & serum. Hæc ergo aquæ. Nam lac, aut mel, aut talia quædam, non soluuntur in vapores ad ignem posita, sed crassescunt. Illa ergo sunt aquæ solius, hæc non solius. Verum hærebis fortasse in his verbis quæ sequuntur, videbiturq; tibi Aristoteles male obseruare cõsequentiam dicendorum. Nam cum videatur proferre assertionem de solis humidis, atque ita dicat. τῶν μὲν οὖν ὑγρῶν ὅσα μὲν ἐξατμίζεται, ὕδατος· ὅσα δὲ μή, ἢ γῆς, ἢ κοινὰ id est, humidorum autem, quæ euaporãt, sunt aquæ, quæ nõ vel terræ, vel cõmunia.

Quæ

Quæ verba haud obscure indicant, assertionem hanc, esse de solis humidis, tamē dicit quædã esse terræ solius quod, nō video, qua ratione possit quadrare humidis, deinde addit exempla, dicens, communia terræ & aquæ, vt lac, vel terræ & aëris, vt lignum, vel aquę & aëris, vt oleũ. An lignum referri potest inter humida? Non sane. Videri ergo possit Aristo. proferre non consentanea. Verum nō facit, sed intelligendum est, ea quæ supra de cōcretione & liquatione dicta sunt, ad res concretas, molles aut duras pertinere potissimum, non ita ad res humidas. modò verò Aristotelem instituere cōmunes regulas agnoscendi naturam & temperamentum, eas inquam quæ ad concreta & ad humida equaliter ptineãt. talis est præsens assertio. Illa enim, quã supra scripsit de liquatione, ac concretione, non equaliter ad vtraq; horum pertinebat, sed præcipue ad res non fluxas. Quid quod exempla fere omnia rerum humidarum proponebantur, aquam enim frigore gelascere igne resolui, mel igne crassescere dicebamus. Est ita, verùm hæc aliorsum tendebant, vt scilicet, ex his concretionibus & liquationibus humidorum quas expe-

 rimur

timur, veluti manu ad notitiam concretionis naturalis rerum solidarum deduceremur. modo itaq; ingreditur Aristoteles regulam vtrisq;, fluxis & solidis communem. Hæc est, quæ euaporant aquæ solius sunt, quæ non, terræ, aut communia. sed quia quanquam cōmunium rerum quædam sunt humidæ, vt oleū & lac, quædā solidæ, vt lignum, tamen ea quæ euaporant eo modo quo explicuimus, semper sunt solius aquæ, scripsit in principio, humidorū, quæcunq; euaporant aquæ sunt, quæ non, terræ, aut communia. Non quidem vt verbum illud, humidorum, vt genus diuisionis acciperetur, & vtraque mēbra contineret, sed vt vno verbo doceret, omnia quæ euaporant esse solius aquę, atque ea quidem omnia esse humida. vsque adeo breuitas Aristotelea frequenter parit multam obscuritatem, quodq; ipse duabus voculis posset aperte dicere, nos cogit longissimis commentariis explicare. Curauit, arbitror, Aristoteles, vt suis operibus vacare optimis quibusq; ingeniis esset satis, ita suæ autoritati, melius quam studiosorū profectui cōsulēs. Verū enim vero nō posset nō euasisse iā multorū diligētia apertissimus, si qui philosophiæ incum-

Qui incūbūt philosophiæ cōsulunt Aristotelē per sacerdotes.

cumbunt, ad ipsum Aristotelem accederent, interim consulentes optimos enarratores, ac non potius Aristolis cõspectũ reformidantes, ad alios conuerterẽtur, vt qui Apollinẽ per sacerdotes consulebãt. Sed hæc est inertia eorũ qui philosophiã hoc tempore profitentur.

ET quæcunq; à calido crassa fiunt communia sunt.

QVantum intersit, rem aliquam crassescere aut cõcrescere dictum supra est, vtq; res quædam concrescãt, minime crassescentes, atq; alię crassescant minime concrescentes. Dictum non minus est (quod modo repetit) quæ à calido crassa fiunt, communia esse cap. 7. estque à nobis ibi enarratum.

POssit autem aliquis dubitare, inter humida, de vino. hoc enim & euaporare potest, & crassescit, vt quod nouum est. Causa autem est, quòd neque vnicæ speciei dicitur vinum, sed aliud aliter. Nouum enim, magis

enim magis terræ quam vetus. quare & crassescit calido præcipue, & coagulatur minus à frigido. Habet enim & multũ calidum & terræ, quemadmodum in archadia ita exiccatur in vtribus à fumo, vt abrrasum bibatur. si autem quoduis fæcem habet, ita alterius est, vel terræ vel aquæ, vt huius habet multitudinem.

VIdetur inquit vinum ex dictis habere dubitationem inter humida. Nã vinũ euaporat, quare videtur aqueũ, & crassescit quod nouum est à calido, videtur ergo commune esse, non aquæ proprium. verum dubitationem dissoluit, quod vini nõ est genus vnicum, sed aliud est nouum nondum concoctum perfectè, quod mustum vocatur, aliud est perfectum. rursus inter vina vetera, quædam sunt tenuia & effœcata, quædã valde crassa

cuius-

cuiusmodi archadicum, cuius mentionẽ fecit supra Aristo. aut est (quodcunq; id uinum sit,) multum habens fęcis, aut parum. Mustũ aperte crassescit, proinde ad terram & aquam pertinet, vinum etiam archadicum crassescit, & quodcunq; vinum, quò plus habet fęcis, eò magis ad terram inclinat. Verum vinum tenue, perfectum, & effęcatum, euaporat, & non crassescit, quare ad solam aquam pertinet.

QVæcunq; autem à frigido crassa fiũt, terræ sunt, quę cunq; autem ab ambobus communia multorum, vt oleum & mel, & vinum dulce.

QVæ à frigido crassescunt, admistione partium terrearum id patiuntur. id ergo, crassescere nimirum à frigido, terræ imputandum est. quæ ab vtroq; crassescunt communia sunt, vt oleum est aquæ & aëris & nõnihil terræ, mel terræ & aquę & nonnihil aëris, vinum quoddã, quod videlicet terreũ est (id vero est dulce, nam tenue & bene concoctũ est acre, plus aut minus, vt est calidum) ad terram & aquam pertinet.

Com-

CONCRETORVM autem, quæcũque quidem coagulãtur à frigido, aquę sunt vt glacies, nix, grando, pruina, quæcunq; autem à calido, terræ, vt fictile caseus nitrum & sal. Quęcunq; autem ab ambobus (huiusmodi autẽ sunt, quæcunque frigore. Hæc sunt quæcunque amborum priuatione calidi, & humidi exeunte simul calido. Nam sal humidi solum priuatione concrescit, & quæcunque syncera terra constant, glacies autem solius calidi) hæc amborum. quare & ab ambobus, & habent ambo.

ARistoteles cap. 5. videtur docere, frigus non aliter densare, quàm fugando calidum, quod secum etiam humidum dissipet. modo verò alterius concretionis à frigido, mentionem facit, quã nos eo loco suppleuimus, nempe, solius caloris extinctione. hanc ego vocaui, concretionẽ à refrigeratione sola & per sese. Docet ergo modo Aristo. quæ hoc modo, & quæ illo densentur à frigore. Intelligetur verò longe clariùs tota hęc oratio, si id quod per parentesim dicitur, ad finẽ orationis eximatur. vt hic sit sensus, quæ coagulantur à frigido per se, sola refrigeratione, ad aquam pertinẽt, vt glacies nix grando pruina. Quæ coagulantur à calido, terræ sunt, vt fictile, caseus, nitrũ, sal. Quæ ab ambobus, amborũ sunt, & ideo ab ambobus patiuntur, & ambo habent. verum multa etiam eorum, quæ à frigido densantur, sunt amborum. hęc sunt quæ non à frigido per se vt illa, & solius calidi priuatiõe, sed per desiccationẽ etiã, & priuatione calidi & humidi. Itaq; hoc loco satis aperte docet iã Arist. Cũ supra dicebat, quę dẽsantur à frigido, solius aquę esse, intelligi debere, quæ densantur à frigido per se. Cum dicebat, frigus densare fugã-

fugando calidum simulq; dissipato humi do, intelligi debere, ita densari à frigido, quæ sunt communia terræ & aquæ. Verũ ex dictis, breui elicit Aristoteles, eorum quæ concrescunt, quędam priuatione solius calidi id pati, vt glaciem, quædam priuatione solius humidi, vt salem, quædam vtriusq;, vt communia aquæ & terræ, quę patiuntur à frigido. Quæ defectu solius calidi densantur, hæc dicit ad aquam tantum pertinere, quæ defectu amborum, ad ambo, quæ defectu solius humidi, ad terram solam. quare à solo calido, iuxta sententiam Aristo. possit res aliqua densari, defectu humoris solius. Verum nos ostẽdimus, duo alios modos, quibus res potest siccescere, ac proinde durior ac solidior fieri, à rebus tantum siccis, siue sint medicamenta, siue res aliæ, quæcunq; alterãtes: & adstrictione. Adstrictione, solùm illę res possint dessicari, quę sunt ad ambo pertinentes. nam habere debẽt sicca, quæ premantur, & humidum, quod exprimatur. Dessicatione sola fieri possint compactiora, tam quæ ad ambo, quàm quæ ad illorum alterum pertinent. Nam desiccari alteratione simplici, vel elementa ipsa possunt. nam si duo frusta, alterum ter-

ræ, aquæ alterum, equalis frigoris, committas, aqua proculdubio siccescet tãtum.

AQVIBVS igitur totum euaporauit, vt fictile, & succimum (etenim succimum, & quæcunque tanquam lachrimæ dicuntur, frigore ita sunt, vt myrrha thus gummi. Atque adeo succimum huius videtur generis, & congelatur. inclusa ergo animalia in ipso vidẽtur. Afluuio autem calidum exiens vt excocto melle, cum in aquã iniicitur, euaporat humidum) hæc omnia terræ.

SVccinũ est ꝙ Græcis dicitur ἤλεκτρον est lachryma quæ defluit, dicente Plinio, ex arboribus quibusdam pinei generis (Dioscorides è populo nigra dicit) quæ nascuntur prope Padum amnem, in quem decidens cõcrescit frigore. hinc na-

ta est fabula poetis, sorores Phaetontis il-
lachrymantes conuersas esse in populos
nigras ad padum, atq; modo etiam eas il-
lachrymari. Nascitur succinum ex ea ar-
bore, vt myrrha & thus ex suis arboribus,
& gũmi ex cerasis, & resina ex pineis, scili
cet exudans. Verùm liquidum id, fluxum
que destilare, deinde durescere, argumen
to sunt animalcula quædam vt formicæ
& muscæ, quæ solent intra ipsum succinũ
aperte conspici. quod non aliter videtur
posse accidere, quàm quòd animalcula in
gutulis innatarent, atque in illis durescen
tibus interciperentur. Ergo inquit Arist.
gutas has in amne durescere, non aliter
quam mel excoctum in frigida aqua du-
rescit, euaporante cum calido humido
etiam. Certe, vt antea diximus, calidum
à frigido fugatur, humidum educitur. Ve
rum quanquam succinum est lachrymæ
genus, vt thus gummi myrra & resina,
non tamen concrescit leuiter, vt illa, sed
fit durissimum, taleque vt quanquam cõ
cretum sit frigore, tamen non liquetur
calore. Quod, inquit Aristote. argu-
mento est, totum humidum euaporasse
(totum intellige, quod possit fluere) id
solum relictum esse, quod possit partes
incon-

incontinuitate continere. Hinc etiam intelligit Aristote. succinum non amplius manere, naturæ aqueæ aut communis, sed terreæ, quanquam frigore concretum sit. nam, inquit, ea quorum totum humidum euaporauit, siue calido concreuerint, vt fictile, siue frigido, vt succinum, terræ esse, neque posse ratione quapiam liquari. Ex his quiuis iam facile intelliget, Aristotelem non docuisse supra (quanquam certe videbatur id docere) omnia quæ concrescunt à frigido esse aquæ, neque esse quidem aquæ aut amborum (nam modo docet quædam esse terræ, quæ frigore concrescant, vt succinum, & quædam lapidum genera, & tophos, qui in speluncis generantur) sed ea quæ liquantur à calido concreuisse à frigido, atque ea quæ liquantur à calido & cõcreuere à frigido, esse aquæ. non tamẽ contra, quæ concreta sunt frigore sunt aquæ, aut liquantur à calido. nam succino inest illud, & neutrum horum. sed res, vt breui dicam, habet hoc modo.

Quæ concrescunt à frigore, aut patiuntur à frigore per se, suntque aquæ, & soluuntur à calido, aut non per se, sed frigore fugante calidum, simulque humi-

dum, atq; ea aut accipiunt fortem admodum permixtionem & duritiem, euaporatq; ab illis totum humidum, aut nō totum. hæc pertinent ad ambo terram & aquam, & soluuntur, aut saltem emolliuntur à calido: illa solius terræ, & sunt insolubilia. Quæ densantur à calido, si non amittunt totum humidum, sunt terræ, & soluuntur à frigido: si amittunt totum, sunt etiam terræ, sed non sunt solubilia. Quæ ab vtrisq; cōcrescunt, ad ambo pertinent, & insolubilia sunt. Deniq;, quæ totum humidum emissere, quacunq; à causa id passa sint, neq; liquabilia, neq; emollibilia sunt.

ET hæc quidem illiquabilia, & inemollibilia, vt succinū vel lapides quidam, vt tophi in speluncis. Etenim illi eodē modo generantur, quo hæc. Et nō vt ab igne, sed à frigido simul cum calido exeunte effertur humidum ab ipso calido exeunte

ex illo, in cæteris vero ab igne qui extra est. Quorum autem non totum, terræ quidem magis sunt, emollibilia autem, vt ferrum & cornu. Thus autem, & quæ huiusmodi sunt, nõ aliter ac ligna euaporant. Cũ igitur statuendum sit aliqua eliquabilia. quæ liquantur igne hæc sunt ad aquam magis pertinentia. Nonnulla autem etiã communia, vt cera. Quæ autẽ ab aqua hæc sunt terræ. quę autem à neutro, vel terræ vel amborum.

EA igitur à quibus totum humidum euaporabit, neq; liquari neq; emolliri possunt ratione quapiam. inter hęc quæ à frigido sunt passa (huiusmodi sunt succinum, & quidam lapides, vt tophi qui

in ſpeluncis gigni ſolent. Paſſa ſunt, quia calor fugiẽs frigus, totũ humidũ diſsipauit. Itaque actio deſiccationis deuoluitur ad calidum internum. in cęteris verò, quę à calido concreſcunt, vt later & fictile, ab igne externo eſt concretio. Ea autem quorum non totum humidum euaporauit, ſed euaporauit multum, terræ magis ſunt & igne non liquabilia, ſed emollibilia, vt ferrum & cornu. Quanquam ferrum ineliquabile eſſe, vt quod difficile liquetur, cornu, vt quod nullo modo, ſupra monuimus. Thus autem & myrrha & reſina, vt ligna, euaporant, & fumũ emitunt, ſunt proinde communia aquæ & terræ. His dictis facit Ariſto. breuiſsimum epilogum, dicens. Cum itaque ſtatuendum ſit, aliqua eſſe eliquabilia, quæ liquantur igne ſunt ad aquam magis pertinentia. quo loco nomen ὑδατωδέστερα quanquã ſit cõparatiuum, propoſitiuo accipere debere, quaſi diceretur ὑδατώδεα id eſt aquea, ſiue ad aquam pertinentia, ſequentia verba declarant. nam addit. Nonnulla autem ſunt etiam communia vt cera. quaſi diceret, nõnulla illorũ non ſunt aquea ſolùm, ſed cõmunia. Nã eſſe aquę magis, ac ſimul
com-

communia, nihil repugnabat. sed dicit nō nulla sunt cōmunia, vt cera. Cerā esse dicit cōmunē terrę & aquæ. Sed continget hoc loco dubitare, qua ratiōe fiat, vt cera igne liquescat. Nam cum igne liquescat frigore sit concreta, cum ergo terræ & aquę sit communis, sit, ex dictis paulo supra, concreta à frigore quia calor cum humore abscesserint, tamen videtur nihil, quod ita cōcretum sit, posse igne liquescere. Nam illa concretio, per desiccationem fiebat per se, à calore ignis. ergo calor externus, cum non posit non desiccare, augebit eam cō cretionem. Certe de hac re ego dicam quod sentio, quodque mihi videor aperte intelligere. Cum frigus posit res ad concretionem deducere duobus modis, per se, aut per desiccationem, vt diximus: Potest nunc altero tantum modo, nunc vtroque operari. Quæ tantum aquea sunt, primo modo solum concrescunt, ea enim nihil desiccata esse, solutio indicat. quæ ad terram & ad aquam pertinent, vtroque modo patiuntur à frigido, atque ita, quæ liquantur à calido, soluta tantùm ea concretione, quam frigus per se effecerat, id patiuntur. nam desiccationem quo pacto tol-

Cera communis est terræ & aquæ.

let ignis? fiet ergo liquabilis ea res, quæ à frigore maiorem concretionem acceperat per se, quàm per siccitatem, huiusmodi est cera. Quæ vero maiorem per desiccationem, non liquantur. huiusmodi est succinum. Nam neq; hoc, puto, per solam desiccationem, euollante calido, esse concretum. Nam quo pacto si totum humidum ita esset exolutum, non euolasset totum calidum? Aut quo pacto si euolasset totum calidum, tantum odorem emitteret? sed certe accepit vtranque concretionem. Altera desiccauit, vt non sit subtile, altera igneas partes quæ cum modico humido relictæ sunt, firmiter constrinxit, quæ odorem expirare faciunt. Verum hæc ex supradictis euadunt satis aperta. Neque minus apertũ est, quod addit Aristote. quæ liquantur ab aqua esse terræ, quæ à neutro, vel terræ vel amborum.

SI IGITVR OMNIA quidem, vel humida sunt vel concreta, atque hæc omnia sunt in dictis passionibus, & nihil est medium, omnia quidem

dē sint dicta, quibus cognoscamus quid terrę, quid aquæ, vel pluriū cōmune sit, & an ab igne sit constitutum, vel frigido, vel amborum. Aurum ergo, & argentum, & æs, & stanum, & plumbum, & vitrum, & multi lapides nomine carentes, aquæ Omnia enim hæc, liquantur calido. adhuc quædam vina, & vrina, & acetum, & lixiuium, & serum, & sanies, aquæ sunt. Omnia enim concrescunt frigido. Ferrum autem & cornu, & vnguis, & os, & neruus, & lignum, & pilli, & folia, & cortex, magis terræ. Adhuc succinum, myrrha, thus, & omnia, quæ lachrimæ vocantur, & tophus, &

fructus, & legumina, & frumentum. Hæc enim quædam plus, quædam minus, omnia autem sunt terræ. Quędam enim sunt emollibilia, quædã suffitui apta, & frigore genita. Adhuc nitrum & sal, lapidũ genera, quæcũq; neq; frigore cõpacta sunt, neq; liquescũt. Sanguis autem & semen, communia terræ & aquę & aëris. Sanguis quidẽ, qui fibras habet, magis terræ. Quare & frigore cõcrescit, & humido soluitur. Sanguinis verò genera, quæ non habent fibras, aquæ. quare non concrescit. Semen vero concrescit frigore, exeunte humido cum calido.

CAtalogũ facit Arist. in fine huius capitis, rerum quę ad aquam, aut terrã, aut ambo, aut ad hæc cum aëre pertineant. vt multis exemplis productis res euadat clarior. Primum omniũ indicat, nihil omissum esse, quod ad præsentem doctrinam faciat. Nam omnes res simplices, sunt fluxę aut compactæ, neq; posit esse inter hęc medium. dictum vero est de vtrisq; satis. nihil ergo est omissum. Suffitui apta & frigore genita sunt, succinum, myrrha, thus, & resina & omnia quę lachrimę vocantur. De sanguinis natura & concretione dictum antea, perinde habere semẽ dicit modo. Verum interim nota, Aristo. dicere, sanguinem frigore concrescere, & humido solui. cur non calido? an humidũ est contrarium frigido? non sane, sed Aristoteles modò innuit, quod ego supra dixi, eam concretionem, quæ fit à frigore non per se, sed fugatis calido & humido, non calore solui, sed humore. Ergo è sanguine, quamprimum extra vasa incidit, expirant calidum & humidum. proinde, quanquam occursu frigoris densatus sit, neque calore neque frigore soluitur, sed si quo pacto, in humido.

Cap. XI.

QVALIA inter concreta aut humida sint calida aut frigida ex dictis oportet persequi. Quæcunque igitur aquæ, magna ex parte frigida sunt cum alienum calorem non habeāt, vt lixiuium, lotium, vinum: quæ autem terræ, magna ex parte sunt calida, quia à calido formantur vt calx, & cinis. Oportet autem accipere, materiam frig⁹ quoddam esse. Cum enim siccum & humidum materia sint (nam hæc sint quæ patiuntur) horum autem corpora maxime sint terra & aqua, hæc autem frigore

diffi-

diffiniuntur, manifestum est corpora omnia, quæcunq; alterutrius simpliciter elemēti sunt frigida magis esse, nisi habeant alienum calorem, vt feruens aqua, vel per cineres percollata, hæc etenim habet calorem ex cinere. In omnibus enim rebus vstis calor est maior aut minor. qua causa, & in iis quæ putrescunt, animalia generantur. est enim in illis calor, qui corrumpit cuiusque rei calorem proprium.

NVlla certe ratione possim, orationem hanc multa difficultate plenam enarrare, nisi mihi hoc loco permittatur, tantilum, de temperamentis rerum, sermone diuagari. Neque vero id sit commentariorū rationem excedere. nam quę dicam, erunt omnino ad loci huius enarrationem

rationem necessaria, adeo, vt ad eam enarrationem, non ad tractationem de temperamentis, comparata esse, quiuis intelligat. corpora omnia concreta, constant calido frigido humido & sicco, his nominibus aquam, aërem, terram & ignem intelligo. Nam hæc quatuor corpora calorem, frigus humorem & siccitatem habent primo, ac per hæc reliqua omnia. Verum præstat dicere, concreta corpora constare calido, frigido, humido, & sicco, quàm aëre aqua terra & igne, quia substantias has simplices in corporibus concretis contineri, non tam conuenit inter omnes philosophos, quàm ex ipsis in mixtionem deductis, calidum & humidum frigidum & siccum superesse in concretis. Verum, calidum, frigidum, humidum & siccum, constat, non omnibus corporibus equaliter inesse, sed vt elementa conuenerint in generationem. Nullum ergo corpus concretum caret illorum aliquo, calido, dico, frigido, humido aut sicco. Nam nullum non generatur ex omnibus elementis. verum non potest illorum aliquod appellationem accipere ab illis omnibus. Nihil enim calidum

dum sit & frigidum. nam contrariorum alterum necesse est per priuationem dici. Tribuit verò appellationem rei, quod alteri præualet. si neutrum præualet alteri, neutrum tribuit. ita fit res omnis calida aut frigida, humida aut sicca, aut duo horum habens atque ea natura, qua talis est, ea est temperamentum. Non ergo cum Aristoteles dicit, terram & aquam materiam esse, & patientia elementa, intelligas oportet, res concretas esse ex aqua & terra confusis, hac aut illa proportione: aërem vero & ignem concurrere ad ortus rerum vt opifices ac motores, ac in rem ipsam minimè insumi, neque corporibus substantiæ accessionem facere. Nam ad aërem etiam dixit antea multa pertinere, non solum, sed cum aliorum aliquo. Neque vero tria terram, aërem & aquam corpus tribuere, ignem solum esse opificem, est verum. Nam ita ignis non magis esset rerum elementum, quam sol. Itaque cum sint ea quatuor elementa, omnia in generationem concretę rei insumentur, sed terra & aqua præstant rebus corporaturam magis quam vires, aër & ignis vires magis, atque

cum

cum minori molle, ac minus consistente. quanquam hoc ignis magis quam aëris, illud aëris magis quam ignis est. Constat ergo, nõ ideo res aliquas ad solam aquam aliquas ad solam terram relatas dici, quòd sola aqua aut sola terra constent, ac non etiam aliis omnibus elementis, sed quod aquam magis sua corporatura referant aut terram magis, aut neutrum magis insigniter, sed ambo. verum cum quocunque modo substantiæ possit esse quoduis temperamentum. nam multi liquores, sunt calidi, & multæ res duræ ac crassæ, frigidæ. Nam varij mistionum modi ex elementis vt sæpe iam diximus, faciunt vt nullum temperamentum alicui modo substantiæ proprium sit. nam fingere rẽ ad aquã pertinentem & frigidam, facile est, aqua, scilicet, reliqua elementa longe superante. si vis, ad aquam pertinentem, vt hic loquitur Arist. & calidam facere, finge, in mixtionem, multum aquæ & ignis & aëris, ac modicum terræ concurrisse, constat futurum, vt res corporaturã accipiat ab aqua, vires ab igne. Verũ est, esse quosdam modos substantiæ qui cum quibusdam temperamentis sæpe, cum contrariis raro conueniant. itaq; sint quędam temperamenta,

Nullũ tẽperamẽtũ alicui modo substãtię proprium esse ꝓbatur.

ta quibusdam substantiæ modis, non propria, sed familiaria. Itaq;, possit quispiam sibi methodum cognoscendi ex substantia temperamentum comparare: non qua perpetuo id prestet, sed qua raro fallatur. Hanc docet Aristoteles modo. hac de causa singulis signis addens, magna ex parte. scit si quidem, assertiones has nõ esse perpetuo veras. Dicit ergo primum, quæ ad aquam pertinent frigida sunt magna ex parte. non esse ea frigida perpetuo, neque necessario, docui iam; sed talia esse magna ex parte. non caret ratione. Nam aqua, quæ rei illi præstat corporaturam, non præstet calorem. frigida enim est, iam vero neque causa, quæ ipsam in concretione continet, efficiat calidam. nam talia frigore concreta sunt. Verum addit Aristoteles nisi alienum accipiant calorem. vt lixiuium, lotium, & vinum. quæ tria, constat, apud illum esse exempla rerum pertinentium ad aquam, quæ frigida sint per sese, & alienum habent calorem. sed non intelligo, qua de causa vinum frigidum dixerit. & certe nihil aliud suspicor, quam id verbum, esse suppositium, non genuinũ ipsius autoris. Nam calor potest esse alienus rei alicui, quod ei aduenerit, aut admixtio

Vinũ non est subiecto frigidũ vt Arist. innuit.

ne substantiæ alicuius quę rei illi sit aliena & extra propriam substātiam, ita lixiuiū est calidum, calore partium ignearū, quas à cinerib⁹ accepit, aut passione aliqua præter naturam rei contingenti. Hęc passio nonnunquam est secundum solas qualitates, vt aqua calida, calet calore alieno, aut secundum substantiam, vt res quæ putrescunt comparant calorem alienum sibi, & pręter suam naturam, à quo corrumpuntur. ita vrina, calore excrementorum, calida est. Cōtra, naturalis rei calor est, is qui ei inest, admixtione partium quarundam quæ suę substantiæ partes sunt, ignis scilicet naturalis, aut ignearum partium, hoc est calidum innatum cuiusque rei, aut est comparatus, vegetatusúe alteratione naturali illi substantiæ, vt calor qui maturatione substantiæ perfectionem accepit. is enim maxime proprius & naturalis est calor. Qua ergo ratione verum sit vinum alieno calore esse calidum. An non statim probat Arist. ea quę sunt cōmunia aquæ & terrę, calorem habere (proprium intelligit) quia plurima illorū concretione perfecta sunt? Cur ergo cum vinum concoctione fiat, atq; adeo concrętione maxime propria, maturatione enim, non sit calore

lore proprio calidum? Certe nisi de quadam vini parte nomen dicatur non quadrat exemplum. verum illa pars est exemplum appositissimũ. vinum quatuor constat partibus, flore, fæce, parte vinea, quæ proprie exacteq; vinum appellari posset. & alia quæ aquea est, assimilis sero lactis. Neque certe harum omnium partium natura vna est, quanquam illarum mistione vna quædam cõfletur, vt in tetrapharmaco, ex quatuor medicamentis. Fæx vero ad terram pertinet, flos ad aquam & aërẽ vinea pars ad aquam & ignem, hæc enim est suffitui apta, & aliquantulum inflammabilis. Aquea vero pars, quam sero respondere dixi, ad aquam pertinet simpliciter. Pars vinea cum totum vinum transit in acetum, languescit amittitque calorem naturalem, aquea, quæ natura frigida est, putrescens comparat calorem alienum. de hac ergo verè dictum sit, eam ad aquam pertinere simpliciter & frigidam esse, nisi calorem alienum accipiat putrescens, vt cum ex vino acetum fit. Addidi vero orationi ad aquam simpliciter pertinet. quia cùm, vt antea dictum est, nulla res concreta alicuius elementi sit,

vt ne minimum quidem aliorum habeat, sed illa alicuius solum dicatur, quę illi⁹ habet multum, non tamen omnia, quæ alicuius elementi dicuntur, illius dicuntur esse simpliciter Nam quo res aliqua dicatur aquæ, aut terrę, satis est, si tantum habeat illius elementi cuius dicitur, vt corporaturā ab eo videatur accipere. vt vinū, quā quā varias habet partes, ad varia elementa pertinētes, tñ totū aquæ est, nisi sit vinū ar cadicum aut recēs. verū non est aquæ simpliciter, nam quę simpliciter sunt alicuius elementi, adeo multum illius habent, vt alia elementa in eo, conspicue saltem non sint. ita pertinet pars aqua vini, & ea aqua qua vtimur, ad aquā: & terra quam incolimus, & cineres, ad terrā. quanquam alia etiā sunt, quæ terrę tribuuntur soli, tamē non sunt illius simpliciter, vt succinū, & alia huiusmodi. Ergo quę ad aquam solam aut ad terram solam simpliciter pertinent frigida sunt, nisi alienū calorem habeant. Nam cum ambo illa elementa frigida sint, quæ ad illorum alterum simpliciter pertinent, constat frigida futura per se, accipient enim à materia non corpus tantum, sed & temperiem. Inquit ergo Aristoteles quæ verò terræ sunt, magna ex parte

Quæ dicantur aquæ aut terræ esse simpliciter.

parte sunt calida. Quæ assertio de omnibus quæ ad terram pertinent vtcunque, siue simpliciter siue non, est intelligenda, & de vtcunque calidis siue calore proprio siue alieno, modo is alienus calor permanentiam in re ipsa habeat. nam is calor qui accepta alteratione secundum qualitates præter naturam in re fit, is quidem non habet permanentiam in re cui præter naturam inest, vt calor in aqua quin potius res ea, per se sola, deponit calorem. In iis verò quæ alteratione totius substantiæ, vt quæ putrescunt, aut permixtione particularum alienæ substantiæ vt cineres, calida sunt, permanentiam habet calor. Ergo de illo calore, qui sine permanentia est, non est modo sermo. Nam ille sensu ipso cognoscitur sine aliis indiciis: sed de ea natura, qua res aliqua dicitur calida aut frigida. quanquam profectò id non omnino cognoscat sensus. Itaque omnia fere quæ ad terram pertinent, vtcunque habent in se ipsis permanentem calorem. Nam calore concreta sunt. necesse est ergo ipsas ignem concipere. Nam rem calore esse genitam, indicio est, multum ignis extra accessisse. Isque ipse qui extra accessit, ex idoneis partibus ne-

Qui calor habeat pmanentiã in rebus.

cessario ignem, aut igneas partes effecit, v sit enim plus aut minus. At vero in rebus omnibus quæ vruntur, generatur ἐμπύρευμα quasi dicas, ignitio quædam, aut vis quædā ignis. Quo fit vt nullæ res acres, vstione possit acrimoniam deponere, quātumuis ex accidēti frigidæ fiant ad terram redactę, sed tandem lotione deponant, vt cineres in lixiuiū. Tamen hæc lib. 9. controuer. docui. Itaq; res quæ terræ sunt calorem habent, quia calore fiunt. Sed neq; hac ratione omnes, sed fere omnes. Non enim res oēs ad terram pertinentes diximus calore concrescere, sed quamplurimas quasdam vero etiam frigore, vt tofos succinum, & quosdam alios lapides. Causa qua in cadaueribus aliisq; rebus putrescētibus animalcula vilia generantur dicta est in calce primi capitis huius libelli, quare non opus est vt repetatur modo.

In omnibus reb⁹ vstis manet vis ignis.

QVæcunq; autem communia sunt, habent calorem confecta enim sunt plurima illorum à calido coquente (non nulla enim putredinis sunt vt colli-

colliquamenta) quare cum retinent suam naturam calida sunt, sanguis, & semen, & medulla, & coagulum, & quæ huiusmodi sunt. corrupta autem, ac extra naturan acta, non amplius. relinquitur enim materia, quæ terra est aut aqua, qua de causa vtrunque esse videntur quibusdam. Atque alij quidem frigida, alij vero calida esse dicunt, videntes cum in sua natura sunt calida, cum autem separantur, concrescere.

QVÆ ad ambo elementa simul, aquam inquam & terram, pertinent, calorem habere dicit, constat vero illum de quouis calore qui

in re sit cum permanentia differere, siue sit naturalis, siue prçter rei naturam. Nam addit, quia talium plurima, concoctione generantur, vt sanguis, medulla, lac, & similia: nonnulla etiam, putredine, vt colliquamenta. Illa ergo habent naturalem calorem, hçc prxter naturam. Quandoquidem cōcoctio est perfectio innati rei ipsi calidi, quod humidum cum sicco miscet perfectè & naturales ortus contingunt rebus cum concoctione: contra, naturales interitus cum putredine, vtque conconcoctio fit mixtione humidi cum sicco, ita putredo fit separatione illorum. Ergo sanguis, semen, & medulla, calorem habent, quia concoctione genita sunt, cùm verò corrumpuntur, dissoluuntur, abeuntque calido naturali, ac cum eo humido, relinquntur frigida & sicca, ac concrescunt. Ex hoc loco satis constat Aristotelem libro secundo de partibus animalium, fallò dixisse, sanguinem non esse proprio calore calidum, sed alieno, vt aquam calidam. Nam cum sanguis concoctione generetur, constat eum proprio calore esse calidum; accedit, quòd Aristoteles ipse dicit hoc loco, sanguinem, cum suam naturam retinet esse calidum,

Redarguitur Arist. suis verbis.

concre-

concretionem verò ex qua sola argumentum illo loco accipit, fieri cũ corrũpitur, ac extra naturam agitur. constat tamen illam esse temperiem rei alicui propriam, qua affecta est cũ naturã retinet, non cum corrupta est, hęc enim, materiæ in quam resoluitur est, non rei ipsius. quin Aristo. ipse videtur causam aperire, qua quidam decipiuntur, qui putant sanguinẽ esse frigidum. Nimirum (inquit) quia vident hęc (sanguinẽ, semen, & alia huiusmodi) cum separantur (id est cũ corrumpũtur, & dissoluuntur, separanturq; illorũ partes) cõcrescere. Itaq; affirmante ipso Aristotele, sanguis corrumpitur statim ac effunditur extra vasa propria, corrũpitur vero quia dissoluitur. calido proprio, ac cũ eo humido expirante, relictaq; solùm terra materia. Neq; verò possum (quanquã vellẽ sane) locum illũ ex. 2. de partibus anim. cum loco præsenti cõponere. Nam inquit perinde esse dicere, sanguinẽ esse rem calidã, ac si quis dicat, aquã esse rem calidã, nomine aquæ, calidam aquã intelligens. statim addit. Sit aũt sanguis calidus non per sese, sed per passionẽ. ꝙ nõ aliter explicari potest, quã sanguinem non esse calidum, sed passione calfactũ. neq; si id velis ita intel-

 ligere,

ligere, passione, id est concoctione calfactum, bene Aristo. dixerit, non est calidus per sese. Nam nullis est magis proprius calor, quam qui concoctione comparatus est. Itaque non satis videtur illa verba cũ his, quæ modo enarramus, quadrare. si q̃s tamen illa his, vtrunque componere vellit, ac Aristo. à falsa sententia repugnanteque vindicare, non prohibeo: illud satis constat, Aristotelem hoc loco veram sententiam de sanguinis temperie protulisse, esse eum calidum proprio calore nam illius calor concoctione comparatus est.

Non oĩa cõcoctione genita sunt calida.

Quanquam neq; illud quidem verum est (si quis ita intelligat) omnia quæ concoctione genita sunt, esse calida. Nam innumeræ plantæ, atque herbæ, ac fructus innumeri frigidissimę naturæ sunt cũ tamẽ hæc omnia cõcoctione quadã generetur, & perfecta fiant sed illud vnum verũ est, quæ cõcoctione subeunt nõ esse sine calore. Nã dictũ supra est, res suo ipsarũ calore precipue coqui, ac cõcoctionẽ ipsam esse huius ipsius caloris perfectionẽ. sed nõ ꝓinde necesse sit, in iis omnibus rebus caloris esse plusquã frigoris, sed ab eo calore q̃ proprius est, quãtulus cũq; is sit, cõcoctionẽ agi, perfectionẽ aut minus perfectã, vt calor

calor naturalis, maior aut minor est, atque humidum & siccum, quæ illi sunt materia, idonea pati, plus aut minus. Cōstat verò longè aliud esse, rē habere calorē, aut esse calidam est enim calida, ea solū res, quę plus habet calidi quā frigidi. Nō ergo Aristoteles hoc loco viam apperuit (quanquam profecto in cæpit) qua cuiusque rei simplicis, & homo geneæ, temperies cognoscatur. Neque certe ex modo substantiæ, aut aliis accidentibus inueniri potest. sed medica arte est opus. Ea enim quædā principia ab hac philosophiæ parte accipiens, atque ea cum experimento coniungens, rerum omnium, & partium in animantibus, temperamenta docet.

HAbet ergo res hoc modo vt definitū est. Quibus materia est aquę, maxima ex parte sunt frigida. Hæc enim potissimū igni est cōtraria. In quibus aūt terrę vel aëris, calidiora. Cōtingit aūt aliquādo eadē fieri frigidissima, & calidissima alieno

calore

calore. Quæcunq; enim maxime compacta sunt, & maxime priuata, hæc frigida etiā maxime sunt, si priuentur calore, & vrunt maxime, cum ignē cōceperunt, vt aqua quam flamma, & lapis quam aqua, vrit plus.

EPilogum facit, eorum quæ dicta sunt, addens denuò, ea quæ ad aërem pertinent, calidiora esse. Quod iisdem limitationibus intelligi deberet, quibus ea etiam quę de aqua & terra dicebantur, intelligi debere monuimus, nimirum non perpetuò ita habere, sed magna ex parte, & causa ipsius materiæ. Sed hoc etiā modo, non possum ego hanc sententiā probare, quippe qui lib. 1. contro. confirmaui multis argumentis, aërem non esse calidū, sed in hac efficientium qualitatū oppositione temperatū. video etiam res omnes aereas, vt oleum, ceram, & res alias huiusmodi, in confingendis medicamentis vt materiam accipi, quasi res tēperatas mediocriter, & aliorum medicamentorū vires,

Res aereæ non sunt calidæ.

res, nullam in partem deflectentes. Itaq; ego verius arbitror, ea quæ ad aërem pertinent esse mediocria, neq; calida nec frigida. quanquam non reprehendo Aristotelem, quippe qui suis placitis cõsentanea protulit. Putat enim ille aërem esse calidũ. Bene ergo continuò dicit, quæ pertinent ad aërem esse calida. Addit dictis Aristo. Res densas & crassas, plus frigoris, cũ priuantur calore, & plus caloris, cũ priuatur frigore, concipere, quam res raras, & tenuium partium. Quo loco nõ disserit de tẽperamento naturali rei. Nam ex crassitie aut tenuitate, non possit innatum calorem aut frigus cognoscere. sed illud vnũ asserit, res huiusmodi plus caloris, cum calfiunt, & frigoris cum refrigerantur, cõtrahere. Nimirum, vbi substantia est densior, est materiæ plus, quare & formę plus sit. sed dixit Aristoteles attente admodũ. Hæc frigida maxime sunt, si priuentur calore, & vrunt maxime, cùm ignem concęperint. Posset enim dicere, & calida sunt maxime, vt dixerat frigida maxime sunt, aut refrigerant maxime, cũ statim dicturus esset, & vrunt maxime. sed quiddam aliud, quod rebus crassis cõtingit, innuit. Nimirum, res crassę, equali refrigeratione

ne concipiunt plus frigoris, tamen æquali frigori nō semper refrigeratur plus. calfactus verò vt plus caloris accipiunt, ita postea calefaciunt plus. Nā medicaméta frigida quo tenuiora sunt, eo refrigerant plus, causa penetrationis, vt ventus quam aqua, aqua quam lapis. calida contrà, quo sunt crassiora, eo vrunt plus, quia hærent parti, non effluentia, vt ignitus carbo, plusquam flamma, & ferrum ignitum, quam feruens aqua.

Cap. XII.

CVm autem hæc diffinita iā sint sigilatim, dicamus quid sit caro, aut os, vel aliorū, quæ simplicia sunt, vnūquodq;. habemus enim iā eorū, ex quibus simplicium natura constat, genera, & cuius vnūquodq; generis sit, per generationem. Nam ex elementis simplicia, ex his

vero vt materia, omnia naturæ opera. Sunt vero omnia vt ex materia ex dictis, vt autem secundum substantiam, ratione semper autem magis manifestum in posterioribus. Atque vniuersim, in iis quæ vt instrumenta, atque alicuius causa facta sunt. Magis enim manifestũ est, mortuum hominẽ per homonimiã dici, ita & manũ vita defuncti hominis per homonimiã dici, vt si lapideæ fistulæ, fistulæ appellentur. nam vt instrumenta, hæc quoque omnibus videntur esse. minus aũt in carne, & osse hæc ipsa manifesta sunt: ad huc aũt, in igne, & aqua, & terra minus. cuius

enim causa sint, in his minime manifestum est, vbi plurimum est materię. quẽadmodũ enim si extrema accipiantur, materia quidem nihil aliud est præter seipsam, substãtia autem nihil aliud quam ratio: quicquid in medio est, proportione est respondens, eò quod prope sit vnumquodq;. Quandoquidem horum quodcunq;, est causa alicuius. & non est omnibus modis habens, aqua vel ignis, vt neque caro neque viscus, ac his multo magis neque facies, neq; manus. Omnia autem sunt finita operatione. Quæcunque e͠m possunt actionem suam obire, verè sunt. vt oculus si videt, qui

enim id non poteſt, per homo-
nimiam, vt mortuus, aut lapi-
deus neque enim lignea eſt ſer-
ra, niſi vt imago. Ita igitur & ca
ro. ſed actio illius minus mani-
feſta, quam linguæ. Ita habet &
ignis, ſed forte minus adhuc
manifeſta naturaliter illius a-
ctio, quam carnis. ſimiliter &
partes plantarum, & in anima,
vt æs & argentum. omnia enim
facultate quadam ſunt, vel agē
di vel patiendi, vt caro & ner-
uus. Verumtamen illorū ratio-
nes nō ſunt exactæ. quare quā-
do exiſtūt & quādo nō, nō faci
le eſt videre, niſi valde euanidū
iam ſit, & figurę ſolæ ſint reli-
ctæ, qualia antiquorū cadaue

rum corpora ſunt, quæ ſtatim cinis fiunt in ſepulchris: & fructus antiquiſsimi, qui ſolam retinent figuram, ſenſum autẽ non mouent multum. Et quæ ex lacte coagulata ſunt. Partes igitur eiuſmodi calore & frigore & horum mutationibus fieri poſſunt, dum calore & frigore coguntur. Dico autẽ eas quæ homiomeres & ſimplices ſunt, vt carnem, os, pilos, neruos, & omnes huiuſmodi. omnes eñi differunt iis diſtinctionibus, quas ante diximus, dilatatiõe, tractu, cõminutione, duritie, mollitie, & aliis eiuſmodi. Hęc enim à frigido & calido, & mixtis motibus fiunt. Quæ vero

ex iis constãt, dissimilia, inquã, & multiformia, nulli vtiq; videantur. vt caput, manus, aut pes, sed quemadmodum causa qua æs aut argentum fit, est frigoris aut caloris motus, quod autem serra, phiala, aut arca, non ita, sed hic ars, illic natura, aut aliqua alia causa. Cum ergo iam habeamus cuius generis sit vnaquęq; simplicium partium accipiẽdum est, quid sit vnumquodq;, vt quid sit sanguis, vel caro, vel semẽ, & aliorum quodque. Ita enim scimus vnũquodque, quid, & cuius causa sit, si materiam vel rationem teneamus. Maxime autem cum ambo & generatiõis & corruptio-

nis, & vnde principium motio nis. Quibus manifestis, similiter, ea quæ non sunt simplicia, consideranda sunt, & tandem ea, quæ ex illis constant, vt hominem, plantam, & alia huiusmodi?

CVm hactenus Aristoteles docerit, passiones omnes, quibus partes simplices differunt, ac nonnihil etiam de temperamentis disseruit, quæ & ipsa partium simplicium sunt, modo docet qua ratione enitendum sit, ex dictis, singulas partes diffinire, ac ex illis composita corpora in tota hac oratione ratio significat, rei de qua agitur, formam. Constant ergo elemēta materia prima solū. & forma. simplicia vero ex elementis vt materia, ac præterea propria forma. Nam mixta non constant solis elementis confulsis, sed ex illorum mixtione, propria rei cuiusq; forma, & natura, & substantia nascitur. Hæc vero forma est, qua res aliqua dicitur esse, id q

Ratio, significat formā rei

id quod est. Quę euidentius cognoscitur in posterioribus, & compositioribus rebus, quàm in prioribus, & simplicibus. Atq; proinde in instrumentis, quæ actionis alicuius causa facta sunt, magis manifesta est, quàm in simplicibus. Nam magis manifestum est, hominem mortuum nō esse vere hominem, sed per homonimiā dici, & manum mortui hominis non esse manum, sed manum dici, vt fistulę lapideæ fistulæ dicuntur, quam carnem demortui hominis aut os, non esse carnem, aut os. adhuc autem in igne & terra, denique primis elementis, minus multò constat, quæ sint verè talia, propriamque illorum naturam retineant, aut non sint verè, sed similitudine aliqua. Nam in rebus omnibus, quod natura posterius est, est nobis magis notū, ꝙ prius, minus notū. simplicia verò sunt propria priora cōpositis, & vt aliquid magis compositum est, ita posterius est natura. Composita itaque notiora nobis sunt simplicibus. ergo & cum non sunt verè talia, facilius distinguentur. Appertius ergo cognoscitur homo mortuus, non esse homo, quā manus, & manus appertius quam caro. Accedit, quòd partes compositę definiūtur actio-

nibus, simplices verò temperamentis solum. Ergo quanto apertius est hominem & instrumenta morte priuari actionibus, quam partes simplices temperamento: tanto facilius est, cognoscere demortui hominis manus non esse manus, quam carnē. Dum actiones oēs partiū cōpositarū esse dico, actiones perfectas intelligo. Eas inquā quæ præcipue dicuntur de homine, & de instrumentis, vt visio, ingressus, & similia. vt dicitur homo videre, & oculus. Atqui quanquā hæ instrumentis tribuūtur, tamen ex simplicibus partibus proueniunt, vt ex principio. Nam facultatum sunt oēs actiones, cōsistunt verò in tēperamento, quod partiū simpliciū est, facultates oēs: sed hæc explicuimus satis diffusè lib. 2. Cōtro. & pro præsenti loco dicta sunt satis. Docet tamē Aristoteles quo referātur omnia quæ liber hic cōtinuit. Referūtur profectò ad veram, rerum perfectarū, cuiusmodi sunt homo & arbor, notitiā, ordine quodā cōpositiuo cōparādā. Nam cuius tēperamēti vnaquæq; simplicium partiū, vt cortex nucleus, fibra in arbore, medula, caro, neruus in homine sit, intelliges, discens cuius elementi ea sit. cuius elementi sit, disces ex enumeratis passionibus

Actiones perfectæ instrumētorū sunt

sionibus. sciens ergo cuius temperamenti sit pars simplex omnis, nõ possis ignorare cujus temperamenti sit instrumentum. Nã tẽperamentũ cõpositi, prouenit à temperamẽtis simpliciũ cognosciturq; collatione simpliciũ. neq; totius hominis tẽperamẽtũ aliter potest inuestigari. Nemo ergo iã hinc non intelligit, Aristotelẽ hoc libello necessaria medicinæ fundamẽta jecisse, atq; hinc medicos suæ contẽplationis principiũ capere. nã quæ ad hominis naturã planè intelligẽdã, cõsiderari oportere Aristoteles docet, hęc ipsa, illi exequũtur. nimirum de sanguinis natura scripsit Gal. 2. lib. de elementis, de semine libello proprio, ego de his primo & secundo libro Cont. Egi, vbi non minus disserui de actionibus, an sint partiũ cõpositarum an simplicium, quod ad hanc disputationẽ est etiam vtile. de singularũ partium vsu & actione scripsit Gale. lib. decẽ & septẽ.

Nos ergo parti huic philosophiæ incumbentes, & philosophis & nostris medicis gratum, vt spero, commentariolum iam perfecimus.

Finis.

Index.

PRIMVS NVMERVS SIGNIFIcat folium secundus faciē aut paginā.

A

 siccí

rum

I

L

M

Ortus

Platio-

Vrina

Finis.

¶Multa deprehendi in hoc libello esse errata quæ curaui in hunc locũ excipere ne lectorem remorarentur. numerus primus significat folium secundus faciem tertius lineam.

OCcurret. ꝙ. pro quod. 14.2.16.&.14.2.25.&.18.1.6.&.28.1.25.&.27.1.1.&98.1.27.&.144.1.16.&.145.2.20. Inuenies.19.1.21. explicauimus ꝓ explicabimus.19.2.26.cum pro an.22.1. linea vltima omnia pro anima.22.2.6. sensibilẽ pro insensibilem. 23.1.6.que pro quam. 24.1.14.emendant pro emendat.28.1.26. continentum pro continentem. 30.1.15. & ibidem.lin.25.antiparistasim pro antiperistasim.32.2.in fine.calo pro caloris.34 1.18.

1.18.ina pro vina.41.1.15.ariditatē pro cruditatem.ibidem linea.16.&.17. amethodem pro amethodè.46.2.11. postea pro post ea.48.2.13.cum pro cum.50.1.17.feruentes pro feruentia ibidem & lin.18.& inusta pro vt mustum.51.2.25.phymatam pro phymatum.56.2.7.dant pro dat.59.25. æterno pro externo.60.2.14. ἀοςίσου pro ἀορίςου 64.2.24. cōmutatione.ꝓ cōmētatiōne.66.1.4.redigerit ꝓ redegerit. 70.1.27. cōpariant pro cōparant.71.2.10. nunquam pro nonnunquam.72.2.8.hinc pro hic.73.1.25.ficut pro si vt. ibidem lin. 26.&.27.omnium eorum pro omnia ea 78.2.10.abscendunt pro abscedunt.84.16. quinto pro quintæ.86.2.17.con pro non.87.2.10.partim pro partium.88.2.13 tamen pro tm̄.92.2.20.assumpsit pro absumpsit.109.2.2.& iam pro etiam.112.25. multè pro multo.114.1.6.mulierulæ pro mulierculæ.125.1.15.est pro esse.129.2.7. οὔτῶν pro ὄντῶν 134.2.12.tractu pro tactu 143.2.18.ἐπαλλαξσ pro ἐπαλλαξις 154.1.19.Aristotelis pro Aristoteles.154.2.21. nimirum pro minium.157.2.19.Aristoteles.pro Aristotelis.161.2.27.fluere pro effluere.171.6.posit pro posint.173.2.3.

nullis

nullis pro nullus. ibidẽ lin. 7. vtrũq; pro vt
cũq; ibidem. lin. 21. generetur pro generẽ
tur. & 25. concoctione pro concoctio=
nem. & lin. vltima. perfectionem pro per
fectorem. 175. 2. 2. frigori pro frigore & re
frigeratur pro refrigerantur & calfactus
pro calfactæ.